

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ AİLE
EĞİTİMİ VE DANIŞMANLIĞI ANABİLİM DALI AİLE EĞİTİMİ VE
DANIŞMANLIĞI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

İLKÖĞRETİM 8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ATILGANLIK
DÜZEYLERİ İLE AİLE İŞLEVLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
SOSYO-DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ

Kemal KARAKOYUN

İzmir

2011

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ AİLE
EĞİTİMİ VE DANIŞMANLIĞI ANABİLİM DALI AİLE EĞİTİMİ VE
DANIŞMANLIĞI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

İLKÖĞRETİM 8.SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ATILGANLIK
DÜZEYLERİ İLE AİLE İŞLEVLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
SOSYO-DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ

Kemal KARAKOYUN

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Hadiye KÜÇÜKKARAGÖZ

İzmir
2011

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “İlköğretim 8.Sınıf Öğrencilerinin Atılganlık Düzeyleri İle Aile İşlevleri Arasındaki İlişkinin Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

.../05/2011

Kemal KARAKOYUN

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

İşbu çalışma, jürimiz tarafından.....Aile Eğitimi ve.....
 ..Danışmanlığı..... Anabilim Dalı
 ..Aile Eğitimi ve Danışmanlığı..... Bilim Dalında
 YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Reşide KABADAYI..... *Resiole*
 Üye : Prof. Dr. İbrahim TERCİME..... *İT*
 Üye : Yrd. Doç. Dr. Hadiye KILINÇKARAOĞLU..... *Hadiye*

Onay

Yukarıda imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.....

 Prof. Dr. h. c. İbrahim ATALAY
 Enstitü Müdürü

T.C.
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	399384
Yazar Adı / Soyadı	KEMAL KARAKOYUN
Uyruğu / T.C.Kimlik No	T.C. 24220734712
Telefon / Cep Telefonu	02328560633
e-Posta	koedur75@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	İlköğretim 8.Sınıf Öğrencilerinin Atılganlık Düzeyleri İle Aile İşlevleri Arasındaki İlişkinin Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi.
Tezin Tercümesi	Being Studied The Relationship Between Primary School 8th Grade Students' Levels of Assertiveness And Family Functions In Terms of Socio-Demographic Variables.
Konu Başlıkları	
Üniversite	Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Bölüm	
Anabilim Dalı	
Bilim Dalı / Bölüm	
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2011
Sayfa	157
Tez Danışmanları	Yrd. Doç. Dr. HADİYE KÜÇÜKKARAGÖZ
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	
Yayımlama İzni	☒ Tezimin yayımlanmasına izin veriyorum ☐ Ertelenmesini istiyorum

a. Yukarıda başlığı yazılı olan tezin, ilgilenenlerin incelemesine sunulmak üzere Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından arşivlenmesi, kağıt, mikroform veya elektronik formatta, internet dahil olmak üzere her türlü ortamda çoğaltılması, ödünç verilmesi, dağıtımı ve yayımı için, tezime ilgili fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere hiçbir ücret (royalty) ve erteleme talep etmeksizin izin verdiğimi beyan ederim.

11.05.2011

İmza:.....

Yazdır

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ**TEZ VERİ FORMU****Tez No:****Konu Kodu:****Üniversite Kodu:****Tezin Yazarının Soyadı:** KARAKOYUN**Adı:** Kemal**Tezin Türkçe Adı:** İlköğretim 8.Sınıf Öğrencilerinin Atılgnlık Düzeyleri İle Aile İşlevleri Arasındaki İlişkinin Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi.**Tezin Yabancı Adı:** Being Studied The Relationship Between Primary School 8th Grade Students' Levels of Assertiveness And Family Functions In Terms of Socio-Demographic Variables.**Tezin Yapıldığı Üniversite:** Dokuz Eylül Üniversitesi. **Enstitü:** Eğitim Bilimleri Enstitüsü. **Yılı:** 2011**Tezin Türü:** Yüksek Lisans**Dili:** Türkçe**Sayfa sayısı:**157**Referans Sayısı:** 95**Tez Danışmanı:** Yrd. Doç.Dr. Hadiye KÜÇÜKKARAGÖZ**Türkçe Anahtar Kelimeler**

- 1.Atılgnlık
- 2.Aile İşlevleri
- 3.İlköğretim Öğrencileri
- 4.Sosyo-Demografik

İngilizce Anahtar Kelimeler

1. Assertiveness
2. Family Functions
3. Elementary Students
4. Socio-demographic

Tarih :**İmza :**

TEŞEKKÜR

Çalışma süresi boyunca her türlü desteği ve akademik katkıyı sağlayan değerli danışmanım Yrd. Doç. Dr. Hadiye KÜÇÜKKARAGÖZ'e, çalışma yaptığım okul müdür ve öğretmenlerine, çalışmaya katılıp özverili ve sabırlı bir şekilde soruları yanıtlayan öğrencilere, çalışmalarımnda katkısını esirgemeyen eşim Alev KARAKOYUN'a ve veri analizlerinde yardımcı olan Tarık TOTAM'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Kemal KARAKOYUN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Yemin Metni	i
Değerlendirme Kurulu Üyeleri	ii
Yüksek Öğretim Kurulu Dokümantasyon Merkezi Tez Veri Formu	iv
Teşekkür	v
İçindekiler	vi
Tablolar Listesi.....	x
Özet	xiv
Abstract	xvi

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu	1
1.2. Amaç ve Önem	7
1.3. Problem Cümlesi	8
1.4. Alt Problemler	8
1.5. Sayıtlar	11
1.6. Sınırlılıklar	11
1.7. Tanımlar	11
1.8. Kısaltmalar	12

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

2.1.Aile.....	13
2.1.1.Ailenin Tanımı.....	13
2.1.2.Ailenin Özellikleri.....	14
2.1.3.Aile Türleri ve İşlevleri.....	15
2.1.3.1.Geniş Aile ve İşlevleri.....	15
2.1.3.2.Çekirdek Aile ve İşlevleri.....	17
2.1.3.3.Geçiş Ailesi.....	18

2.1.3.4.Parçalanmış / Eksik Aile.....	18
2.1.4.Aile İşlevleri.....	18
2.1.4.1.Problem Çözme (Problem Solving).....	20
2.1.4.2.İletişim (Communication).....	20
2.1.4.3.Roller (Roles).....	21
2.1.4.4.Duygusal Tepki Verebilme (Emotional Affective Responsiveness)..	22
2.1.4.5.Gereken İlgiyi Gösterme (Affective Involvement).....	22
2.1.4.6. Davranış Kontrolü (Behavior Control).....	22
2.1.4.7.Genel Fonksiyonlar (General Functions).....	25
2.1.5. Aile İşlevlerini Etkileyebilecek Etmenler.....	25
2.1.5.1.Ailenin Temel Nitelikleri.....	25
2.1.5.2.Aile İçi İlişkiler.....	25
2.1.5.3.Ailede Ruhsal Sorunlar.....	26
2.1.5.4.Ailede Özü / Kronik Hastalığı Bulunan Üyenin Varlığı.....	26
2.1.5.5.Ailenin Ekonomik Nitelikleri.....	26
2.1.5.6.Ailenin Gelişimsel Niteliği (Aile Yaşam Döngüsü).....	27
2.1.6.Sağlıklı (Fonksiyonel) ve Sağlıksız (Fonksiyonel Olmayan) Aileler.....	27
2.1.6.1.Sağlıklı/Fonksiyonel Aileler.....	27
2.1.6.2.Sağlıksız/Fonksiyonel Olmayan Aileler.....	30
2.1.7.Aile İşlevleri İle İlgili Yurtdışında Yapılan Çalışmalar.....	31
2.1.7.1.1980–1990 Yılları Arasında Yapılan Çalışmalar.....	31
2.1.7.2.1991–2000 Yılları Arasında Yapılan Çalışmalar.....	33
2.1.7.3.2001-2010 Yılları Arasında Yapılan Çalışmalar.....	36
2.1.8.Aile İşlevleriyle İle İlgili Yurtiçinde Yapılan Çalışmalar.....	39
2.1.8.1.1980–1990 Yılları Arasında Yapılan Çalışmalar.....	39
2.1.8.2.1991–2000 Yılları Arasında Yapılan Çalışmalar.....	39
2.1.8.3.2001-2010 Yılları Arasında Yapılan Çalışmalar.....	43
2.2.ATILGANLIK.....	49
2.2.1.Atılgan Bireylerin Özellikleri.....	52
2.2.2.Atılgan Davranış Tarzının Özellikleri.....	53
2.2.3.Atılgan Davranış Tarzının Bileşenleri.....	54
2.2.3.1.Atılgan Davranışın Sözel Olmayan Bileşenleri.....	54
2.2.3.2.Atılgan Davranışın Sözel Bileşenleri.....	56

2.2.4. Atılgnlık Biçimleri.....	57
2.2.5. Atılgnlık Kùltür İlişkisi.....	59
2.2.6. Atılgnlık Cinsiyet İlişkisi.....	61
2.2.7. Atılgn Bireylerin Hakları.....	62
2.2.8. Atılgnlık İle İlgili Yurtdışında Yapılan Çalışmalar.....	65
2.2.8.1. 1960–1970 Yılları Arasında Yapılan çalışmalar.....	65
2.2.8.2. 1971–1980 Yılları Arasında Yapılan çalışmalar.....	67
2.2.8.3. 1981–1990 Yılları Arasında Yapılan çalışmalar.....	70
2.2.8.4. 1991–2000 Yılları Arasında Yapılan çalışmalar.....	73
2.2.8.5. 2001–2010 Yılları Arasında Yapılan çalışmalar.....	74
2.2.9. Atılgnlık İle İlgili Yurtiçinde Yapılan Çalışmalar.....	75
2.2.9.1. 1980–1990 Yılları Arasında Yapılan çalışmalar.....	75
2.2.9.2. 1991–2000 Yılları Arasında Yapılan çalışmalar.....	78
2.2.9.3. 2001–2010 Yılları Arasında Yapılan çalışmalar.....	82
2.3. Aile İşlevlerinin Atılgnlık Üzerine Etkisinin Araştırıldığı Çalışmalar.....	86

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli	87
3.2. Araştırma Evreni.....	87
3.3. Araştırmanın Örneklemi.....	88
3.3.1. Örneklemi Tanıtıcı Bilgiler.....	88
3.4. Veri Toplama Araçları	92
3.4.1. Aile Değerlendirme Ölçeği(ADÖ).....	92
3.4.2. Rathus Atılgnlık Envanteri(RTE)	95
3.4.3. Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özellikleri Anketi.....	97
3.5. Verilerin Toplanması.....	97
3.6. Verilerin Çözömlenmesi	98

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Araştırmanın Alt Problemlerine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	99
--	----

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar ve Tartışma.....	130
5.2 Öneriler.....	139
KAYNAKÇA	142
EKLER:.....	153
Ek-1 İzin Belgeleri.....	153
Ek-2 Aile Değerlendirme Ölçeği.....	155
Ek-3 Rathus Atılganlık Envanteri.....	156
Ek-4 Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özellikleri Anketi.....	157

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Örneklemi oluşturan kız ve erkek öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeye göre dağılımı.....	88
Tablo 2: Öğrencilerin Cinsiyetlere Göre Dağılımı.....	89
Tablo 3: Öğrencilerin Kardeş Sayısına Göre Dağılımı.....	89
Tablo 4: Öğrencilerin Doğum Sırasına Göre Dağılımı.....	89
Tablo 5: Öğrencilerin Kendilerine Güvenip Güvenmemelerine Göre Dağılımı.....	95
Tablo 6: Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı.....	90
Tablo 7: Öğrencilerin Babaların Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı.....	91
Tablo 8: Öğrencilerin Ebeveynlerinin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı.....	91
Tablo 9: Öğrencilerin Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Dağılımı.....	92
Tablo 10: Öğrencilerin cinsiyetlerine göre ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeylerine ait bağımsız örneklem için <i>t</i> -testleri.....	99
Tablo 11: Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeylerinin onların kardeş sayısına göre Kruskall Wallis H testleri.....	100
Tablo 12: Öğrencilerin kardeş sayısına göre ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeylerine ait fark kaynakları.....	102
Tablo 13: Öğrencilerin doğum sıraları.....	103

Tablo 14: Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeylerinin onların doğum sırasına ait betimsel istatistik sonuçları.....	103
Tablo 15: Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeylerinin onların doğum sırasına ait ANOVA sonuçları.....	104
Tablo 16: Öğrencilerin kendine güven düzeyleri.....	106
Tablo 17: Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeylerinin onların kendilerine güvenip güvenmemelerine ait bağımsız örneklem için <i>t</i> -testleri.....	106
Tablo 18: Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeylerinin onların annelerinin eğitim seviyelerine ait Kruskal Wallis H testleri.....	107
Tablo 19: Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeylerinin onların annelerinin eğitim seviyelerine ait fark kaynakları.....	108
Tablo 20: Öğrencilerin babalarının eğitim seviyeleri.....	110
Tablo 21: Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeylerinin onların babalarının eğitim seviyelerine ait betimsel istatistik sonuçları.....	111
Tablo 22: Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeylerinin onların babalarının eğitim seviyelerine ait ANOVA sonuçları.....	112
Tablo 23: Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeylerinin onların anne-baba medeni durumuna ait Mann Whitney <i>U</i> sonuçları.....	113
Tablo 24: Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeylerinin onların sosyo-ekonomik düzeylerine ait aritmetik ortalamaları.....	114
Tablo 25: Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeylerinin onların sosyo-ekonomik düzeylerine ait ANOVA sonuçları.....	115

Tablo 26: Öğrencilerinin cinsiyetlerine göre atılganlık düzeylerine ait bağımsız örneklem için <i>t</i> -testleri.....	117
Tablo 27: Öğrencilerinin atılganlık düzeylerinin kardeş sayıları göre Kruskall Wallis H testleri.....	117
Tablo 28: Öğrencilerin doğum sıraları.....	118
Tablo 29: Öğrencilerinin doğum sıralarına göre atılganlık düzeylerine ait betimsel istatistik sonuçları.....	118
Tablo 30: Öğrencilerinin doğum sıralarına göre atılganlık düzeylerine ait ANOVA sonuçları.....	119
Tablo 31: Öğrencilerin kendine güven düzeyleri.....	119
Tablo 32: Öğrencilerinin kendilerine güven düzeylerine göre atılganlık düzeylerine ait bağımsız örneklem için <i>t</i> -testleri.....	120
Tablo 33: Öğrencilerinin annelerinin eğitim seviyelerine göre atılganlık düzeylerine ait Kruskall Wallis H testleri.....	120
Tablo 34: Öğrencilerin babalarının eğitim seviyeleri.....	121
Tablo 35: Öğrencilerinin babalarının eğitim seviyelerine göre atılganlık düzeylerine ait betimsel istatistik sonuçları.....	121
Tablo 36: Öğrencilerinin babalarının eğitim seviyelerine göre atılganlık düzeylerine ait ANOVA sonuçları.....	122
Tablo 37: Öğrencilerinin anne-baba medeni durumlarına göre atılganlık düzeylerine ait Mann Whitney <i>U</i> sonuçları.....	123
Tablo 38: Öğrencilerinin sosyo-ekonomik seviyelerine göre atılganlık düzeylerine ait aritmetik ortalamaları.....	123
Tablo 39: Öğrencilerinin sosyo-ekonomik seviyelerine göre atılganlık düzeylerine ait ANOVA sonuçları.....	124

Tablo 40: Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin problem çözme işlevini gerçekleştirme düzeyi arasında önemli ilişkiye ait Pearson momentler çarpımı korelasyon tablosu.....	124
Tablo 41: Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin iletişim işlevini gerçekleştirme düzeyi arasında önemli ilişkiye ait Pearson momentler çarpımı korelasyon tablosu.....	125
Tablo 42: Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin roller işlevini gerçekleştirme düzeyi arasında önemli ilişkiye ait Pearson momentler çarpımı korelasyon tablosu.....	125
Tablo 43: Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin duygusal tepki gerçekleştirme işlevi arasında önemli ilişkiye ait Pearson momentler çarpımı korelasyon tablosu.....	126
Tablo 44: Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin gereken ilgiyi gösterme işlevini gerçekleştirme düzeyi arasında önemli ilişkiye ait Pearson momentler çarpımı korelasyon tablosu.....	126
Tablo 45: Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin davranış kontrolü gerçekleştirme düzeyi arasında önemli ilişkiye ait Pearson momentler çarpımı koreslasyon tablosu.....	127
Tablo 46: Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin genel işlevler işlevini gösterme düzeyi arasında önemli ilişkiye ait Pearson momentler çarpımı korelasyon.....	127
Tablo 47: İlköğretim 8. Sınıf öğrencilerinde aile işlevleri alt boyutlarıyla, atılganlık düzeyine ait çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları.....	128

Özet

Bu araştırma ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin atılganlık düzeyleri ile a)-aile işlevleri, b)sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinden oluşan örneklem grubunun aile işlevlerinin yedi alt boyutu (problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevler) Aile Değerlendirme Ölçeği ile incelenmiş; atılganlık düzeylerini ölçmek amacıyla Rathus Atılganlık Envanteri kullanılmıştır. Sosyo-demografik değişkenler için Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Öğrencilerin atılganlık düzeylerinin sosyo-demografik değişkenler ve aile değerlendirme işlevlerine göre anlamlı düzeyde ($p < .05/p < .01$) farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sosyo-demografik değişkenler; cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, kendine güvenip güvenmediği, anne-baba eğitim durumu ve ailenin gelir düzeyi olarak sıralanmıştır. Araştırmanın örneklemini 2010–2011 eğitim-öğretim yılında İzmir ili Torbalı ilçesinde eğitime devam eden ilköğretim sekizinci sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem grubu, alt, orta ve üst tabakadan 195’i kız ve 236’ı erkek olmak üzere toplam 431 öğrenciden oluşmaktadır.

Araştırma sonucunda; atılganlık düzeyinin cinsiyet değişkenine göre değişmediği; aile değerlendirme boyutları olan roller, gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolü, boyutlarında erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha yüksek(sağlıksız) ortalama puanlara sahip olduğu; genel olarak kardeş sayısı iki olan öğrencilerin diğer kardeş sayısı gruplarına(1,3,4,6) göre iletişim, duygusal tepki verme ve genel işlev düzeylerinde daha düşük (sağlıklı) puanlara sahip olduğu; bununla birlikte iletişim boyutunda, duygusal tepki verme boyutunda ve genel işlevler boyutunda doğum sırası iki olan öğrencilerin doğum sırası üç olanlara göre önemli ($p < .05$) düzeyde daha düşük (sağlıklı) puan ortalamalarına sahip olduğu; ayrıca ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin kendine güven düzeylerinde ($p < .05$), kendilerine her zaman güvenen öğrencilerin, kendilerine bazen güvenen öğrencilere oranla aile değerlendirme boyutlarında daha düşük (sağlıklı) puanlarının ve atılganlık düzeylerinde ortalama puanlarının yüksek (sağlıklı) olduğu; anne eğitimi daha düşük seviyede olan ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin ilgili aile değerlendirme

boyutlarında anneleri daha yüksek seviye de eğitim boyutlara göre önemli oranda daha yüksek (sağlıksız) düzeyde puanlara sahip olma eğilimi gösterdikleri; aile değerlendirme boyutlarından olan iletişimde babası lise mezunu olanların ilkokul ve ortaokul mezunu olanlara göre önemli oranda daha düşük (sağlıklı) puanlara sahip iken; babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin, genel işlevlerinin babası lise ve üniversite mezunu olanlara göre önemli oranda daha düşük (sağlıksız) olduğu; tüm aile değerlendirme boyutlarında alt sosyo-ekonomik seviyedeki öğrencilerin orta ve üst sosyo-ekonomik seviyedeki öğrencilere göre daha sağlıksız aile ilişkilerine sahip olduğu; atılganlık da ise alt sosyo-ekonomik seviyedeki öğrencileri orta ve üst sosyo-ekonomik seviyedeki öğrencilere göre önemli oranda daha düşük ortalama puanlara sahip olduğu tespit edilmiştir. Atılganlık aile değerlendirme ilişkisine bakıldığında ise; aile değerlendirme boyutları olan iletişim, roller ve genel işlevler boyutındaki yüksek puanların (sağlıksızlığın), ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin atılganlık düzeylerinin azalmasına neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Atılganlık, Aile İşlevleri, İlköğretim Öğrencileri, Sosyo-Demografik.

ABSTRACT

This research has been conducted to examine the relationship between primary school 8th grade students' levels of assertiveness and a)-family function b)-socio-demographic variables. In the research seven sub-family functions (problem-solving, communication, roles, affective responsiveness, affective involvement, behaviour control and general functions) of the sample group formed by 8th grade students have been examined with The Family Assessment Scale; Rathus Assertiveness Inventory has been used to measure the levels of assertiveness. The Personal Information form has been used for socio-demographic variables. According to family assessment functions and social demographic variables, the students' levels of assertiveness have been studied whether significantly differentiate ($p < .05/p < .01$) or not. Socio-demographic variables are gender, number of siblings, birth order, self-confidence and lack of self-confidence, parent education level, and family income level. The sample group of the research has been formed by the 8th grade students that are continuing to study during the academic year 2010-2011 at primary school in Torbalı, the town of İzmir. In the sample group there are 195 female students and 236 male students from lower, middle and upper classes of the society. Totally 431 students form the sample group.

As a result, the level of assertiveness doesn't change according to the gender. In terms of roles, affective involvement and behaviour control (family functions), male students have higher average scores (unhealthy) than female students. Generally the students who have got two siblings have lower scores (healthy) than the other number of siblings group (1,3,4,6) in addition, in terms of communication, affective responsiveness and general functions, the students in the birth order of two have significant low level points (healthy) according to those in the birth order of three ($p < .05$) besides, in the self-confidence level ($p < .05$) the students that are always self-confident have lower scores (healthy) and in the levels of assertiveness they have higher scores (healthy) than those are sometimes self-confident. Moreover, the students whose mothers have low level of education tend to get significantly higher scores (unhealthy) than their mothers at the high level of education in the related family assessment areas. While in the communication (one of the sub-family

functions) the students whose fathers are high school graduated have considerably lower scores (healty), in the general functions their fathers who are primary school graduated have substantially lower scores (unhealty). According to all family functions the students in the lower socio-economic level have worse family relationships than those in the middle and upper socio-economic levels. In terms of assertiveness, the students in the lower socio-economic level have been found to get significantly lower average scores (unhealty) than those in the middle and upper socio-economic levels. In terms of the relationship between the family function and assertiveness, the overall high scores (unhealty) in the communication, roles and general functions (sub-family functions) have been found to cause a decrease in the 8th grade students' levels of assertiveness.

Key Words: Assertiveness, Family Functions, Elementary Students, Socio-Demographic.

I.BÖLÜM

GİRİŞ

Bu araştırmada öğrencilerin aile işlevleri alt boyutlarıyla ile atılganlık düzeyleri arasında herhangi bir ilişkinin olup olmadığına bakılmıştır. Kişiler arası uygun iletişim biçimi olan atılganlığın aile işlevlerinden nasıl etkilendiği, ağırlıklı olarak hangi işlevlerle ilişkili olduğu ayrıca cinsiyet, gelir düzeyi, sosyo-kültürel düzey ve kardeş sayısı gibi sosyo-demografik değişkenlerin atılganlığa etkisinin olup olmadığına araştırılması bu araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bu araştırmanın sonuçları, okullarda yapılacak Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerine önemli bilgiler sağlayacak, atılgan davranış becerisini etkileyen aile işlevlerine ve sosyo-demografik değişkenlere dikkat çekecektir.

Bu araştırmada İzmir İli Torbalı ilçesinde yaşayan İlköğretim öğrencilerinin eğitim gördüğü 9 okuldan seçilen toplam 431 öğrenciye Aile Değerlendirme Ölçeği, Rathus Atılganlık Envanteri ve araştırmacı tarafından geliştirilen Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özellikleri Anketi uygulanmıştır. Ayrıca araştırmada demografik değişkenler cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, kardeş sayısı, doğum sırası, anne-baba medeni durumu, öğrencilerin kendine güvenip güvenmediği ve aile işlevlerine göre karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

Aşağıda gerek atılganlık gerekse aile işlevleriyle ilgili olarak ulaşılabilen kaynaklardan anlaşıldığı üzere atılganlık ve aile işlevleri ile ilgili ayrı ayrı çalışmalar yapılmasına rağmen, aile işlevlerinin atılganlık üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik ulaşılan alan yazında araştırmanın yapıldığı tarihlerde herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu durum bu alanda bir boşluğun olduğunu gösterdiğinden bu çalışmayı daha önemli kılmaktadır.

1.1.Problem Durumu:

İlköğretimin II. kademesi bireyin çocukluktan çıkıp ergenliğe girdiği dönemdir. Bu dönem bazı gelişim psikologları tarafından ergenlik içine alınırken (Yörükoğlu, 1998:33, Senemoğlu, 2001:35), bazı psikologlar erinlik dönemini

ergenlikten ayırmaktadır (Aydın, 2000:23). Öğrencilerin gizil dönemden çıkarak girdiği bu dönemde birey başkalarını keşfetmektedir. 11–13 yaşından (Gençtan, 1995) başlayarak Freud tarafından genital dönem olarak adlandırılan bu dönemde kişi dışı açılmakta ve toplumla temas kurmaktadır. Yine Erikson’un kimliğe karşı, rol karışıklığı olarak tanımladığı bu dönemde kişinin kendisinin dışındaki kişilerle karşılıklı ve sağlıklı ilişkiler kurabilmesi gerekmektedir (Çev.:Onur, 2001:405).

Kişilerin sağlıklı ilişkiler kurulabilmesi kendisini doğru şekilde ifade edebilmesi için bazı sosyal becerilere ihtiyacı vardır. Bu sosyal becerilerden biri de atılğandır. Bu evrede küçük kusurlar son derece büyütülür, bunlar kişinin tüm bilincini kaplar korku, öfke ve kıskançlık gibi yüksek bir duygusallık söz konusudur (Yavuzer, 1999:285). Birçok araştırma ergenin mensup olduğu sosyal sınıfın, onun tutumlarını ve değerlerini etkileyeceğini göstermiştir (Santrock, 1993; Akt.:Kulaksızgözü, 2001:110). Ergenin yaşadığı korkular sosyal ilişkilerde duyulan korkulardır. Bu korkular kişinin kaçındığı ve görmezlikten geldiği durumların sayısını arttırmakta ve davranışlarını kısırlaştırmaktadır. Gelişimsel olarak düşünüldüğünde bu kısırlığın azaltılmasında atılğan bir biçimde tepki verme ergenlik çağlarında oldukça önemlidir. Ergenler bu dönemde genel olarak daha bağımsız davranmaya eğilimli olmakla birlikte, kişilerarası ilişki becerilerinde özellikle akran grupları içerisinde ve bu grupların onayının gerektiği durumlarda kendilerini daha güvensiz hissedebilmektedirler. Atılğanlık becerisi olmaksızın ergenler akran baskısı karşısında dayanıksız olabilmekte ve bu durum da benlik saygılarının azalması ile sonuçlanabilmektedir.

Kişinin “*rahat, yapıcı ve başkalarının haklarını ihlal etmeden kendisini ifade etmesini sağlaması*” anlamına gelen atılğan davranış sosyal ortam ve karşılaşmalarda bireye önemli avantajlar sağlayan uygun eğitimle öğrenilebilen bir yetenek olarak tanımlanmıştır. Bir başka tanımda ise atılğanlık, insanların duygu ve düşüncelerini diğerlerine saldırgan olmayan bir şekilde, dikkatli ve incitmeden ifade etmesi olarak tanımlanmıştır (Clifford, 1987:552). Johnson, Myers, Larry, Kurt ve Gerald (1997) atılğan davranışı pozitif kabul için uygun psikososyal işlevsellik, başkalarının haklarını tanıma, kendi hakları savunma, sosyal sorunlar karşısında kazan-kazan çözümü için çabalamak olarak tanımlamışlardır. Lazarus’a (1973) göre, *atılğanlık, sosyal bir tartışmayı uygun bir şekilde başlatmak, sürdürmek ve sona*

erdirmek, taleplerine ve isteklerine uygun olarak pozitif / negatif duygu ve taleplerini ifade etmek için "hayır" ya da "evet" söyleyebilme yeteneğidir. Atılganlık, günümüzde insan ilişkilerinde, iş ve eğitim ortamında gösterilen başarıda kilit rol oynamaktadır (Görüş, 1999:73).

Ayrıca, atılgan davranış biçiminin, bireyin, insan ilişkilerinde eşitliği gözeten ve gereksiz endişelerden arınmış bir şekilde, kendi çıkarı doğrultusunda hareket edebilmesini, kendini savunabilmesini, duygularını dürüstçe ve rahatlıkla ifade edebilmesini sağladığını ve başkalarının haklarını çiğnemenin, kendi haklarını kullanabilmeyi mümkün kıldığı belirtilmektedir (Alberti ve Emmons 1995, Akt; Görüş, 1999:36).

İnsan ilişkilerinde çok önemli yer tutan atılganlıkla ilgili yurt içinde ve yurt dışında yapılan çalışmalar konunun önemini daha net ortaya koymaktadır. İncelenen çalışmalarda atılganlığın etkilediği konulara bakıldığında atılgan davranış biçiminin insan yaşamındaki önemi bir kez daha anlaşılmaktadır. Rotheram, Armstrong ve Booraem tarafından (1982)'de yapılan araştırmada atılganlık eğitimi alan çocukların sınıflarında daha yüksek başarı, daha çok popülerlik ve daha olumlu davranışlar sergiledikleri ve izleyen bir yıllık dönemde öğrencilerin mezuniyet puanlarının yükseldiği görülmüştür (Akt: Ünal, 2007:58). Yine Mays tarafından (1996)'da yapılan araştırmada 5. sınıf öğrencilerine sınıf ortamında sunulan atılganlık eğitiminin bireylerin atılganlık düzeyleri arttırdığı, sürekli kaygıları azalttığı ve atılganlık eğitimi alan bireylerin daha fazla içsel denetimli oldukları görülmüştür (Akt: Ünal, 2007:60). Sosyal anksiyete ve atılganlık arasındaki ilişkinin tespitine yönelik yapılan çalışmada, anksiyete ve atılganlık arasında anlamlı negatif ilişkinin olduğu görülmüştür (David ve Diane, 1990:155). Yapılan bir başka çalışmada atılgan bireylerin özsaygısının daha fazla olduğu tespit etmiştir (Clifford, 1987:552). Huey ve Rank'ın 1984'te yaptığı çalışmada atılgan tepki vermeyi öğrenen deneklerin saldırgan davranışlarında azalma olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Akt: Ünal, 2007:57).

Yapılan bir başka çalışmada bunalım ve atılganlık arasında anlamlı negatif bir ilişkinin olduğunu ifade etmiştir (Tolor, 1989:260-265). Williams ve diğerlerinin yaptığı çalışmada anorektik ve bulimik hastaların atılganlık puanlarının düşük olduğu ifade edilmiştir (Williams ve diğerleri, 1993:27-32). Williams ve Stout (1984),

yaptıkları çalışmada; yüksek atılganlığa sahip bireylerin daha fazla içsel denetimli ve düşük atılganlık puanı alan bireylere göre daha az sağlık problemleri olduğunu bulmuşlardır (Akt: Ünal, 2007:56). Wehr ve Kaufman (1987)'de yaptığı çalışmada atılganlığın durumsal kaygıyı azalttığı görülmüştür (Akt: Aksakal, 1997). Chan'ın (1993)'de Çinli kolej öğrencilerinde depresyon ve atılganlık arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, atılgan olmayan bireylerin depresyona daha yatkın olduğu belirlenmiştir (Akt: Zengin, 2008).

Bal'ın (2006)'da yaptığı çalışmada başarı algısı düşük öğrencilerin atılganlık düzeyleri de düşük bulunmuştur. Öngün'ün (2000)'de yaptığı çalışmada atılganlık düzeyi arttıkça benlik saygısının da arttığı gözlenmiştir. Şahin'in (2001)'de yaptığı çalışmada atılganlık arttıkça yalnızlığın azaldığı belirtilmiştir. Tataker (2003)'te yaptığı araştırma sonucunda öğrencilerin atılganlık düzeyi yükseldikçe bireyin olumlu algılarının yükseldiğini ve ruhsal sorun yaşama düzeyinin düştüğünü göstermiştir. Özen (2001)'de yaptığı çalışmada atılganlık arttıkça bağımlılığın azaldığını belirlemiştir. Eskin (2003)'te yaptığı çalışmada atılgan bireylerin daha fazla arkadaşına ve sosyal desteğe sahip olduğunu tespit etmiştir.

Johnson ve diğerleri atılganlık, düşmanlık ve alkol kullanımı arasında anlamlı negatif bir ilişki tespit etmişlerdir. Yine aynı çalışmada kilo ve atılganlık ile atılganlık ve kardiyovasküler risk faktörleri arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir (Johnson ve diğerleri, 1997:243-255). Hersen ve Kabacoff'un atılganlık, sosyal destek kaybı, depresyon ve ilerleyen yaşlarda görülen görme bozuklukları arasında anlamlı ilişkiler olduğunu tespit edilmiştir (Hersen ve Kabacoff, 1995:524). Yine Onuoha ve Munakata'nın yaptığı çalışmada ergen atılganlığı ve HIV'den korunma arasında anlamlı pozitif bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir (Onuoha ve Munakata'nın, 2005:525-532).

Yukarıda yapılan araştırma sonuçlarına baktığımızda atılgan davranış şeklinin kişinin yaşamında ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır. Bu yüzden uygun eğitimle öğrenilebilen atılganlığın, en önemli eğitim kurumu olan aile içinde hangi işlevlerden etkilendiğini tespit edip bu doğrultuda aileyi eğitmek önem arz etmektedir. Ailede anne babanın bedensel, ruhsal yönlerden sağlıklı, yapıcı, yaratıcı,

sorumluluk duygusu gelişmiş, duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebilen özgüvene sahip, başkalarıyla olumlu ilişkiler kurabilen ve sosyal becerileri gelişmiş çocuklar yetiştirebilmeleri bu konuda eğitilmeleri ile ilgilidir (Çağdaş ve Seçer, 2006).

Burada öncelikli olarak aile ile ilgili yapılan tanımlara bakmak ve sağlıklı ailenin özelliklerine bakmak gerekmektedir. Türk Aile Yapısı Özel İhtisas komisyonu tarafından yapılan tanıma göre: Aile kan bağı, evlilik ve diğer yasal yollardan aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan bireylerden oluşan; bireylerin cinsel, psikolojik sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı, topluma uyum katılımlarının sağlandığı ve düzenlendiği temel bir birimdir (Akt.: Nazlı, 2000:15).

Bu bağlamda ilköğretim 8. sınıfta okumakta olan öğrencilerin atılgan davranışlarının aile işlevleriyle olan ilişkisinin incelenmesi, bu değişkenin anlaşılmasına ve ergenlik dönemindeki çocukların gelecekte daha mutlu ve başarılı bireyler olarak yetiştirilmesine katkıda bulunacaktır. Çünkü ailede yaşanan deneyimlerin olgunlaşmakta olan ergenin kişilik yapısını biçimlendirmede çok büyük ve derin etkisi vardır. Aile üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde ailenin bireylerin yaşamındaki önemi daha rahat anlaşılacaktır.

Büküşoğlu, Aysan, Erermiş (2001)'de yaptığı çalışmada sağlıklı aile işlevlerine sahip olan ailelerde ruhsal problemi olan aile üyesinin daha az olduğu belirlenmiştir. Erdoğan'ın (2005)'te yaptığı çalışmada suça yönelmiş çocukları sağlıksız aile işlevlerine sahip olduğu tespitine yer verilmiştir. Yine Eryüksel, (1996)'daki çalışmasında aile içindeki iletişimde yaşanan problemin ergende stres düzeyini yükselttiğini ortaya koymuştur. Hortaçsu, (1997) aile ilişkilerinin bireylerin yalnızlık düzeyi üzerinde etkili olduğunu ifade etmiştir. Örgün, (2000)'de yaptığı çalışmada yüksek benlik saygısına sahip bireylerin eşitlikçi ve demokratik tutuma sahip ailelerden geldiğini vurgulamıştır. Sümer ve Güngör (1999)'da ailelerinde yüksek kabul ve ilgi gören ergenlerin güvenli bağlanma gösterdikleri saptanmıştır.

Şimşek'in (2005)'te yaptığı çalışmada intihar girişiminde bulunan bireylerin aile işlevlerinin sağlıksız olduğu ifade edilmiştir. Yılmaz'ın (2001)'de ailede eşler arasında uyumun çocukların okul başarısını arttırdığı ve daha özerk olmalarını

sağladığı ifade etmiştir. Topçugil (2002)'de ailede annelerin davranış kontrolünün çocukların sosyal-duygusal gelişimin olumlu yönde etkilediğini ifade etmiştir. Bireylerin yaşamında bu kadar büyük yeri olan aile, ailenin sağlıklı ve sağlıksız işlevlerinin ifade edilmesinde yarar vardır. Reyam'a göre aile kelimesi Latince famas (açlık) kelimesinden türemiştir. Esasında aile temel ihtiyaçları karşılayan ve koruma sunan insan topluluğudur.

Aile geçirdiği birçok değişime rağmen bireyin ilk gelişim evresi. olma özelliğini hep korumuştur (akt.:Peseschkian, 2005:74). Toplumsal yaşamda eğitici ve düzenleyici etkiye sahip olan ailenin birçok işlevi çeşitli araştırmacılar tarafından ele alınmıştır. Örneğin, Ogburn, ailenin yedi işlevi üzerinde durmuştur. Bu işlevler, ekonomik ihtiyaçların karşılanması, statü sağlamak, çocukların eğitimini planlamak, din eğitimi vermek, boş zaman faaliyetlerini gerçekleştirmek, aile üyelerinin birbirini koruması ve karşılıklı sevgi ortamı yaratmak gibi işlevlerdir (akt. Bulut, 1993:3). Ackerman ise, tüm bu genel işlevleri biyolojik, sosyal, psikolojik, ekonomik olmak üzere genel başlık altında toplayarak, daha kapsamlı bir şekilde ifade etmiştir (akt. Bulut, 1993:3).

Aile işlevlerinin hangilerinin sağlıklı hangilerinin sağlıksız olduğu hususunda çeşitli araştırmacılar tarafından birçok farklı ölçüt öne sürülmüştür. Elderkin, sağlıklı işleve sahip aileyi; üyelerinin isteklerini karşılayan, kişiler arası çatışmaları halletmeye yönelik çeşitli kalıplar geliştirmiş olan aileleri sağlıklı aileler olarak şeklinde tanımlarken, Mishler ve Vaxler ise kişilerin davranışlarını etkileyip kontrol altında tutan bir güç yapısının varlığına işaret etmiştir (akt. Bulut, 1993:3). Glick ve Kesler'e göre sağlıklı ailede esnek bir otorite yapısı ile bağımsız ve sürekli bir ilişkinin ön planda olduğu vurgulanmıştır. Ackerman'a göre sağlıklı ailelerde çiftler evlilik rollerinde uyum içinde olup, ortak değer ve amaçlara sahiptirler. Epstein ve Bishop'a göre ise sorunlarını bir araya gelerek çözebilen, birbirine duygusal olarak bağlı, özgürlükleri önlemeyecek şekilde ilgili ve herkesin kendinden beklenen rollerini yerine getirdiği aileler sağlıklı ailelerdir (akt. Bulut, 1990:3).

Sağlıksız ailelerde ise şu tip olumsuz özellikler vardır. Elderkin sağlıksız ailede iletişim, kişiler arası ilişkilerin bozuk ve kurallara bağlı olduğuna dikkat çekilirken, Glick ve Kessler'e göre aile üyelerinin birbiriyle az konuştuğu, açık

iletişim ve yakınlığın olmadığı ve aile üyeleri birbirine karşı olumsuz duygular beslediği vurgulanmıştır. Genel olarak bakıldığında sağlıklı ailenin temelinde birbiriyle anlaşamayan ve farklı ego ideallerine sahip, aralarında iyi bir iletişim ve etkileşim kuramamış olan eşlerin bulunması söz konusudur (akt.:Bulut, 1990:3).

Ailenin etki alanının büyüklüğü, sağlıklı ve sağlıklı aile işlevlerinin araştırma konusu olan atılganlıkla da ilişkisinin olduğu bir gerçektir. Bu yüzden bu araştırma atılganlığı özellikle olumsuz yönde etkileyen aile işlevlerini tespit edip, öğrencilerin yaşamında oldukça büyük öneme sahip atılganlıkla ilgili aileye yönelik çalışmalar yapmak bu çalışmanın en önemli hedeflerinden biridir.

1.2.Araştırmanın Amacı ve Önemi:

Kişinin “rahat, yapıcı ve başkalarının haklarını ihlal etmeden kendisini ifade etmesini sağlaması” anlamına gelen atılgan davranış, sosyal ortam ve karşılaşmalarda bireye önemli avantajlar sağlayan uygun eğitimle öğrenilebilen bir yetenektir. Clifford (1987), atılganlığı insanların duygu ve düşüncelerini diğerlerine saldırgan olmayan bir şekilde dikkatli ve incitmeden ifade edilmesi olarak tanımlamıştır. Johnson, ve diğerleri, (1997), atılgan davranış pozitif kabul için uygun psikososyal işlevsellik, başkalarının haklarını tanıma, kendi hakları savunma, sosyal sorunlar karşısında iddialı bir kazan-kazan çözümü için çabalamaktır. Lazarus’a (1973) göre, *atılganlık, sosyal bir tartışmayı uygun bir şekilde başlatmak, sürdürmek ve sona erdirmede taleplerine ve isteklerine uygun olarak pozitif / negatif duygu ve taleplerini ifade etmek için “hayır” ya da “evet” söyleyebilme yeteneğidir.* Atılganlığın yapılan tanımlarından ve yukarıda problem bölümünde de tartışıldığı gibi atılganlığın depresyon, özsaygı, yalnızlık, arkadaş sayısı, saldırganlık, sosyal anksiyete, yeme bozuklukları, içsel denetim, görme bozuklukları, başarı düzeyi, ruhsal sorun yaşama oranı, alkol kullanımı ve cinsel hastalıklardan korunma oranı gibi insan yaşamını doğrudan etkileyen birçok değişkenle doğrudan ve dolaylı bağlantısının olması atılganlığın önemini ortaya koymaktadır. Ailenin kişi için ilk ve en önemli eğitim kurumu olmasından dolayı aile işlevleri ve atılganlık arasında bağlantı aranması çalışmanın önemini belirlemektedir. Çalışma insan yaşamını etkileyen atılganlığın ailede hangi işlevlerden etkilendiğinin tespit edilmesi anlamında önemlidir. Zaten yapılan literatür çalışmasında ulaşılabilen bilgiler

doğrultusunda atılganlık ve aile işlevleri ile ilgili yurt içinde ve dışında ayrı ayrı birçok çalışma olmasına rağmen, atılganlık ve aile işlevleriyle ilgili direkt yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu yapılacak çalışmanın bilimsel anlamda önemini arttırmaktadır. Araştırmacı bu alanda bir boşluğun olduğunu ve bu boşluğun bu çalışmayla doldurulacağını düşünmektedir. Aile işlevleri, diğer sosyo-demografik değişkenler ve atılganlık arasındaki tespit edilecek ilişkinin bundan sonra yapılacak çalışmalara da ışık tutacaktır.

Bu araştırmanın amacı, İzmir İli Torbalı İlçesinde öğrenim gören ilköğretim 8.sınıf öğrencilerinin atılganlık düzeylerini, aile işlevlerini ve sosyo- demografik değişkenler bakımından incelemektir.

1.3.Problem Cümlesi

Öğrencilerin algılarına göre, kendi atılganlık düzeyleri ile ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gösterme düzeyleri arasında önemli ilişkiler var mıdır? Öğrencilerin (1)-atılganlık düzeyleri; (2)-ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gösterme düzeyleri, onların sosyo-demografik özelliklerine göre farklılıklar göstermekte midir?

1.4-Alt Problemler:

Çeşitli Aile İşlevleri ve Atılganlık

1-Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin **problem çözme işlevini** gerçekleştirme düzeyi arasında önemli ilişki var mıdır?

2-Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin **iletişim işlevini** gerçekleştirme düzeyi arasında önemli ilişki var mıdır?

3-Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin **roller işlevini** gerçekleştirme düzeyi arasında önemli ilişki var mıdır?

4-Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin **duygusal tepki verme işlevini** gerçekleştirme düzeyi arasında önemli ilişki var mıdır?

5-Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin **gereken ilgiyi gösterme işlevini** gerçekleştirme düzeyi arasında önemli ilişki var mıdır?

6-Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin **davranış kontrolü işlevini** gerçekleştirme düzeyi arasında önemli ilişki var mıdır?

7-Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin **genel işlevler işlevini** gösterme düzeyi arasında önemli ilişki var mıdır?

8-Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin **çeşitli aile işlevlerini** gerçekleştirme düzeyi arasında önemli ilişki var mıdır?

Sosyo-Demografik Özellikler ve Atılganlık

9-Öğrencilerin atılganlık düzeyleri onların **cinsiyetlerine** göre farklılık göstermekte midir?

10-Öğrencilerin atılganlık düzeyleri onların **kardeş sayısına** göre farklılık göstermekte midir?

11-Öğrencilerin atılganlık düzeyleri onların **doğum sırasına** göre farklılık göstermekte midir?

12-Öğrencilerin atılganlık düzeyleri onların **kendilerine güvenip güvenmemelerine** göre farklılık göstermekte midir?

13-Öğrencilerin atılganlık düzeyleri onların **annelerinin eğitim seviyelerine** göre farklılık göstermekte midir?

14-Öğrencilerin atılganlık düzeyleri onların **babalarının eğitim seviyelerine** göre farklılık göstermekte midir?

15-Öğrencilerin atılganlık düzeyleri onların **anne-baba medeni durumuna** göre farklılık göstermekte midir?

16-Öğrencilerin atılganlık düzeyleri onların **sosyo-ekonomik düzeylerine** göre farklılık göstermekte midir?

Sosyo-Demografik Özellikler ve Aile İşlevleri

17-Öğrencilerin kendi ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeyleri onların **cinsiyetlerine** göre önemli farklılıklar göstermekte midir?

18- Öğrencilerin kendi ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeyleri onların **kardeş sayısına** göre önemli farklılıklar göstermekte midir?

19-Öğrencilerin kendi ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeyleri onların **doğum sırasına** göre önemli farklılıklar göstermekte midir?

20-Öğrencilerin kendi ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeyleri onların **kendilerine güvenip güvenmemelerine** göre önemli farklılıklar göstermekte midir?

21-Öğrencilerin kendi ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeyleri onların **annelerinin eğitim seviyelerine** göre önemli farklılıklar göstermekte midir?

22-Öğrencilerin kendi ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeyleri onların **babalarının eğitim seviyelerine** göre önemli farklılıklar göstermekte midir?

23-Öğrencilerin kendi ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeyleri onların **anne-baba medeni durumuna** göre önemli farklılıklar göstermekte midir?

24-Öğrencilerin kendi ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeyleri onların **sosyo-ekonomik düzeylerine** göre önemli farklılıklar göstermekte midir?

1.5.Sayıtlar

Araştırmanın örneklemini oluşturan öğrencilerin, uygulanan ölçme araçlarını içtenlikle yanıtladıkları varsayılmaktadır.

1.6.Sınırlılıklar

1-Araştırma İzmir ili Torbalı İlçesi sınırları içindeki ilköğretim okullarından seçilen 8. sınıf öğrencileri ile sınırlıdır.

2-Araştırma verileri kullanılacak ölçme araçlarının ölçtüğü nitelikler ile sınırlıdır.

1.7.Tanımlar

1.7.1.Atılgnlık

Atılgn davranış biçimi, insan ilişkilerinde eşitliği gözetir ve gereksiz endişelerden arınmış bir şekilde, kendi çıkarlarımız doğrultusunda hareket edebilmemizi, kendimizi savunabilmemizi, duygularımızı dürüstçe ve rahatlıkla ifade edebilmemizi ve başkalarının haklarını çiğnmeden kendi haklarımızı kullanmamızı mümkün kılar. Atılgnlık, bireylerin kendilerini oldukları gibi anlatabilme, olumlu ve olumsuz duygularını iletebilme, kendilerine ters gelen isteklere karşı koyabilme, karşısındakinden istekte bulunabilme becerisinin kazandırılması, kısaca iletişim eksikleri olan kişilerin problem davranışlarını ortadan kaldırarak uygun davranış kazandırılması olarak tanımlanabilir (Alberti ve Emmons, 1995; Akt: Görüş, 1999).

1.7.2. Aile İşlevleri

Aile kurumunun temel işlevleri şöyle özetlenebilir.

- 1.İnsanda cinsel davranışların düzenlenip neslin sürdürülmesinin sağlanması.
- 2.Çocukların bakımı ve çevreye ilk hazırlıkların sağlanması.
- 3.Kadın ve erkeğin ekonomik işbirliğinin sağlanması.
- 4.Birincil küme doyumlarının sağlanması (Ozankaya, 1999; akt. Mete, 2005:6).

1.8. Kısaltmalar

ADÖ: Aile Değerlendirme Ölçeği

RAE: Rathus Atılganlık Envanteri.

Öğrenciler: İlköğretim 8. Sınıf Öğrencileri

SED: Sosyo-ekonomik düzey

BÖLÜM II

2.1.Aile

2.1.1.Ailenin Tanımı:

Aile toplumun en önemli birimi olduğundan, toplumdaki değişimlerden dinamik bir şekilde etkilenmekte ve toplumu dinamik bir şekilde etkilemektedir. Bu özelliğinden dolayı ailenin birçok disiplin tarafından farklı tanımlandığı görülmektedir. Örneğin, hukuk alanında ailenin dar, geniş ve en geniş anlamında ailenin 3 ayrı tanımı yapılmıştır.

1-Dar Anlamda Aile: Karı ve kocadan meydana gelen topluluk.

2-Geniş Anlamda Aile: Karı, koca ve çocuklardan meydana gelen topluluk.

3-En Geniş Anlamda Aile: Ev reisinin otoritesine tabi olarak aynı çatı altında yaşayan kimselerden meydana gelmiş topluluktur. Bu aile kavramına aynı çatı altında yaşayan kan ve kayın hısımlar, uşak, çırak, bahçıvan v.s. dahildir (Öztan, 2009: 403). Yapılan bir başka tanımda aile, karşıt cinsten iki yetişkin kişinin yasal ve törel bağlara uyarak kurdukları biyolojik, psikolojik ve sosyolojik işlevleri olan kurum olarak tanımlanmıştır (Özgüven, 2009:24). Yine bir başka alanda ailenin 4 farklı tanımı karşımıza çıkmaktadır. Birinci tanımlamada, aile üyelerinden birinin fikrine dayanarak onun duyguları ve fantezileri aracılığıyla tanımlanır. İkinci tanım, aileyi nükleer ve geniş yönüyle bir kurum olarak ele alan kültürel yaklaşımdır. Özel bir tanımlama yoktur, kuramsal bir yaklaşım vardır. Sosyoloji ve sosyal psikoloji tarafından kullanılır. Üçüncü tanıma göre aile sosyal bir birimdir. Çeşitli parçaların oluşturduğu bir sistemdir. Küçük bir grup olarak ele alınır ve davranışlar açısından sosyal psikoloji tarafından incelenir. Dördüncü tanımlamada ise aile, toplumun değerleri ile sınırlı bir grup olarak kabul edilir. Yasalarla belirlenmiş bazı kuralları olmakla birlikte, aileyi yöneten açık ve kapalı bazı yasalar vardır (Bell, 1975; Akt: Çakıcı, 2006:10). Bir başka tanımda ailenin yalnızca bireyler birlikteliği olmadığı, duyguları, düşleri, işlevleri ve rolleri ile birbirine eklememiş grup olduğu tanımlanmıştır (Eiguer, 2007; Çev: Sönmez, Kolbay, :57). Türk Aile Yapısı Özel İhtisas Komisyonu tarafından yapılan kapsamlı tanıma göre aile: kan bağılılığı, evlilik ve diğer yasal yollardan, aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı

evde yaşayan bireylerden oluşan; bireylerin cinsel, psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyacının karşılandığı, topluma uyum ve katılımlarının sağlandığı ve düzenlendiği temel bir birimdir (Akt: Nazlı, 2000:15). Şahinkaya'nın yaptığı tanımda fertlerin oynadıkları roller çerçevesinde birbirlerini etkileyerek, meydana getirdikleri belirli görgüyü nesilden nesle devam ettiren insanların sosyal bir topluluk vurgusu yapılmıştır (Çakıcı, 2006:12). Özgüven'in yaptığı tanımda ise aile yaşanılan topluma uyumu sağlayan, toplumun temel bir birimi olarak tanımlanmaktadır (Özgüven, 2001). Sistem yaklaşımına göre aile; aynı geçmişe sahip, aralarında duygusal bağ olan, aile üyelerinin ve ailenin bütününe ihtiyaçlarını karşılamak için stratejiler oluşturan bireylerden oluşmuş karmaşık bir yapı olarak tanımlanmaktadır (Sabatelli ve Bartle, 1995;Akt.: Doğan, 2006:11). Aile evrensel bir kurum olmasına karşılık, çeşitli toplumlarda statü ve sorumluluklar açısından bir takım farklılıklar görülmektedir. Örneğin; Türk toplumunda karı-koca ilişkisinde yakınlık ve sadakat son derece önemliken, bazı toplumlarda birlikteliğin bunlar üzerine kurulu olmadığı görülmektedir. Hindistan'ın Noyar kabilesinde evlenme töreninden üç gün sonra erkek eşini bırakmakta ve kadının geçici olarak çok sayıda eşi olabilmektedir. Yine Amerikan Kızılderililerinden Hopi kabilesinde evin reisi kadındır ve erkek eve misafir gibi gidip gelen ve çocuklarının geleceğiyle ilgilenmek zorunda olmayan bir ferttir (Akt: Çakıcı, 2006:13). Nirun tarafından yapılan tanıma göre aile: üyeleri arasındaki ilişkiler ve etkileşim yönünden sosyal bir grup; sosyal ve ekonomik yönden bir birlik; sosyal yaşamın temel göstergelerinden biri olarak bir örgüt; üyelerinin ihtiyaçlarının karşılanması ve yürütülmesinde sistematik kuralları bulunan sosyal bir kurum olarak tanımlanabilmektedir (Nirun, 1994;Akt: Özatça, 2009: 43).

2.1.2.Ailenin Özellikleri

Her ailenin kendine özgü özellikleri olmakla birlikte tüm ailelerde bulunan genel nitelikleri Macleaver ve Page şu şekilde sıralamaktadır:

Aile kökleri organik yapıımızda var olan soyu sürdürme isteği, annelik, babalık ve arkadaşlık, ana babalık gibi karmaşık temel duygular ve romantik sevgiden, bir etnik gruba ait olma, şefkat, ekonomik güvenlik, tutkular ve toplumsal ilişkiler sonucu beliren, birbirine bağlılık gibi ikincil duyguların var olduğu duygusal bir temele dayanmaktadır. Aile çocuğun kişilik yapısının şekillendiği, birçok alışkanlığın kazanıldığı, sosyalleştiği, şekillendirme özelliğine

sahiptir. Çevresel koşullar çerçevesinde sınırlı bir büyüklüğe sahiptir ve sosyal yapıların en küçüğüdür. Bütün sosyal sınıflar içerisinde çekirdek özelliğe sahiptir. Ailenin üyelerinden beklentileri vardır ve bu yaşam boyu sürer. Bu bağlamda aile üyelerinin birbirlerine karşı görev ve sorumlulukları vardır. Aile toplumsal yasakların ve yasaların şekillendirdiği bir sosyal düzendir. Evlilik kurumu kesin kurallarla belirlenmiş bir hukuksal anlaşmadır. Eşlerin, yasaklanmış olan bu kuralları değiştirme hakları yoktur ve onlara uymak zorundadırlar. Evlilik hukuksal bir bağla başladığı gibi hukuksal bir işlemle son bulmak zorundadır. Aile, kurum olarak sürekli ve evrenseldir. İki kişinin kurduğu bir birlik olarak aile, toplumdaki diğer örgütler içinde en geçici ve en değişken bir özellik taşımaktadır. Bu da ailenin sosyolojik olarak yerinin saptanmasını güçleştirmektedir (Maclever ve Page, 1991; Akt: Dönmezer, 1999:4-5).

2.1.3.Aile Türleri ve İşlevleri

Aile toplumdan topluma değiştiği gibi aynı toplum içinde de farklılık gösterebilmektedir. Aile yapısı ailedeki fert sayısına, otoritenin dağılımına, evlenme biçimine, yerleştiği fiziki ortama ve işlevlerini yerine getirmemesine göre farklılaşmakta ve sınıflandırılmaktadır.

Bu özelliklerden yola çıkılarak aileler sınıflandırılmaktadır.

2.1.3.1 Geniş Aile ve İşlevleri:

İnsanlık tarihinde aile kavramının kökeni ve gelişimi üzerinde pek çok inceleme yapılmış ve değişik fikirler ileri sürülmüştür. Aile ile ilgili ilk bilimsel araştırmalar XIX. yy. sonlarında başlamıştır (Çakıcı, 2006:13). Doğa koşulları, üretim, barınma ve neslin sağlıklı devamının ön planda olduğu dönemlerde aile birlikte ve geniş olmak zorundaydı. Geniş ailede bireyler arasındaki sıkı dayanışma ve birlikteliklerle yaşamı daha rahat devam ettirmekteydiler. Aile içindeki ilişkiler belirli kurallara bağlanmamıştı ve mülkiyet fikri olmaksızın çocuklar grubun malı olarak kabul edilmekte, kısacası bir “sürü” yaşantısı geçirilmekteydi (Engel, 1986; Akt.:Çakıcı, 2006:14). Geleneksel ailede ataerkil özellikler var olup, birden çok kuşak bir arada yaşamakta ve ilişkiler belirli bir statüye ve hiyerarşiye göre belirlenmekteydi. Geleneksel aile öncelikli olarak ekonomik bir birimdir. Bu ailede evlilik cinsel aşka bağlı olmadığı gibi aile yuvası da cinsel aşkın yeşereceği bir yer

olarak görülmez. Kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizlik oldukça dikkat çekicidir (Aktaş, 2002;Akt: Mete, 2005: 34). Aile üyeleri bu hiyerarşik düzene uyar, işbölümü, işbirliği ve bütünlük içinde yaşarlar. Geniş aile özellikle az gelişmiş ülkelerde veya gelişmekte olanların kırsal kesimlerinde yaygın olarak görülmektedir (Çakıcı, 2006:14). Bireylerin iradeleri ön planda olmayıp, aile iradesi ön plandadır. Yaşam süreci bir merkezden yönetilmektedir. Aile değerleri her şeyin üstünde olup kişisel özgürlükler kısıtlanmıştır. Bütün gelirler bir kaynaktan toplanıp ailenin ihtiyaçları bu ortak kaynaktan karşılanmaktadır.

Kongar, geleneksel geniş ailenin işlevlerini şöyle sıralamıştır:

1. Ekonomik İşlev: Geleneksel aile bir üretim ve tüketim birimidir. Gereksinime duyulan mal ve hizmetler bu aile tarafından üretilir ve tüketilir. Gelir tek elde toplanır ve giderler tek elden yapılır. Ayrıca, özellikle tarıma dayalı toplumlarda görüldüğü gibi bu ailede oldukça gelişmiş bir iş bölümü ve işbirliği vardır.

2. Saygınlık İşlevi: Aile üyeleri toplumsal statülerini ailelerinden alırlar. Örneğin, soyluluk, rençperlik gibi.

3. Koruma İşlevi: Geleneksel toplumlarda, çağdaş toplumlarda olduğu gibi bireyi koruyan çeşitli kurumlar olmadığı için, kişinin korunma işlevini aile üstlenmiştir. Bu bağlamda aile hem maddi hem manevi anlamda koruyucu bir işlev görür.

4. Dinsel İşlev: Aile, üyelerine sadece dinsel bir eğitim vermekle yetinmez, aynı zamanda, tam bir dinsel birlik olarak üyelerinin ibadetlerini de denetler.

5. Eğlenme ve Dinlenme İşlevi: Aile üyeleri tüm boş zamanlarını diğer aile üyeleriyle paylaşırlar. Eğlenme ve dinlenme işlevi aile tarafından organize edilir.

6. Eşler Arasında Sevgiyi Sağlama ve Çocuk Yapma İşlevi: Kuşakların sürekliliği işlevi tüm aile biçimlerinin temel işlevidir. Bu işlev, aile üyeleri arasında sevgiyi ve saygıyı, bireylerin psikolojik doyumunu sağlamaktadır (Akt: Özatça, 2009:49).

2.1.3.2 Çekirdek Aile ve İşlevleri:

Çekirdek aile, ana baba ve çocuklardan oluşmuş, yalnızca iki nesil süresince birleşen bir bağdır. Çekirdek aile, bugün batı toplumunda en yaygın olan aile yapısıdır (Pescehian, 1999:75). Aile bireyleri kendilerini ilgilendiren konularda direk karar alma ve yönlendirme hakkına sahiptirler. Akrabalık bağlarının zayıf olduğu çekirdek ailede, evlenme yaşı, eş seçimi, çocuk sayısı bireylerin kendi kararlarına bağlıdır. Tarımda gelişmiş yöntemlerin kullanılması, sanayileşme, eğitim v.b. nedenlerden dolayı kırsal kesimde tarımla uğraşan ailelerin kentlere göç etmesine neden olmuştur. Çekirdek ailenin ilk temelleri 18.yy' da görülmeye başlamış, artan üretim ve uzmanlaşma sonucu burjuvalar işyerlerinden ayırdıkları evlerinde eş ve çocuklarıyla yeni bir hayat biçimi ortaya koymuşlardır. İş ve ev hayatının birbirinden ayrılmasıyla, aile üyelerinin dış çevreyle ilişkileri değişmeye başlamış, aile içi ilişkilerde de bir yoğunlaşma, duygusal bir derinleşme görülmeye başlamıştır. Çekirdek aile, eşlerden hiçbirinin ailesinin yanında olmayan, yeni bir yerde kurulan bir aile tipi olmuştur (Erol, 1992;Akt: Çakıcı, 2006:15).

Kondiyoti (1972)'ye göre toplumsal değişme ve gelişmelere paralel olarak aile yapısında olduğu gibi işlevlerinde de değişmeler olmuştur. Bu bağlamda, sanayi toplumlarında yaygın olan çekirdek ailenin, geleneksel geniş ailede görülen işlevlerin birçoğunu kaybettiği, bu işlevleri diğer toplumsal kurumlara devrettiği görülmektedir. Böylece, çekirdek ailenin yalnız iki toplumsal işlevi yerine getirdiği belirtilmektedir (Kandiyoti, 1972;Akt: Özatça, 2009:50):

Soyun sürekliliği ve toplumsallaşma işlevi: Üreme, çocuk yapma ve buna bağlı olarak çocukların sosyalleştirilmesi işlevini çekirdek aileler yerine getirmektedir.

Psikolojik dengenin (doyumun) sağlanması: Sanayileşme ve kentleşme sonucu geleneksel ailedeki yüz yüze yoğun ilişki ve dayanışmalar yerini bireysel ilişkilere bırakmıştır. Birey tüm gereksinimlerini tek başına karşılamak zorundadır. Bu nedenle, birey yalnızlaşmıştır, duygusal gereksinimlerini karşılayamaz olmuştur. Çekirdek aile bu duygusal gereksinimleri de karşılamaktadır (Akt: Özatça, 2009:50).

2.1.3.3.Geçiş Ailesi

Geçiş ailesi tarımsal üretimin toprağa bağlı toplumlardan, sanayi temelli endüstriyel toplumlara geçişin hızla yaşandığı toplumlarda açığa çıkan bir aile tipidir.

Kentlerdeki kalabalıklaşma ve ekonomik zorluklar çok sayıda insanı dar konutlarda barındırma sorununu getirmiş, böylece büyük kentlerin kenar semtlerindeki “gecekondular” oluşmaya başlamıştır. Endüstriyel topluma geçiş süreci aynı zamanda hızlı bir şehirleşme süreci olarak da yaşandığı için köy yaşamının kentleşmesi geleneksel ailenin dönüşümünü de kapsamaktadır. Geçiş ailesi sadece şekil itibariyle geniş aile ile çekirdek aile arasında değildir. Şekil olarak her iki tipe de benzeyebildiği halde toplumsal fonksiyonları aile içi veya toplumsal ve sosyal – ekonomik ilişkilerinin de değişmesiyle ikisinden de farklı bir kimlik kazanmaktadır (Bilgin, 1991;Akt: Çakıcı, 2006:15). Birinci kuşak üyelerin gençlere geleneksel düzeni bozmamaları için baskıda bulunmalarının nedeninin gelişen yeni neslin yanında geri kalma tedirginliği ya da otoriteyi elden kaçırma korkusu olabileceği düşünülmektedir (Özgüven, 2001:14 – 15).

2.1.3.4.Parçalanmış / Eksik Aile

Eşlerin yasal olarak kurdukları evlilik birliğinin, çeşitli nedenlerden dolayı yasal yollarla sona erdirmesi sonucu, eşlerin çocukların bakımını devam ettirdiği, karı-koca durumunun ortadan kalktığı fakat ebeveyn olma durumunun devam ettiği, eşlerden birinin çalışma amacıyla geçici olarak evden ayrılması ya da ölmesi gibi nedenlerle ortaya çıkmış bir aile türünü ifade etmektedir. Parçalanmış/Eksik aile, boşanmış eşlerden biri ile çocuklardan oluştuğu gibi, evlilik bağı olmayan çiftler ve çocuklarının oluşturduğu aileler de parçalanmış/tamamlanmamış aile sayılmaktadır (Dikeçligil, 1995; Akt.:Çakıcı, 2006:18). Gayri meşru doğumlar, boşanma, ebeveynlerden birinin evden uzaklaşması durumlarında, her iki ebeveyn de vardır ama artık bir arada değildir ve çocuklarıyla ilişkileri ancak hafta sonu ya da yıllık tatillerde mümkündür. O da kısa zamanlarla sınırlıdır (Ay, 2000:9).

2.1.4.Aile İşlevleri

Aile toplumun devamı ve bireylerin şekillenmesinde büyük önemi olan bir kurumdur. Çocuğun doğumundan ölümüne kadar birçok değeri yeni kuşaklara aktaran aile kurumudur. Aileler sahip olduğu işlevler üzerinden bireyleri bireysel ve toplumsal yaşama hazırlamaktadır. Aile içindeki işleyiş, sorun çözme becerileri, kişisel mutluluk, yaşama bakış açısı aile işlevlerinden güçlü şekilde etkilenmektedir. Barınma, eğitim, bakım, birlikte yaşama gibi konular aile işlevleriyle doğrudan ilişkili konulardır. Aile işlevleri kendisini çevreleyen toplumsal dokudan güçlü

şekilde etkilenir. Örn; Örf ve adetler, sosyal normlar ailenin işlevlerini etkilemektedir. Ailenin bazı temel fonksiyonları insan neslinin devamı, çocuğun yetişmesi, aile üyelerinin bakımı, sevgi, gelişme ve disiplini sağlamak ve destekleyici bir çevre temin etmek olarak sayılabilir. Gelişme aşamasına, yerel koşullara, kültür ve ailenin yapısına dayalı olan diğer fonksiyon ve ilişkiler ise giderek ailenin kendi dışındaki ilişkilerle olan etkileşimiyle gerçekleşmektedir. Bunlar üretim faaliyetleri, ev işleri, sosyal ve kültürel normları, beklentileri öğrenme; eğitim, sağlık ve beslenme ile diğer sosyal faaliyetlerdir. Bunların yanı sıra, değerlerin yeni kuşaklara aktarılması, korunması ve değişmesi, iletişim ve problem çözümü gibi faaliyetleri de içerir. Ailenin yaşam döngüsü, çocuksuzluk, hamilelik, çocuk yetiştirme ve okul sistemiyle bütünleşme gibi ailenin fonksiyonlarını etkileyen unsurlardan bazılarıdır (Kut, 1994;Akt.:Nazlı, 2000:19).

Ailenin temel işlevleri çeşitli yazarlarca, ele alınmıştır. İlk olarak ailenin yedi işlevi üzerinde durulmuştur. Bunlar; ekonomik ihtiyaçları karşılamak, statü sağlamak, çocukların eğitimini planlamak, din eğitimi vermek, boş zaman faaliyetlerini gerçekleştirmek, aile üyelerinin birbirlerini korumaları ve karşılıklı sevgi ortamı yaratmak gibi işlevlerdir (Ogburn, 1963; Akt.: Bulut, 1993:3). Sistem yaklaşımına göre ailenin işlevleri şunlardır: Kimlik görevlerini yönlendirme, sınırları düzenleme, aile içinde duygusal atmosferi yönetme, zaman içinde aile yapısında meydana gelen değişimi yönetme, ev halkının devamlılığı için strateji planlama (Sabatelli ve Bartle, 1995; Akt.: Nazlı, 2000:18). Ailenin işlevi; her aile bireyinin, özgüveni yüksek, bağımsız ve üretken bir birey olgunluğuna erişmesi için gereken verimli ortamı yaratacak ilişkileri sağlamaktadır. Başarılı aile; tüm aile bireylerine kendilerini geliştirmeleri için destek olup onlara yaşama meydan okuyabilecekleri sevecen bir ortam hazırlayan üyelerden oluşan bir birimdir. Başarısız aile; benlik duygusunun gelişemeyip zayıf kaldığı, bağımlılık ve güvensizlik duygularının ön plana çıktığı bir atmosfer yaratmaktadır (Humphreys, 2003; Akt.: Erürker, 2007:18).

Özatça'nın 2009 belirttiğine göre;

Ailenin işlevlerinin 7 boyutu vardır. Bunlar:

2.1.4.1.Problem Çözme (Problem Solving): Ailenin işlevlerini etkili bir şekilde yerine getirebileceği düzeyde maddi ve manevi sorunlarını çözebilme becerisi olarak açıklanmaktadır. Sorunun ortaya çıkışından, çözümlenmesine kadar olan dönemi kapsar. Etkili problem çözme davranışların içermektedir. Problem çözme işlevi en önemli işlevlerdendir ve günlük hayatta çıkan sorunların sağlıklı bir şekilde halledilmesidir. “Problem çözme” dediğimiz bu olgu ailenin sağlıklı olup olmadığını gösteren işlevlerden biridir. Amaç sorunlu bir durumda etkili bir çözme yaklaşımı getirebilmektir. Ailelerde sorunlar, genelde pratik ve duygusal olmak üzere başlıca iki tiptir. Pratik sorunlar, ailenin günlük gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik olan, daha çok somut sorunlardır; para yönetimi, yaşanacak yerin seçimi gibi. Duygusal sorunlar ise, geçmişe ilişkin yaşantıların izlerini taşıyan, daha karmaşık sorunlardır. Pratik sorunların üstesinden gelemeyen ailede duygusal boyutun tanımlanması ve çözümlenmesi genellikle zordur. İyi işlev gören, sorunlarını çözebilen bir ailede herhangi bir sorunun çözümü şu evrelerden geçer:

- Önce sorun tanımlanır,
- Seçenekler ortaya konur,
- Seçeneklerden biri benimsenir,
- Eyleme geçilir,
- Zaman zaman durum değerlendirilir.

Bir ailenin genellikle sorunlarla başa çıkma kapasitesi onun uyum düzeyinin göstergesidir. Her ailede çözümünde az ya da çok enerji gerektiren sorunlar ve kriz dönemleri olabilir. Kriz sonrasında ise bazı aileler eski dengesine ulaşırken, bazılarında önemli yapısal ve işlevsel değişiklikler ortaya çıkar (Özatça, 2009:58-59).

2.1.4.2.İletişim (Communication): İletişim, aile üyeleri arasındaki bilgi alışverişi biçiminde tanımlanmaktadır. Burada ailenin iletişim içinde olup olmadığı ölçülmek istenmektedir. Bu nedenle üyeler arası sözlü iletişimin içeriğinin açık olup olmadığı, kişilerin söylemek istediklerini direkt olarak ifade edip edemediklerini üzerinde durulmaktadır. Etkili iletişim açık ve doğrudan olmalıdır. Barker’a göre, aile üyeleri gerek kendi aralarında, gerekse dış dünyayla bilgi alışverişini iletişimle sağlar. Ailede bireylerin açık, dolaysız ve karşılıklı bir iletişim kurabilme yeteneğinde olmaları beklenir. Hiç kimse uzun süre iletişim kurmadan kalmaz. İletişim sadece bilgi aktarma aracı olmayıp, aynı zamanda bir alışverıştır ve güç dengelerinin belirlenmesinde önem taşır. Bir ailede iletişim sorunu varsa büyük olasılıkla

duygusal tepkilerde sağlıklı olmayabilir. En işlevsel iletişim stili açık ve doğrudan ilişki olduğu halde en sorunlu iletişim maskeli ve dolaylı olandır. Bazı ailelerde kişiler bağımsızca konuşup düşüncelerini paylaştıkları halde, bazılarında evde güç sahibi olan kimse, diğerlerinin o kişinin düşüncelerini tekrarladıkları görülür. Birçok ailede değişen düzeyde iletişim sorunları görülür. Çok sayıda araştırmacı daha çok sözel iletişim sorunları üzerinde çalışmışlardır. Ancak yorumlamalarındaki zorluklara karşın, sözel olmayan iletişim sorunları daha önemli sayılır. Ailelerin iletişiminde niteliksel zorluklar olabilir. Bazı ailelerde iletişim miktarı yetersizdir, bazılarında ise iletişime olanak vermeyecek ölçüde hızlıdır (Özatça, 2009:58-59).

2.1.4.3. Roller (Roles): Roller, ailenin maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayan davranış kalıplarıdır. McMaster Aile İşlevleri Modeli ailenin kaynaklarını kullanımı, bakıp büyütme, destekleme ve kişisel gelişim sağlama, aile sistemini idare etme gibi konularda davranış kalıbı geliştirip geliştirmedeği üzerinde odaklaşmaktadır. İlave olarak roller ile ilgili boyut görevlerin belirgin ve eşit olarak üyelere dağılımı ile görevlerin aile üyeleri tarafından sorumlu bir şekilde yerine getirilip getirilememesini de içermektedir. Başka bir deyişle, para, konut, giyim, yemek gibi maddi ihtiyaçların karşılanması rollere bağlı olarak ele alınmaktadır. Bu konuda işlevsel bir aile, çocukların ve ebeveynin bakımı, besleme ve gelişmesini sağlayacak şekilde rollerini belirlemiş olan ailedir. Fonksiyonlar, para-sağlık gibi konularda kural koymayı ve karar vermeyi gerektirir. Ayrıca aile içi roller, işlerin nasıl paylaşılıp yürütüldüğünü belirleyen davranış kalıpları olarak tanımlanabilir. Ailedeki işlevlerin sağlıklı yürütülebilmesi büyük ölçüde, rollerin bireyler tarafından benimsenmeleri ve uygulayabilmeleri ile ilişkilidir. Bu roller daha çok günlük işlerin yürütülmesi ve paylaşımı sırasında belirlenir. Uygun ya da uygunsuz paylaşım olabileceği gibi otokratik ya da demokratik paylaşım özellikleri de bulunabilir. Kuşaklar arasında cinsiyete dayalı roller de dikkat çekicidir. Geleneksel özellik arttıkça kız ve erkeğin görev sınırları keskinleşir. Roller arasındaki kesin sınırlar kadar belirsizlik de sorun kaynağı olabilir. Genellikle ana-baba-çocuk ilişkisinde geleneksel sınırların özellikleri baba-çocuk arasında sınırlı, anne-çocuk arasında daha iç içe bir ilişki biçiminde görünür. Ailedeki rollerin paylaşımı farklı kültürlerde farklı özellikler taşıyabilir dolayısıyla en uygun rol dağılımı, bireylerin içinde olduğu kültürle çok çelişmeyen, bireylerin kabul ettiği, etkin biçimde işlev gören, ortaya sağlıksızlık belirtisi çıkarmayan paylaşımlardır (Özatça, 2009:58-59).

2.1.4.4.Duygusal Tepki Verebilme (Emotional Affective Responsiveness): Aile üyelerinin her türlü uyaran karşısında en uygun tepkiyi göstermesi anlamına gelmektedir. Burada sevgi, mutluluk, neşe gibi olumlu duyguların yanında kızgınlık üzüntü, korku gibi olumsuz duyguları da içermektedir. Bir başka deyişle bu işlevini yerine getirebilen bir ailede aile üyeleri her türlü duygularını uygun bir şekilde sözle ya da hareketlerle ifade etmektedirler. Bu boyut aile bireylerinin duygusal tonu olan yaşantılara uygun nitelik ve dozda tepki verme yetisini kapsar. Barker'a göre, birey ailede haz alma, sevgi, hoşgörü, kabullenilme gibi olumlu duyguların yanı sıra özellikle önemli durumlarda üzüntü, öfke, elem gibi duyguları yaşayabilmelidir. Kültürel ve toplumsal yerel özellikler ailenin duygusal tepkilerini belirlemede önemli rol oynar. Aile bireyleri duygusal tepkilerini sözel ve sözel olmayan yollarla ifade eder. Gülme, ağlama, kızgınlık, çaresizlik, öfke, kışkırtıcı tutumlar ilk görüşmede bile gözlemlenebilir. Sağlıklı ailede bu duygusal tepkiler uygun ve çeşitlidir. İşlevleri iyi olmayan ailede ise duygusal tepkiler nitelik ve nicelik açısından bozulmuş ve çoğu kez birkaç başlığa inmiştir (öfke, elem gibi). Duygusal tepkilerin niceliğinin bozulduğu ailelerde, bireylerin duygu ifadeleri çok kısıtlanır, bazı ailelerde ise duygusal tepkiler, bombardıman halinde yaşanır (Özatça, 2009:58-59).

2.1.4.5.Gereken İlgiyi Gösterme (Affective Involvement): Aile üyelerinin birbirine gösterdiği ilgi, bakım ve sevgiyi içerir. En sağlıklı aileler, birbiriyle orta derecede ilgilenirler. Az veya çok ilgilenen aileler, bu konudaki işlevini yeterince yerine getiremiyor demektir. Çok ilgilenme, aile üyelerinin birbirine fazla bağımlı olduğunun, az ilgilenme ise birbirlerine az sevgi ve ilgi gösterdiklerinin belirleyicisidir (Özatça, 2009:58-59).

2.1.4.6.Davranış Kontrolü (Behavior Control): Davranış kontrolü, ailenin üyelerinin davranışlarına standart koyma ve disiplin sağlama biçimidir. Bu modelde psikolojik ve sosyal tehlike karşısındaki davranışlar değerlendirilir. Ayrıca kontrolün esnek, katı, serbest ve düzensiz oluşu ele alınmaktadır. Epstein ve Bishop'a göre aile bireylerinin birbirlerinin ilgi ve etkinliklerine katılmaları, duygusal destek vermeleri, duygusal katılım olarak değerlendirilir. Ailede bireylerin duygusal katılımı çeşitli düzeylerde olabilir (Özatça, 2009:58-59).

Bunları sıralarsak:

a) Katılım olmayabilir: Böyle bir durumda aile bireylerinin, birbirleriyle ilgilenmeyip sadece pratik işleri yürüttükleri izlenir.

b) Zorunlu katılım vardır: Burada aile bireylerinin birbirlerinin etkinliklerine entelektüel düzeyde katıldıklarına ilişkin bazı ipuçları olsa da bireylerin birbirlerine duygusal yatırımları yoktur.

c) Narsisistik katılım vardır: Benmerkezci düzeyde katılım vardır, yani kişi kendi duygusal gereksinimlerini karşılamak üzere diğeriyle ilgilenir.

d) Empatik katılım vardır: En sağlıklı katılım biçimi olarak ifade edilebilir. Bireyler birbirlerinin yaşamı ve etkinlikleriyle derin bir şekilde empati (eşduyum) yapabilme yeteneğindedirler.

e) Sembiyotik katılım olabilir: İki ya da daha fazla aile bireyleri arasındaki sınırların bulanık ve ilişkilerin yoğun oluşuyla dikkati çeker. Çoğunlukla ağır patolojiye ilişkin bir ipucudur. Bunlar içinde en sağlıklısı empatik katılım olup, sağlıksız ise katılımsızlık veya sembiyotik katılımıdır. Aile bireylerinin birbirlerinin ilgi ve etkinliklerine duygusal olarak katılmamaları sık görülür. Bireyler arasındaki ilişkinin özellikleri çoğunlukla katılım düzeyini belirler. Bazı ailelerde bir ya da daha çok birey arasında çok az ilişki bulunur ve bu özellik bireyler arası dayanışmayı olanaksız kılar. Bazı ailelerde ise, ilişkiler o derece duyarlı ve yakındır ki, bireylerin özerk davranabilme sansı olmaz. Bazılarında ise aynı ailede bu özellikler yan yana bulunur (Özatça, 2009:58-59).

Ailedeki bireylerin davranışlar konusundaki kurallarını kapsayan boyut davranış kontrolü olarak nitelenir. Barker'e göre aşağıdaki durumlarda ortaya çıkan davranış örüntüleri ailenin davranış kuralları hakkında bilgi verir:

a) Fiziksel olarak tehlikeli durumlar: Ailenin üyelerinin ansızın karşılaştığı durumlardaki sorunlara karşı verdikleri tepkileridir. Örneğin küçük çocukların balkon demirlerine tutunmuş olarak gören aile bireylerinin o andaki davranışları.

b) Psikobiyolojik kontrol ve sorunları: Yeme, içme, boşaltım, uyku, cinsellik ve saldırganlık konusundaki eğilimler.

c) Toplumsal kontrol: Aile bireylerinin kendi aralarındaki ve ailenin, aile dışındaki kişilerle ilişkileri. Davranış kontrolünün niteliksel yönüne bakınca dört tarz kontrolün varlığı gündemde olmaktadır.

a) Katı kontrol: Kuralların katı, değişmez biçimde uygulandığı kontrol.

b) Esnek kontrol: Her koşulda duruma göre değişebilen akla uygun kontrol yolları kullanılır.

c) Gevsek kontrol: Çok serbestliğe izin vermeyen ancak sınırları önceden çizilmemiş biçimde kontrol.

d) Kaotik kontrol: Aynı durum karşısında bile her seferinde farklı uygulanan, önceden belirlenemeyen bazen de hiç uygulanmayan kontrol tarzı. Yukarıda tanımlanan kontrol kalıplarını sağlıklıdan sağlıksıza doğru sıralarsak ilk sırayı esnek kontrol alırken, bunu katı, gevsek ve kaotik kontrol izler. Aile içinde herkesin uyduğu kuralların olmayışı ya da aşırı katı kuralların bulunması sık görülen sorunlardandır. Kuralların aile bireylerinin, özellikle de çocukların yaşına uygun olmaması, ailenin gelişimsel dönemine ve koşullara göre değişikliğe uğramaması bu kuralların uygulanmasında güçlük çıkarır ki, bu durum uygunsuz oluşu nedeniyle, işlemeyen katı kurallara uymama ihtimalini arttırır (Özatça, 2009:58-59).

Yukarıda açıklandığı gibi, işlevine göre, sağlıklı veya sağlıksız olarak nitelenebilecek ailelerdeki ebeveynler, kendi çocuklarını yetiştirme sürecinde, değişik etkenlerden dolayı farklı tutumlar sergileyerek, onların kişilik yapılarının oluşumunda önemli bir belirleyici öge olmaktadır. Bu doğrultuda aile işlevlerini etkileyebileceği düşünülen bazı etmenlere değinilmiştir (Özatça, 2009:58-59).

2.1.4.7.Genel Fonksiyonlar (General Functions): Yukarıda ifade edilen altı boyutu da kapsayacak şekilde tüm işlevleri içerir (Bulut, 1990:7-8).

2.1.5.Aile İşlevlerini Etkileyebilecek Etmenler

Aile işlevlerinin sağlıklı veya sağlıklı olmayan olmasında bazı etmenler dolaylı – dolaysız rol oynamaktadır. Bunlar, bireylerin eğitim durumları, yaşları, hanede yaşayan kişi sayısı, evlenme yaşları gibi niteliksel özellikleri, aile içi ilişkiler, ekonomik nitelikler, ailede yaşayan kronik hastalığı ya da özrü bulunan bireyler ve ailenin gelişimsel niteliğidir (aile yaşam döngüsü).

2.1.5.1.Ailenin Temel Nitelikleri: Her birey içinde doğup büyüdüğü sosyo ekonomik çevrenin bir ürünüdür. Her çevrede kabul edilen davranışlar birbirinden farklıdır. Farklı sosyo ekonomik gruplar kültürel ve toplumsal konularda da farklı görüşlere sahiptir. Evlilikte başarının temellerinden biri eşlerin eğitim düzeylerindeki dengedir. Aşırı farkın olması farklı düşünme ve iletişim becerileri demektir (Bilen, 2004; Akt: Özatça, 2009:28). Eşlerin evlenme yaşları da uyumu etkilemektedir. Erken yaşlarda yapılan evliliklerde eşlerin yaşamlarını yönetebilecek ortak bir felsefeye sahip olmamaları evlilikte geçimsizliğe neden olmaktadır. Erken yaşlarda yapılan evliliklerde eş seçiminin genellikle toplumun etkisiyle olduğu, beklentilerin ilerleyen yıllarda değiştiği ve uyumsuzlukların başladığı görülmektedir. Bireylerin belli bir olgunluğa ulaşmış evlenmeleri temelin sağlam olması için oldukça önemlidir. Hanede yaşayan kişi sayısı da aile ilişkilerini, rol ve iletişim kalıplarını etkilemektedir. Üyeler arası ilişkilerin yapısı buna göre şekillenmektedir. Üye sayısının az olduğu ailelerde birbirlerini dinleme, rahat iletişim kurma, sorun ve ihtiyaçlarına çözüm bulabilme işlevleri daha kolay olmaktadır (Duyan, 2000 :15–17).

2.1.5.2.Aile İçi İlişkiler: Aile içi ilişkiler aile yaşamının anlaşılmasında etkili olup aile işlevlerinin sağlıklı veya sağlıklı olmayan olmasının göstergesi sayılmaktadır. İletişim, karşılıklı sevgi - saygı ve işbirliği, aile işlevlerinin yerine getirilmesinde önemlidir (Bulut, 1993:10). Üyelerinin görev ve sorumlulukları paylaşması beraberliği güçlendiren önemli bir etkidir. Aile işlevleri, ilişki biçimleri, ekonomik faaliyetler ve aile içindeki liderlik konumları itibarıyla değişime uğramaktadır. Özellikle kırsal kesimden kente göçen ve tarımdan kopan kadının iş biçimlerinde ve emeğinin

değerlendirilmesi sürecinde ortaya çıkan değişiklikler aile içi ilişkileri yakından etkilemektedir (Gökçe, 1990;Akt: Özatça, 2009:28). Evlilik biçimi, eşler arasındaki işbirliği, duyguların ifade edilmesi, aile içi kavgalar, eşlerin çocuk bakımı – eğitimi ve cinsel yaşamda anlaşmaları, sosyoekonomik düzey ve eğitim durumları gibi bazı değişkenler aile ilişkilerini ve uyum düzeylerini etkilemektedir (Duyan, 2000: 19).

2.1.5.3.Ailede Ruhsal Sorunlar: Ailede ruhsal problemi olan bir üyenin varlığı aile işlevlerini genellikle olumsuz etkilemekte, bireylerin evlilik doyumundan ve işlevlerin yerine getirilmesinden memnun olmadıkları gözlenmektedir. Ruh hastası bulunan ailelerde, hasta kim olursa olsun ruh hastası bulunmayan ailelerden daha fazla işlev bozukluğu olduğu görülmektedir (Akt.: Bulut, 1993:17).

2.1.5.4.Ailede Özü/Kronik Hastalığı Bulunan Üyenin Varlığı: Bu konuda yapılan araştırmalarda şizofrenik hasta ve ailesi arasındaki etkileşim üzerinde durulmuştur (Olson, 1983;Akt.:Bulut, 1993:18). Ailede kronik hastalığı, bedensel/zihinsel özü olan bir bireyin varlığı da aile yaşamı için bir tehdit olarak görülmektedir. Bu durum aile için sorun yaratmakta, aile ve iş yaşamında çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Aile üyelerinin ve işyerindeki kişilerin verdiği tepkiler kişinin aile ilişkilerinin bozulmasına ve büyük olasılıkla ailesini kaybetmesine neden olmaktadır. Böylece aile işlevleri sağlıklı olmaya başlamaktadır. Ailenin yetki paylaşımı, rol dağılımı, aile sınırları gibi özellikleri, üyelerinin ilişkilerinde görülen esneklik veya katılık, iletişim veya iletişimsizlik gibi faktörler, ihtiyaçların karşılanması ve problem çözme biçimlerini etkilemekte ve hastalıkla baş etme kapasitelerini yıpratmakta sonucunda aile işlevleri olumsuz yönde etkilenmektedir (Duyan, 2000: 25).

2.1.5.5.Ailenin Ekonomik Nitelikleri: Ekonomik durum aile yaşamını direkt etkileyen bir diğer unsurdur. Ailenin ekonomik işlevlerini yerine getirirken başarılı veya başarısız olması aile işlevlerinin sağlıklı veya sağlıklı olmasını etkilemektedir (Güven, 1991;Akt.:Özatça, 2009: 29). Ailenin çeşitli ekonomik gereksinimleri olmakta ve önemli işlevlerinden birinin bunları zamanında ve yeterince karşılamak olduğu bilinmektedir. Ancak, aileler bazen bilgi eksikliği veya içinde yaşadıkları dönemin özelliklerinin farkında olmama, çoğu zaman da ekonomik yetersizlikler nedeniyle bunları karşılayamamaktadır. Eğer aile, gereksinimlerini her dönemde

rahatlıkla karşılayacak olursa aile işlevleri açısından bir sıkıntı olmamaktadır (Duyan, 2000: 24).

2.1.5.6.Ailenin Gelişimsel Niteliği (Aile Yaşam Döngüsü): Aile yaşam döngüsü, aileyi zaman süreci içinde bir sistem olarak gösteren ve bir ailenin yaşamında önemli olan aşama ya da olaylar dizisidir. Başka deyişle, ailenin kurulduktan sonra üyelerinin tamamını kaybedinceye kadar geçen zaman içinde çeşitli gelişimsel dönemleri yaşamasıdır (Turan, 1999;Akt.: Çakıcı, 2006:30). Aile yaşam döngüsü; evlilik yılı, çocuk sayısı, işlevleri gibi değişiklikler esas alınarak çekirdek, başlangıç, genişleyen ve daralan aileler olarak sınıflandırılmaktadır. Evlenme, çocuğun doğumu, çocukların evden ayrılması, boşanma, eşlerden birinin ölümü gibi geçiş noktalarını saptamada yararlıdır. Eğer aile bireyleri içinde buldukları bu dönemlere uygun düzenlemeler yaparlarsa aile işlevleri sağlıklı yönde gelişmektedir (Güven, 1991; Akt: Çakıcı, 2006: 30).

2.1.6.Sağlıklı (Fonksiyonel) ve Sağlıksız (Fonksiyonel Olmayan) Aileler

Liewis, Beavers, Gosselt ve Philips işlevlerini beklenen düzeyde yerine getiren aileleri sağlıklı/işlevsel aileler; aile içi iletişimin bozuk olması nedeniyle, işlevlerini yerine getirmeyen aileleri de sağlıksız/işlevsel olmayan aileler olarak tanımlamıştır (Bulut, 1990:1). Kut (1994), fonksiyon kavramının yalnızca ailenin görev faaliyetleri olarak değil, aynı zamanda önemli rol ve ilişkilerin varlığını da ifade ettiğini belirtmektedir. Aileyi fonksiyonlarına göre sınıflandıranlar, ailenin fonksiyonlarını yerine getirip getirmemesine göre ikiye ayırmaktadırlar: Sağlıklı/fonksiyonel aile ve sağlıksız/fonksiyonel olmayan aile (Akt.:Nazlı, 2000:19).

2.1.6.1.Sağlıklı/İşlevsel Aileler: Her ne kadar üzerinde birebir mutabakat sağlanmasa da sağlıklı ailelerin fonksiyonlarını yerine getirmede başarılı olduğu söylenebilir. Sağlıklı ailelerde üyeler arasında sağlıklı bir iletişim vardır. Fonksiyonel ailelerde çatışma azdır, yeni durumlara uyumda ve stresli durumlarla baş etmede başarılıdırlar.

Sağlıklı aile üyeleri, kendilerini içsel olarak algılayabilirler ve dışarıya açıkça ifade edebilirler. Olaylara farklı açıdan bakıp başkalarını sempatik olarak algılayabilirler. Gerçekçi, esnek, yaratıcı ve problemlerini akılcı olarak çözebilirler (Ackerman, 1967;Akt.:Nazlı, 2000:20). Sağlıklı ailelerde davranış ve arzular kontrol edilmek yerine, her konuda fikir alışverişi vardır. Otorite, aşırı kontrol ve üstünlük yoktur (Akt.:Bulut, 1990:2).

Elderkin'e göre, üyelerinin isteklerini karşılayabilen ve kişiler arası çatışmaları halletmeye yönelik çeşitli kalıplar geliştirmiş olan aileler, sağlıklı ailelerdir. Esnek bir yapıya sahip olan bu ailelerde yeniliklere uyum sağlanabilir, kişilerin başarıları aile ortamında değerlendirilir ve üyeler arasında ortak amaçlara sahip olmanın getirdiği karşılıklı anlayış ve doyum vardır (Akt.:Bulut, 1993:10). Bowen (1981)'a göre; sağlıklı ailede üyeler yaşamlarını değer ve amaçları doğrultusunda yönlendirirler, bu nedenle başkalarından etkilenmezler. Aile üyelerinde farklılaşmış benlik gelişir. Bu da duygusal değil, zihinsel süreçte olur (Bowen,1981;Akt.: Erürker, 2007:15).

Sağlıklı ailede kurallar esnek olmalı ve üyelerinin özgürlüklerine, kendilerini gerçekleştirmelerine engel olmamalıdır. Ayrıca kurallar güven verici olmalı, ihtiyaçları gidermeli ve açık iletişime elverişli olmalıdır. Aile üyeleri bu kurallar sayesinde bir problem veya sorunla karşılaştığında akılcı davranabilirler, gerekçi seçim yapabilirler ve herkesin kabul edebileceği çözüm yolları bulabilirler. Aile kuralları çocukların da nasıl davranmaları gerektiğini içerir ve çocuklar büyüdükçe yeniden düzenlenir. Kurallar aile içinde görüşme yolu ile belirlenir ve değişime açıktır (Nazlı, 2000: 2).

Satir (1981)'e göre sağlıklı aile, üyelerine 5 alanda özgürlük tanınmalıdır. Bunlar:

1. Olanları görme ve söyleme
2. Hissettiklerini ve düşündüklerini söyleme
3. İstediklerini hissetme
4. İstediklerini söyleme
5. Risk alma (Satir, 1981;Akt.: Nazlı, 2000: 21).

Sağlıklı ailede bireyler görev ve sorumluluklarını yerine getirirler çünkü beklenti ve kurallar açıktır. Aile bireylerinin güvende olması için temel gereksinimleri karşılanır, birbirlerini oldukları gibi kabul ederler, duygusal bağlar güçlü olduğu için gönüllü işbirliği yapılıdır (Özgüven, 2001: 87).

Ebert Stinnett ve Defain sağlıklı ailenin işlevlerini şöyle sıralamışlardır:

1. **Duyguları Paylaşma:** Üyelerinin birbirlerine karşı olumlu ve olumsuz duygularını açıkça ifade etme özgürlükleri vardır.
2. **Duyguları Anlama:** Her aile üyesi, diğer aile üyeleri tarafından anlaşıldığı duygusunu taşır.
3. **Farklılıkları Kabullenme:** Aile üyelerinin bireysel farklılıkları hoşgörülü karşılanır ve bütün aile üyeleri kendi potansiyellerini geliştirebilmeleri için cesaretlendirilir, onlara destek olunur.
4. **İlgi ve Sevgi Duygularının Gelişimi:** Aile üyeleri, ilgi ve sevgiyle etkileşimde bulunurlar. Bu durum, aile üyelerinin değerli oldukları duygusunu ve aileye ait olma duygusunu destekler.
5. **İşbirliği:** Her aile üyesi, ailenin fonksiyonlarını etkili bir şekilde yerine getirmek için işbirliği yapmaya gönüllüdür.
6. **Mizah Duygusu:** Aile üyeleri ailedeki olaylarla ilgili olarak şakalaşma ve espri yapma yeteneğine sahiptirler.
7. **Temel Gereksinimleri Karşılama:** Yaşam için gerekli olan yiyecek, giyecek ve barınma gibi temel ihtiyaçların sağlanması.
8. **Problem Çözme:** Sorunlar genellikle demokratik şekilde çözülür.
9. **Geniş Bir Felsefi Düşünce:** Aile hayatının temelini oluşturan bir değerler sistemi vardır.
10. **Taahhüt:** Aile üyeleri birbirlerinin rahatı, huzuru için taahhüt ederler.
11. **Takdir Duygularını İfade Etme:** Aile üyeleri düzenli olarak birbirlerini takdir ederler.
12. **İletişim:** Aile üyelerini arasında iyi iletişim kalıpları kurulur.
13. **Birlikte Zaman Geçirme:** Aile üyeleri olumlu ilişkiler ve aile birliği duygusunu geliştirmek için birlikte vakit geçirirler.
14. **Maneviyat:** Aile üyeleri kendi maneviyatlarından güç alırlar.

15. Başa Çıkma Becerileri: Aile sorunlarını çözmeye çalışırken gerekli olan baş etme becerilerine sahiptir (Özgüven, 2009:87-88).

2.1.6.2.Sağlıksız/Fonksiyonel Olmayan Aileler: Sağlıksız aileyi doğrudan sağlıklı ailenin zıttı diye tanımlamak doğru olmaz. Nazlı (2000) göre: *Fonksiyonelsiz ailenin birden fazla biçimi olabilir, bu nedenle "sağlıksız aile" kavramı yalnızca bir aile tipini betimlemez. Optimal aile fonksiyonlarının birkaç farklı bölümünün yeterince yerine getirilmemesi nedeniyle sağlıksız aileler oluşabilir. Sağlıklı aileler dengede durmayı başarırken, sağlıksız ailelerde bu süreç gerçekleşemez. Fonksiyonelsizlikte aile üyeleri birbirleriyle ya aşırı biçimde iç içedir ya da birbirinden kopuktur.*

Sağlıksız ailenin en önemli özelliği, iletişim işlevinin ve kişiler arası ilişkilerin bozuk olması ve kurallarla aşırı bağlı olmadır. Belirli roller, kişilerin üzerine zorla yüklenmiştir ve bunları değiştirmek zordur. Üyeleri birbirleriyle az konuşan ve açık bir iletişim içinde olmayan, aileyi ilgilendiren konulara birlikte çözüm aramayan, üyeleri birbirlerine gerçek bir yakınlık duymayan ve olumsuz duygular besleyen aileler sağlıksızdırlar (Akt.: Bulut , 1993: 11).

Sağlıksız ailelerde her çocuğun kendine özgü bir kişiliği olduğu: kapasitesi, yetenekleri, doğal eğilimleri ve ilgileri yönünden farklı olabileceği; gelişiminin ve yönlendirilmesinin bu doğrultuda olması gerektiği bilinmez ve kabul edilmez. Bu nedenle önceden belirlenmiş kalıplar içine sokulmaya çalışılır. Bu bağlamda ana babalar, çocuklarının da kendilerinin korku ve endişelerini taşımalarını, daha önce kendilerinin edinemediği mesleğe yönelmelerini isterler ve çoğu zaman bu konuda çocuklarına baskı yaparlar (Demirsar, 1992; Akt.: Özatça, 2009:54). Çocuk anne-babanın isteklerini yerine getirdiği ölçüde sevilir ya da cezalandırılır. Bu durum çocukta düşmanca duygular uyandırır ve onun için kendini savunmak, birey olarak varlığını kanıtlamaya çalışmak amaç halini alır (Richter, 1991;Akt.:Erürker, 2007:16). Sağlıksız aileler, bireyler arası ilişkilerin korku ve nefrete dayandığı, sevgi ve bağlılığın olmadığı, bir araya geldiklerinde, gerçek duyguların hafife alındığı ya da yok sayıldığı; içten pazarlıklı, üyeler arasındaki duygusal bağların zayıf olduğu ailelerdir. Kişiler birbirine yabancılaşmış, ortak değerler aşınmıştır. Çocuklar zevk ve keyif düşkün olurlar. Çocuklar uyumsuz ve suç işlemeye eğilimli olurlar; yaşları büyüdüğü zaman da aile dağılır. Bu, ailelerde çocuklardan biri anne ile baba

arasındaki uyumsuzluğa dikkat çeker ya da bunu giderme sorumluluğunu üstlenir (Demirsar, 1992; Akt; Özatça, 2009:55). Ek olarak sağlıklı ailenin temelinde birbiri ile anlaşamayan, farklı ego ideallerine sahip olan, aralarında iyi bir etkileşim ve iletişim kuramamış olan eşlerin bulunmaması söz konusudur. Bu uyumsuzluklar çeşitli patolojik davranışlara dönüşerek gerek eşlerde gerekse çocuklarda bazı bozulmalara yol açabilir (Bulut, 1990:5).

2.1.7.Aile İşlevleri İle İlgili Yurtdışında Yapılan Çalışmalar

Bu bölümde aile işlevleri konusunda yurt dışında 1980-2010 yılları arasında yapılmış olan araştırmalar özetlenmeye çalışılmıştır.

2.1.7.1.1980–1990 Yılları Arasında Yapılan Çalışmalar: 1983'te yapılan çalışmada engelli çocuk annelerinin kaygı düzeyleri araştırılmıştır. Araştırmada 31 down sendrom, cerebral palsy ve spina bifida tipinde engelli olan çocuğun annesi ile çalışılmıştır. Veriler, Kaygı ve Endişe Ölçme Aracı ile toplanmıştır. Araştırma sonunda, annelerin, daha fazla gereksinim duyma, çocuğa karşı negatif tavırlar geliştirme, aşırı koruma, maddi problemler, çocukların fiziksel ve zihinsel yetersizliklerine bağlı olarak ortaya çıkan fiziksel işlevlerini yerine getirememeleri, davranış problemleri ve çocuğun engelinden kaynaklanan sınırlılıkları konularında daha fazla kaygı taşıdıklarını görmüştür. Bu çalışmada, kız çocuğu olan annelerin kaygıları anlamlı bir farklılık gösterirken, çocuğun yaşı ile annenin kaygısı arasında böyle bir ilişkiye rastlanmamıştır (Beckman, 1983;Akt.: Sarıhan, 2007:40).

Peterson ve Zill (1986) yaptıkları araştırmada, aile içi çatışmaların ergenlerin uyum düzeylerine etkisini incelemiştir. 1423 ergen üzerinde yapılan araştırma sonucunda yapılan aile içinde çatışmalar çok yaşıyorsa ergenlerin depresyon, anti sosyal davranışlar ve hiperaktif davranışlar gösterdikleri belirlenmiştir. Ayrıca ebeveyn çocuk arasındaki iletişim olumlu ise aile içi çatışmaların az yaşandığı belirlenmiştir (Slater ve Naber, 1984; Akt.:Doğan, 2006:29)

Yapılan araştırmada normal ve psikiyatrik hastalığı olan aileleri aile işlevleri açısından karşılaştırmışlardır. Bu amaçla, majör depresyon, alkol bağımlılığı, uyum bozukluğu, şizofreni ve bipolar bozukluk tanısı almış 86 hasta ile ailelerine (258

kişi), ayrıca 69 normal aile üyesine “Aile Değerlendirme Ölçeği” uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, majör depresyon, alkol bağımlılığı, uyum bozukluğu olan hastaların ailelerinin işlevleri normal ailelere göre daha sağlıklı bulunmuştur. Şizofreni ve bipolar bozukluğu olan hastaların aileleri ile normal ailelerin fonksiyonları arasında önemli bir farklılık bulunamamıştır (Miller ve diğerleri, 1986; Akt.:Doğan, 2006:48).

Başka bir çalışmada, aile içi çatışmaların ergenlerin uyum düzeylerine etkisi incelenmiştir. 20 kız ve 20 erkek ergenle yapılan araştırma sonucunda aile ortamında yoğun çatışma bulunan ergenlerin sosyal ve bilişsel faaliyetlerde yetersiz oldukları ve iletişim sorunları yaşadıkları belirlenmiştir (Long ve diğerleri, 1987; Akt.:Doğan, 2006:29).

Ebeveyn-ergen arasındaki yakın, samimi ilişkilerin, ergenlerin benlik saygısı ve problem davranışları üzerindeki etkisinin araştırıldığı çalışmada, yakınlık hem kızlar hem erkekler için, hem annelerine hem babalarına yakınlık açısından değerlendirilmiştir. Ergen gelişimi, benlik saygısı ve problem davranış ölçekleri kullanılarak ölçülmüştür. Benlik saygısı, problem davranış ve yakınlık açısından kızlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bununla birlikte annelerin, hem kız hem erkek ergenlerle babalarıyla olduklarından daha yakın oldukları belirlenmiştir. Regresyon analizi de anne yakınlığından daha çok baba yakınlığının ergenlerin benlik saygısını ve problem davranışlarını daha güçlü olarak yordadığını ortaya koymuştur (LeCroy, 1988; Akt.:Doğan, 2006:26).

Algılanan aile ortamı ve ergen uyumu arasındaki ilişkinin incelendiği 351’i kız ve 615 erkek toplam 966 ergen üzerinde yapılan çalışmada, aile ortamındaki bütünlüğün, çatışma, aktif yönelim alt ölçeklerinin ergenlerin yaş ve cinsiyetine bakmaksızın, üzüntülü ve stresli olmayla ilişkili olduğu bulunmuştur. İfade edicilik, erkek ergenlerde üzüntü ve stresle ilişkili iken, kız ergenlerde üzüntü stres ve ifade edicilik arasında ilişkili bulunmamıştır (Kleinman ve diğerleri, 1989).

Ergenlerin madde kullanımı ve algılanan aile işlevselliğinin araştırıldığı çalışmada 974 öğrenci ile gerçekleştirilen çalışmanın temel amacı; ilaç ve alkol kullanım düzeyleri ile ergenlerin aile işlevselliğini algılamaları ve diğer bireysel risk

faktörleri arasındaki ilişkileri incelemektir. Sonuçta, uçlardaki aile işlevselliğinin dengeli veya orta düzeydeki aile işlevselliğine göre ergenlerdeki madde kullanımı riski ile daha fazla ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca ergenlerin çoğunun ilaçtan çok alkol kullandığı bulunmuştur. Ailelerinde alkol problemi olan ergenlerin daha çok bu maddeleri kullandığı belirlenmiştir. Evliliğin bozulması, aile uyum ve bütünlüğündeki uç puanlarla birlikte ergenlerin sigara kullanımı yatkınlıkları ile ilişkili bulunmuştur (Smart ve diğerleri, 1990; Akt.:Doğan, 2006:26).

2.1.7.2.1991–2000 Yılları Arasında Yapılan Çalışmalar: Üniversite öğrencilerinin iş yaşamı ve aile planlarıyla, kendi ailelerinin tutumlarını araştırmak amacıyla 73'ü kız ve 65'i erkek olmak üzere 138 üniversite öğrencisi ve aileleriyle yaptığı çalışmanın sonucunda, ailelerin çocukların tutumlarında önemli etkiye sahip olduğu görülmüş. Özellikle annelerin tutumunun kız çocuklarının aile ve iş yaşam planları ile ilişkili olduğu bulunurken, erkek çocuklarla babaların tutumları arasında da ilişki bulunmuştur (Devinney, 1992; Akt.:Özatça, 2009:85).

Okul çağı çocuklarında aile risk faktörleri olarak, ebeveynlerin alkol kullanımı ve problem davranışları incelemiştir. Bu çalışma 26'sı alkol bağımlısı olan erkeklerin olduğu ailelerden, 27'si ise karşılaştırma için alınan ailelerden oluşan toplam 53 aileyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmada annelerin aile işlevselliğini değerlendirmeleri ile çocukların depresyon, kaygı ve problem davranışları ele alınmıştır. Sonuçta, alkole bağımlı eşi olan kadınlar daha fazla evlilik ve aile sorunları olduğunu, 30 aynı zamanda çocuklarının da problem davranışlarının daha fazla olduğunu ifade etmişlerdir. Çocukların depresyon, kaygı ve problem davranış göstermelerinde, babalarının alkol bağımlısı olmalarının regresyon analizindeki varyansın önemli bir kısmını açıkladığı bulunmuştur (Tubman, 1993; Akt.:Doğan, 2006:29).

Ağır zihinsel engelli kişiler ile madde bağımlı kişilerin aile ilişkilerini ve ailede kötü madde kullanımını incelendiği araştırmada Nisan 1988-Kasım 1990 tarihleri arasında New York'ta biri devlet, diğeri üniversite tarafından işletilen iki ayrı psikiyatri hastanesinin çalışmasının devamı gibi kabul edilen çalışmaya yaşları 18–65 yaş arasında değişen 78'i ağır zihinsel rahatsızlığı olan 101'i psikiyatri tedavisi olan madde bağımlı kişiler ve aileleri dahil edilmiştir. Araştırmada teşhis ile

ilgili değerlendirmede, Yapılandırılmış Klinik Görüşme (Structured Clinical Interview) tekniği kullanılmıştır. Hastalık Őiddeti İndeksi Ölçeği ve Lehman Hayat Kalitesi Ölçeği kullanılmıştır. Veriler t testi ile analiz edilmiştir. Araştırma sonunda, birden fazla madde kullanımı olan hastaların aileleri hakkında daha kötü düşündükleri ve madde kullanımının sürekli olarak aile hoşnutluluğunun azalmasına neden olduğu, zihinsel engelli kişilerin ailelerinde ise kötü madde kullanımı oranlarının oldukça yüksek olduğu bulunmuştur (Lisa-Dixon ve diğerleri, 1995; Akt.: Sarıhan, 2007:44)

Yaşları 14 ile 17 arasında değişen engelli çocuğa sahip 89 ailenin evlilik ilişkilerini araştırmayı amaçlayan çalışmalarında, ebeveynlerin %25'nin engelli çocuk nedeniyle evlilik ilişkilerinde bazı alanlarda sorunlar yaşadıklarını bulmuşlardır. Çalışmada, annelerin kendine güven konusunda sorun yaşadıkları belirtilmiştir. Motor geriliği olan çocuğun baba üzerinde anne kadar etkili olmadığı, babaların daha az kaygılı olduğu ve daha az güvensiz olduğu görülmüştür (Taanila ve diğerleri, 1996 ;Akt.: Sarıhan, 2007:45).

Yapılmış olan bir başka çalışmada, aile işlevlerinin Şiddet ve suç işleme davranışını yordadığı belirlenmiştir. Şiddet ve suç işleme davranışına karışan ve karışmayan ergenlerin aile işlevlerinin karışlaştırıldığı bir çalışmada, iki grup arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Şiddet ve suç işleme davranışına karışan ergenlerin ailelerinde Şiddet ve suç işleme davranışına karışmayanlara göre, ebeveyn-çocuk arasında düşük düzeyde bağlılık olduğu ve ergenin denetimi açasından problem yaşandığı belirlenmiştir (Tolan ve diğerleri, 1996;Akt.:Savi, 2008:69).

Yapılan bir başka araştırmada, aile yapısının ve aile işlevselliğinin ergenlerin ebeveynleriyle, kardeşleri ve akranlarıyla geçirdikleri zamanı algılamaları üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Araştırmada ergenlere anne-babalarıyla, kardeşleri ve akranlarıyla ne kadar zaman geçirdikleri sorulmuş ve aile işlevselliğini belirleyen ebeveyn stili, yakınlık ve çatışma olmak üzere üç faktörden oluşan bir anketi yanıtlamaları istenmiştir. Sonuçlar, karmaşık aile yapısı ve işlevselliğine ilişkin faktörlerin, kız ve erkeklerin aile üyeleri ve yaşıtlarıyla zaman geçirip geçirmeyeceklerini etkilediklerini göstermiştir (Fallon ve Bowles, 1997; Akt.:Doğan, 2006:29).

Annelerin sosyal yönetimleri, anne-çocuk ilişkileri ve çocuklarının akranları ile rekabetlerinin incelendiği çalışmada annelerin çocuklarına sosyal yardımlarının ve ilişkilerinin çocukların yaşlarıyla rekabetlerine etkilerini iki aşamada değerlendirmişlerdir. İlk aşamada, 43 anne ve çocuğu 3 ayrı laboratuvar ortamında izlenmiş, oyun esnasındaki iletişimleri videoya kaydedilmiş, sadece küçük tavsiyelerde ve bulmaca oyunlarında sosyal olmayan öğretilerde bulunmuş ve annelerin sosyal yönetimi ve stilleri serbest bırakılmıştır. İkinci aşamada ise, sosyal yönetim ve stil tamamen öğretmen tarafından belirlenmiş, stil çocuğun yaşları tarafından kabul edilmiştir. Sonucunda, sosyal yönetim ve stil arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı, ancak anne-çocuk etkileşimi az olduğunda sosyal yönetimin çocuğun arkadaşlarıyla ilişkilerinde agresifliğini arttırdığı bulunmuştur (Mize ve Pettit, 1997;Akt.:Çakıcı, 2006:50).

Zihinsel engelli çocukların eğitim etkiliklerine katılımında, aile katılım şeklinin, yoğunluğunun ve aile kaynaklarının etkili olup olmadığını incelendiği araştırmada, araştırmaya yedi ve sekiz yaşlarında zihinsel gelişim geriliği olan toplam 103 çocuğun aileleri katılmıştır. Araştırmada aile kaynakları, aile inancı, ailenin sosyo-ekonomik durumu, okul katılımına yönelik anne-baba tutumu ve anne-baba katılımı ölçekleri kullanılmıştır. Verilerin analizinde regresyon analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, ailenin ev ve okul katılımının şekli ve yoğunluğu, ailenin bilgi kaynaklarına ve okul yapısına göre değiştiği, okullarda eğitim etkinliklerine katılımlarının aile inançları ve okula yönelik tutumlarına göre değiştiği, ailenin evde eğitim etkinliklerine katılımının, ailenin sosyo-ekonomik durumundan ve çocuğun Durumundan dolayı tercih edildiği görülmüştür (Coots, 1998; Akt.:Sarıhan, 2007:46).

Şiddet davranışı gösteren ergenler üzerinde yapılan boylamsal bir çalışmada, şiddete başvurma riskinin aile içi şiddet biçimlerinden (çocuğa kötü davranma, eşler arası şiddet ve fiziksel kavganın ve düşmanlığın bulunduğu aile ortamı) birine maruz kalan gençler için % 60, aile içi şiddetin iki türüne maruz kalan gençler için %73 ve aile içi şiddetin üç türüne maruz kalan gençler için %78 oranında arttığı belirlenmiştir. Ayrıca araştırmalar aile içinde şiddete maruz kalan ergenlerin öfke

düşmanlık, depresyon ve somatizasyon gibi rahatsızlıkları yaşadıklarını ortaya koymaktadır (Dahlenberg, 1998 ; Akt:Savi, 2008:68).

Anne-çocuk, baba-çocuk ve anne-baba ilişkileri ile çocuk psikopatolojisi arasındaki ilişki kalıplarını incelemişlerdir. Örnekleme, Akıl Sağlığı Merkezine başvurmuş 137 aile üyeleri oluşturmuştur. Aile ilişkilerini içeren anketler, çocuğun davranış problemleri bulguları ve mülakatlardan elde edilen farklı aile ilişkileri değerlendirmeleri, anne-çocuk ve anne-baba ilişkilerinin çocuğun davranış problemleriyle ilişkili olduğunu göstermiştir. Anne-çocuk ilişkisi çocuğun dışsallaştırma davranışı ile sürekli ilişkili bulunurken, anne-baba ilişkileri çocuğun içselleştirme davranışıyla zaman zaman ilişkili bulunmuştur. Daha olumsuz aile ilişkileri daha fazla problem davranışıyla, en az bir veya iki olumlu ebeveyn-çocuk ilişkisi ise daha az miktardaki davranış problemiyle birlikte görülmüştür (Mathijssen ve diğerleri, 1998;Akt.:Çakıcı, 2006:51).

Bebeklik ve okul öncesi çağlarında kurulan erken anne-çocuk ilişkisinin ve yönlendirmesinin vicdan gelişimi için yararlı olup olmadığını test etmişlerdir. Karşılıklı yönlendirme yanıtları, anne ve çocuk arasında paylaşılan pozitif etki ve işbirliğini de içine almıştır. Bu, annelerin annelik ve anne-çocuk ilişkileriyle ilgili verdikleri raporlarında belirttikleri ve doğal etkileşim ortamlarında gözlenen kalitenin birleşimi olarak değerlendirilmiştir. Çocukların vicdani gelişimleri, yalnız emsalleri bağlamındaki ahlaki davranış ve bilişsel ahlak gözlemlerini içeren çoklu ölçümler kullanılarak test edilmiştir. Bebeklik ve okul öncesi dönemdeki anne-çocuk karşılıklı yönlendirme tepkileri, çocukların vicdani gelecekleri hakkında önceden ipuçları vermiştir. Model-biçimleme analizleri, bebeklikteki yönlendirme tepkisinin sonraki vicdana direk etki ettiğini, ancak okul öncesi dönemde yönlendirmenin arabuluculuk etmediğini ortaya koymuştur. Sonuçlar, anne-çocuk yönlendirme tepkilerinin çocuğun sosyalizasyonu için önemli olduğunu ortaya koymuş, uzun süreli sonuçları içeren ve sosyal gelişime benzeyen bir çeşit ilişkiyi doğrulamıştır (Kochanska ve Murray,2000; Akt.:Çakıcı, 2006:51).

2.1.7.3.2001-2010 Yılları Arasında Yapılan Çalışmalar: Hong-Kong'ta yaşayan Çinli aileler arasında aile işlevlerini, anne ve babadan kaynaklanan nedenlerin incelediği araştırma, sonucunda ailedeki tüm üyelerin aile işlevleri algılarının aile içi

ilişkilerde anlamlı derecede etkili olduğu bulunmuştur. Baba-çocuk ilişkileri ve babaların evlilik ilişkileri algıları, aile işlevlerini nasıl algıladıkları ve zamanla bu işlevlerdeki değişimlerle çok güçlü olarak bağlantılı çıkmıştır (Shek, 2000; Akt.:Çakıcı, 2006:57).

Kendilerinden küçükleri ezen ve güç gösterisinde bulunan çocukların aile içi ilişkileri ve kişiliklerinin incelediği bir çalışmada, bu çocukların aile ilişkileri ile ilgili anket sonuçlarından, normal çocuklara oranla kendilerini daha olumsuz ifade ettikleri, daha fazla duygusal ket vurma yaşadıkları, aile içi ilişkilerinin çok değişken ve zıt olduğu, kontrol grubundaki çocukların ise, ailelerinin daha sağlıklı işlevler gösterdikleri ve olumlu davranışlarında kişilik ve ailevi etkenlerin önemli rol oynadığı bulunmuştur (Connoly ve Q' Moore, 2003; Akt.:Çakıcı, 2006:61).

Zihinsel engelli çocuklarına bakan anne ve babaların ebeveyn streslerinin açıklanmasına yönelik yapılan araştırmada amaç seçilmiş değişkenlerin annenin stresinde, babanın stresinde ve ikisinin streslerinin birbirleri ile karşılaştırılmalarında tahmin edici gücünü analiz ederek, gelişmekte olan aile stresine yönelik araştırmalara katkıda bulunmaktır. Sonuçlara göre, annelerde negatif durum tanımlayıcısı çocuğun davranışsal problemleri ile ilişkili iken, babalarda çocuğun tecrübe edilmiş sosyal benimsenmesi ile ilişkilidir. Çocuğun engelinin ağır bir sorumluluk ve zahmet olarak görülmesi babalarda algılanan sosyal çevre tutumlarına bağlı olarak çıkmaktadır. Buna rağmen, genel olarak, sonuçlar ebeveynlerin içinde buldukları durumu tanımlama yollarının ve kendileri için mevcut çeşitli kaynakların ebeveyn stresinin tahmin edilmesinde çocuğun özelliklerinden daha önemli olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Ebeveynlerin içinde buldukları durum tanımlayıcıları babalarda çocuğun sosyal açıdan kabullenmesinin algılanması ile ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır. Babaların annelere oranla diğer insanların negatif tutumlarından daha fazla etkilendikleri ve neticesinde stres yaşadıkları ortaya çıkmaktadır (Sloviita ve diğerleri, 2003; Akt.:Akıncı, 2007:38).

Annelik ve anne-çocuk ilişkilerinin kalitesi ve Çinli adölesanların uyumunu incelemek amacıyla, yapılan çalışmanın sonucunda; annelik kalitesinin ebeveynlik iyileştirmesini önceden bildirdiği, babaların annelik kalitesi ve ebeveynlik iyileştirmeleri raporlarının ebeveyn-çocuk ilişkilerini önceden bildirdiği ancak

annelerin bunu yapmadığı, adölesanın uyumunda anne etkisinden çok baba etkisinin daha güçlü görüldüğü ve ebeveynsel annelik kalitesi ve iyileştirmesi ile adölesanın psikolojik iyileştirmesi arasında direkt ve dolaylı ilişkilerin bulunduğu bulunmuştur (Shek, 2004; Akt.:Çakıcı, 2006:63).

Genç çocukların aile ilişkileri algılarını, aile ve arkadaşları ile bağlarını inceledikleri araştırmada sonucunda, biyolojik ilişkisizlik ve aile tipleri babaların çocuklar için yerini anlamlı derecede etkilemiş fakat kardeşler ve anneler için etkilememiştir. Üvey babaların olduğu ailelerde, çocuklar onlara yakın olmayan daha uygun gördükleri yerleri vermişlerdir. Anne-çocuk ve kardeş-çocuk ilişkileri ve çocukların yakın arkadaşlık ilişkileri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Çocukların dışa vurma problemleri, babalarıyla ilgili algıları ve ebeveynleriyle yakınlık kurmak için sosyalleşme çabaları ile anlamlı derecede ilişkili saptanmıştır (Sturgess ve diğerleri, 2004; Akt.:Özatça, 2009:90).

Engelli çocuğa sahip ailelerin evliliklerindeki düzenlemeler, gündelik zorluklara yönelik ilişkiler ve problem odaklı çözüm bulabilme üzerine yapılan araştırmada, engelli çocuğa sahip 67 ailedeki, zorluklar, problem odaklı çözüm bulabilme ve evlilik ile ilgili düzenlemeler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırma sonucunda çiftlerin çoğunluğunun, evlilik ilişkilerinin olumlu olduğu gözlenmiştir. Ancak çocukları ile ilgili zorluklar ve stres etmenlerinin artmasıyla, eşlerin evliliklerini daha olumsuz görmeye başladıkları belirlenmiştir (Stoneman ve Zolinda, 2006; Akt.:Akıncı, 2007:42).

Ergenlerin geliştirdikleri suçluluk ve utanç duygularını etkileyen aile ortamları ve cinsiyet üzerine yapılan araştırmanın 87 sonucunda, boşanmış aile çocuklarıyla, birlikte yaşayan ailelerin çocukları arasında suçluluk ve utanç düzeylerinde bir farklılık bulunmazken, çocuklarda suçluluk duygusunun yaşla birlikte arttığı, cinsiyete göre utanç ve suçluluk duygusunun farklılaştığı, kızların erkeklere oranla daha yüksek seviyede suçluluk ve utanç duygusuna sahip oldukları görülmüştür (Walter ve Burnaford, 2006; Akt.:Özatça, 2009:86).

2.1.8.Aile İşlevleri İle İlgili Yurtiçinde Yapılan Çalışmalar

Aile işlevleri ile ilgili yurtiçinde yapılan çalışmalar aşağıda sunulmuştur.

2.1.8.1.1980–1990 Yılları Arasında Yapılan Çalışmalar: Çocuk yetiştirme yöntemleri açısından ana-baba çocuk ilişkilerinin incelendiği araştırmada alt sosyo-ekonomik düzeydeki ana-babaların, üst sosyo-ekonomik düzeydeki ana-babalara göre daha kısıtlayıcı davranışlara sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca reddedici ve kısıtlayıcı ana-baba tutumlarının ruh sağlığını olumsuz yönde etkilediğini ve pasif saldırganlık eğilimlerinin oluşmasına neden olduğu belirtilmiştir (Uluğtekin, 1984:21-69).

Ana-baba tutumu konusunda yapılan bir diğer araştırmada öğrenim düzeyi daha az olan anne ve babaların, öğrenim düzeyi daha yüksek olanlara kıyasla çocuklarının bağımsız olabilmelerine daha düşük oranda önem verdiklerini göstermektedir (Ekşi, 1985).

2.1.8.2.1991–2000 Yılları Arasında Yapılan Çalışmalar: İntihar girişimi ve aile işlevleri arasındaki ilişkinin karşılaştırmalı çalışıldığı araştırmada intihar girişiminde bulunmuş üyesi olan ailelerle, intihar girişiminde bulunmuş üyesi olmayan ailelerin aile işlevlerini karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Sonuçta, intihar girişiminde bulunmuş üyesi olan ailelerin, intihar girişiminde bulunmuş üyesi olmayan ailelere göre aile işlevlerini, problem çözme ve iletişim açısından daha sağlıklı değerlendirdikleri belirlenmiştir (Gürakar, 1991).

Bulut'un (1993)'te, yaptığı araştırmada ruh hastası üyesi bulunan ailelerin ve aile üyelerinin kendi aile işlevlerini algılama biçimlerini, ruh hastası bulunmayan ailelerle karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Araştırmada aile işlevleri ile ailenin, hastanın ve aile üyelerinin sosyal, ekonomik ve demografik özellikleri arasındaki ilişkiler de incelenmiştir. Sonuç olarak, ruh hastası üyesi bulunan ailelerin, aile işlevlerini ruh hastası üyesi bulunmayan ailelerden daha bozuk ve sağlıklı olarak değerlendirdikleri bulunmuştur. Araştırmada ruh hastası üyesi bulunan ailelerde üyelerin yaşları ile "Problem Çözme", "İletişim" ve "Roller" işlevleri arasında ilişki bulunmuştur. Çok genç ve çok yaşlı olanların bu işlevlerdeki sorunları daha büyük boyutlarda algıladıkları görülmüştür. Ruh hastası üyesi bulunmayan ailelerde ise yaş

ile “Problem Çözme” ve “Gereken İlgiyi Gösterme” işlevleri arasında ilişki bulunmuştur. Araştırmada ailelerin öğrenim düzeylerinin ruh hastası üyesi bulunan ailelerin “Roller”, “Duygusal Tepki Verebilme”, “Gereken İlgiyi Gösterme” ve “Davranış Kontrolü” işlevleriyle ilişkili olduğu saptanmıştır. Ruh hastası üyesi bulunmayan ailelerin “Davranış Kontrolü” ve “Duygusal Tepki Verebilme” işlevleri üyelerin öğrenim düzeyi ile ilişkili bulunmuştur. Her iki grupta da öğrenim düzeyi yüksek olanların hiçbir okul bitirmemiş olanlara oranla aile işlevlerini daha sağlıklı olarak algıladıkları belirlenmiştir. Aile üyelerinin cinsiyeti, ruh hastası üyesi bulunan ailelerde sadece “Davranış Kontrolü” işlevi ile ilişkili bulunmuştur. Aynı zamanda kadınların bu işlevi daha sağlıksız olarak değerlendirdikleri saptanmıştır.

Engelli çocuğu olan anne – babalarının gereksinimlerini belirlemek amacıyla 44 anne ve 45 baba üzerinde yaptığı çalışmanın sonunda, çocuklarının durumunu açıklayıcı bilgi gereksinimi anne ve babaların çoğunluğu tarafından en önemli gereksinim olarak tespit edilmiştir. Annelerin % 90’nı kendi çocuğuna benzer özellikte çocuğu olan ebeveynler hakkında yazılı materyal okuma gereksinimini, babaların % 84’ü ise çocuğa bazı becerileri öğretebilme konusunda bilgi gereksinimini öncelikli gereksinim olarak ifade ettiklerini bulmuştur (Sucuoğlu, 1995; Akt.:Sarıhan, 2007:45).

12-18 yaşlarında orta sosyo-ekonomik düzeydeki normal ve psikiyatrik 429 ergen, 254 anne ve 204 baba olmak üzere toplam 887 denek üzerinde ergen-anne-baba ilişkilerinin problem çözme becerileri, bilişsel çarpıtmalar ve aile yapısına etkilerini incelemiştir. Araştırma sonucunda, iletişimin ebeveyn ve ergen stres düzeyini belirleyen en önemli etken olduğu bulunmuştur. Ergenin cinsiyetinin önemli olduğu, anne –kız arasında daha sıcak, anne oğul arasında ise babanın araya girmesi gereken daha çatışmalı bir ilişkinin olduğu, psikiyatrik grubun normallere göre daha çok çatışma, problem çözme ve iletişim beceriksizlikleri ifade ettikleri, psikiyatrik annelerin normallere göre kötü niyetle, babaların ise mükemmeliyetçilikle ilgili inanışlara daha bağlı oldukları saptanmıştır. Eğitim düzeyi düşük anne-babalar açık çatışma/beceri yetersizlikleri, aile yapısı ve içselleştirilmiş inançlarla ilgili basamaklarda sorunlu bulunmuş, bu basamaklarda ergenin yaşı ve cinsiyeti etkili olmuş, anne-babalar aileyi daha olumlu görmeye çalışırken ergenler onları daha çok eleştirmişlerdir (Eryüksel, 1996:1-17).

Yapılan bir başka araştırmada; aile işlevlerinin aile biçimi, evleniş biçimi, eşlerin öğrenim düzeyi, eşlerin meslekleri, evlilik yılları, ekonomik düzey, ailedeki konum, alkol/madde bağımlılığı, psikiyatrik rahatsızlık, boşanma durumu, şiddet ve problem durumu değişkenlerine göre değişip değişmediği incelenmiştir. 520 aile üyesi ile yapılan araştırma sonucunda; geleneksel ailelerin çekirdek ailelere göre, görücü usulü evlenenlerin tanışıp evlenenlere göre, öğrenim düzeyi düşük anne-babaların öğrenim düzeyi yüksek anne-babalara göre, kadının çalışmadığı ailelerin kadının çalıştığı ailelere göre, kamu kurumunda çalışmayan kocaların ailelerinin kamu kurumunda çalışan kocaların ailelerine göre, ekonomik düzeyi düşük ailelerin ekonomik düzeyi yüksek ailelere göre aile işlevleri daha sağlıklı bulunmuştur. Ayrıca alkol/madde bağımlılığının, psikiyatrik rahatsızlığın, boşanma riskinin, aile içi şiddetin, aileyi olumsuz etkileyen bir sorunun olduğu ailelerin aile işlevlerini sağlıklı yerine getirdikleri ortaya çıkmıştır (Nazlı, 1997).

Yapılan çalışmada Serebral Palsili çocuğa sahip ailelerin aile işlevlerini algılama biçimlerinin sağlıklı çocuğa sahip ailelerle karşılaştırmalı olarak incelenmesini ve serebral palsili çocuğa sahip ailelerin, aile işlevlerini değerlendirmelerinde sosyoekonomik ve demografik bazı özelliklerinin etkili olup olmadığının sağlıklı çocuğa sahip ailelerle karşılaştırılmasını amaçlamıştır. Araştırmada babanın çalışma durumu ile aile işlevlerini değerlendirme arasında anlamlı bir fark olmadığı gözlenmiştir. Bununla birlikte “gereken ilgiyi gösterme” işlevinde her iki gruptaki babaların 2,0’ın üzerinde ortalamaya sahip olduğu saptanmıştır. Babanın öğrenim düzeyi ile aile işlevlerini değerlendirmelerinde deney grubunda anlamlı bir fark bulunmuştur. Serebral palsili çocuk babaları “roller”, “gereken ilgiyi gösterme”, “davranış kontrolü” ve “genel fonksiyonlar” işlevlerinden daha yüksek puan almışlardır. İlkokul mezunu babaların “gereken ilgiyi gösterme”, “davranış kontrolü” ve “genel fonksiyonlar” dan aldıkları puanlar diğer öğrenim düzeylerine sahip babalardan yüksek çıkmıştır. Bu bulgular ilkokul mezunu babaların gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar alt boyutlarında diğer babalara göre daha sağlıklı özellik gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Serebral palsili çocuğun doğum sırası ile ailenin işlevlerini değerlendirme arasında istatistikî açıdan anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ailede

serebral palsili çocuğun cinsiyetinin aile işlevlerinde etkili olmadığı saptanmıştır (Urhan, 1998; Akt.:Akıncı, 2007:32).

Lise son sınıfa devam eden öğrencilerin aile işlevlerine ilişkin algıları ile kimlik duygu düzeyleri çeşitli değişkenler açısından incelendiği çalışmanın sonucunda, cinsiyet açısından sadece roller işlevinde anlamlı fark bulunmuş, kızların roller işlevini erkeklere göre daha sağlıklı algıladıkları ortaya çıkmıştır. Ergenlerin not ortalamaları, kardeş sayıları, ailelerinin gelir düzeyi, babalarının yaşı, eğitim düzeyleri, işleri değişkenlerinin, ergenlerin kimlik duygularını ve aile işlevleri algılarını yordayıcı etkiye sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca, ergenlerin aile işlevleri algısı ile kimlik duygu düzeyleri arasında anlamlı ilişki bulunmuştur (Özgen, 1999; Akt.:Doğan, 2006:22).

Ailenin sosyal-demografik, ekonomik ve gelişimsel nitelikleri ile aile işlevleri arasındaki ilişkinin incelendiği araştırma sonucunda; problem çözme, iletişim, roller ve davranış kontrolü işlevlerinin, ailenin ekonomik nitelikleri ile ilgili olduğu belirlenmiştir. Gereken ilgiyi gösterme, duygusal tepki verebilme ve genel fonksiyonlar 23 işlevlerinin de ailenin sosyal, demografik nitelikleri ile ilgili olduğu belirlenmiştir. Eşlerin evlilik doyumları, ayrı yaşama ve ailede kronik hastanın olma durumu, kadının sosyal güvencesinin ve gelirin yeterli olmaması ve ailenin sık borçlanması gibi değişkenlerin aile işlevlerinin en güçlü yordayıcıları olduğu sonucuna varılmıştır (Duyan, 2000).

Kahraman (2000) aile yaşamlarında şiddet olan ergenlerin aile ilişkilerini ve ruhsal sorunlarını incelemek amacıyla aile yaşamlarında şiddet olan ve olmayan toplam 111 ergeni ve bu ergenlerin annelerini karşılaştırmış. Araştırma sonucunda ailelerinde şiddet olan ergenlerin, ailelerinde şiddet olmayan ergenlere göre, genel olarak aile içi ilişkilerde daha fazla çatışma yaşadıkları ve ailelerindeki bütünlük düzeyinin daha düşük olduğu bulunmuştur. Bu ergenlerin babalarıyla ilişkilerinde problem çözme, iletişim becerilerinde yetersizlikler ve daha fazla düşmanlık duyguları ifade ettikleri saptanmıştır. Ayrıca aile içi şiddet üzerinde, ailelerin gelir düzeyinin, aile içindeki genel anlaşmazlığın, aile kökeninin, alkol kullanım sıklığının ve ergen ebeveyn arasındaki okul çatışmasının açıklayıcı olduğu görülmüştür.

Aile işlevleri ile depresyon arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmada, depresyon tanısı almış 36 kişilik deney grubu, ruhsal hastalık tanısı almamış 36 kişilik kontrol grubu ve bu kişilerin aileleri üzerinde yapılmıştır. Ayrıca araştırmada deneklerin ve ailelerinin bazı sosyal ve demografik özellikleri de incelenmiştir. Sonuçta aile işlevlerindeki sağlıksızlık ile depresyon arasında yüksek bir ilişki bulunmuştur. Deney grubu aile üyelerinin depresyon puanları, kontrol grubu aile üyelerinin depresyon puanlarından daha yüksektir. Deney grubu deneklerinin anne, baba ve kardeşleriyle çocukluk ilişkilerinin, kontrol grubu deneklerinin anne, baba ve kardeşleriyle çocukluk ilişkilerinden daha olumsuz olduğu belirlenmiştir (Karaveli, 2000; Akt.:Doğan, 2006:24).

Şizofreni tanısı konulmuş hastaların ailelerine verilen eğitimin aile işlevlerine etkisini incelendiği araştırmanın örneklemini Ankara Üniversitesi Psikiyatri Polikliniğine başvuran ve şizofren tanısı konulmuş hastaların 23 yakını (10 deney, 13 kontrol grubu) oluşturmuştur. Veriler, Aile Değerlendirme Ölçeği ile toplanmıştır. Ölçek başlangıçta iki gruba uygulanmış, sonra deney grubuna eğitim verilmiş ve ölçek tekrar uygulanmıştır. Altı ay sonra her iki gruba ölçek son test olarak uygulanmış ve sonuçlar karşılaştırılmıştır. Eğitim programının uygulama sonrası ölçek puanlarının gruplar açısından “problem çözme, roller, davranış kontrolü ve genel fonksiyonu” alt ölçekleri deney grubu lehine anlamlı olduğu, “gereken ilgiyi gösterme ve duygusal tepki verebilme” alt ölçeklerinde fark olmadığı, eğitimin sonunda son test puanlarında “iletişim, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar” alt ölçeklerinde deney grubu lehine fark olduğu, “gereken ilgiyi gösterme” alt ölçeğinde anlamlı fark olmadığı, eğitimin sonunda deney grubunun uygulama öncesi ve sonrası puanlarında “problem çözme, iletişim, roller, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar” alt ölçeklerinde son test puanları lehine önemli bir iyileşme olduğu, “duygusal tepki verebilme” alt ölçeğinde ise fark olmadığı bulunmuştur (Soykan, 2000; Akt.:Sarıhan, 2007:47).

2.1.8.3.2001-2010 Yılları Arasında Yapılan Çalışmalar: Aile yaşamlarında şiddet olan ergenlerin aile ilişkilerini ve ruhsal sorunlarını incelemek amacıyla aile yaşamlarında şiddet olan ve olmayan toplam 111 ergeni ve bu ergenlerin annelerini karşılaştırıldığı araştırma sonucunda, ailelerinde şiddet olan ergenlerin, ailelerinde şiddet olmayan ergenlere göre, genel olarak aile içi ilişkilerde daha fazla çatışma

yaşadıkları ve ailelerindeki bütünlük 70 düzeyinin daha düşük olduğu bulunmuştur. Bu ergenlerin babalarıyla ilişkilerinde problem çözme, iletişim becerilerinde yetersizlikler ve daha fazla düşmanlık duyguları ifade ettikleri saptanmıştır. Ayrıca aile içi şiddet üzerinde, ailelerin gelir düzeyinin, aile içindeki genel anlaşmazlığın, aile kökeninin, alkol kullanım sıklığının ve ergen ebeveyn arasındaki okul çatışmasının açıklayıcı olduğu görülmüştür. ADÖ ile yapılan çalışmalara bakıldığında, ruhsal sorunu olan üyesi bulunan ailelerin, bulunmayan ailelere göre aile işlevleri daha sağlıklı bulunmuştur. İletişim ve davranış kontrolü ailelerin sık yakındığı ailedeki işlevlerdir ve iletişim sorunu, aile üyeleri arasındaki yetersiz, maskelenmiş ya da yeri değişmiş bir iletişimin göstergesidir. Davranış kontrolü sorunu aile üyelerinin davranışlarına standart koyma, disiplin sağlama becerisi konusunda yetersizliğini göstermektedir. Bu iki alanda görülen sağlıklı fonksiyonların birbirini destekleyebileceği düşünülebilir. Disiplin sorunu olan bir ailede rollerin karışması olasıdır. Disiplin sorunu olan bir çocuğun disiplinli bir ortamda sorun yaşamayı beklenebilir (Büküşoğlu ve ark. 2001; Akt:Savi, 2008:70).

Ökte (2001) , ergenlerin ailelerinin bazı değişkenler açısından aile işlevlerini incelemiştir. Sonuçta, içe dönüklük ve dışa dönüklük özellikleri ile yalnızca gereken ilgiyi gösterme basamağının anlamlı olduğu, sağlıklı aile çocuklarının daha dışa dönük olduğu, cinsiyet ve evlilik durumunun içe dönüklük ve dışa dönüklüğü etkilemediği bulunmuştur. Evlilik durumuna göre problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme ve genel fonksiyonlar açısından anlamlı farklar görülmüş, evli olan ailelerin boşanmış veya ayrı yaşayanlara göre bu basamaklarda daha sağlıklı işlevlere sahip oldukları, ebeveynlerinden biri ölmüş olan gençlerin ebeveynleri boşanmış olanlara göre problem çözme ve iletişimde daha sağlıklı olduğu gözlenmiştir. Doğum sırası içe ve dışa dönüklüğü etkilememiş, geliri 100 milyon TL ve altında olan ailelerin ise daha az dışa dönük oldukları bulunmuştur.

Kabasakal (2001), uyum sorunlu çocukların aile işlevlerini iyileştirmede anne eğitim gruplarının etkisini incelemiştir. Örnekleme, 80 deney grubu (Uyum sorunlu çocukların anneleri) ve 40 kontrol grubu (Uyum sorunu olmayan çocukların anneleri) olmak üzere toplam 120 anne oluşturmuştur. Veriler, araştırmacı tarafından geliştirilen Görüşme Formu ve Aile Değerlendirme Ölçeği ile toplanmıştır. Deney grubu anneler, 8 er kişilik gruplar halinde on oturumluk eğitimlere katılmışlardır.

Sonucunda uyum sorunlu çocukların ailelerinin de sağlıksız işlevler gösterdikleri, uyum sorunu olmayanların ise aile işlevlerinin sağlıklı olduğu saptanmıştır. Eğitim sonunda, deney grubunun sağlıksız aile işlevlerinde iyileşmelerin olduğu, ADÖ son test uygulamasından sonra deney grubunun da kontrol grubu boyutlarında sağlıklı aile işlevlerine sahip oldukları bulunmuştur.

Yapılan bir başka araştırmada işitme engelli çocuğu olan ve olmayan ebeveynler arasında stres, depresyon, sürekli kaygı, baş etme ve sosyal destek gibi psikolojik değişkenler açısından bir fark olup olmadığını belirlemek amaçlanmıştır. Araştırmaya işitme engelli çocuğu olan 230 ve olmayan 230 olmak üzere toplam 460 ebeveyn dahil edilmiştir. Araştırma sonucunda; işitme engeli çocuğu olan ebeveynlerin stres, depresyon ve kaygı yönünden daha yoğun belirtiler geliştirdikleri, kendilerini daha boyun eğici değerlendirdikleri ve sosyal desteğe daha çok başvurdukları görülmektedir. Bulgulara cinsiyet temel etkisi düzeyinde bakıldığında; annelerin stres, depresyon ve kaygı düzeylerinin babalardan daha yüksek olduğu, kendilerini daha çaresiz ve boyun eğici değerlendirdikleri gözlenmektedir. Babaların ise iyimser yaklaşım ve aileden algılanan sosyal destek düzeyleri annelerden daha yüksek bulunmuştur (Doğan, 2001; Akt.:Akıncı, 2007:34).

Yapılan çalışmada dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu ve karşı gelme bozukluğu tanısı konmuş çocukların anne-babalarının empati düzeylerini ve aile işlevlerini incelemiş, iki bağımlı değişken arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Veri toplama aracı olarak Aile Değerlendirme Ölçeği ile Empati Beceri ve Empatik Eğilim Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonunda, babaların Empati Beceri Ölçek puanları, annelere oranla daha yüksek bulunmuştur. Annelerin ise, Empatik Eğilim Ölçek puanları babalardan daha yüksek bulunmuştur. Anne-babaların Aile Değerlendirme Ölçeği'nin tüm alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında pozitif istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Anne ve babaların empati ölçekleri ile ADÖ' nün alt basamakları karşılaştırıldığında, anne-babaların Empatik Beceri Ölçek puanları ile Aile Değerlendirme Ölçeği puanları arasında önemli bir ilişki bulunmamıştır. Ancak, annenin Empati Eğilim Ölçek puanı düştükçe ADÖ'nün "duygusal tepki verebilme" alt boyutunda sağlıksızlığın arttığı görülmüştür (Tangül ve Özcan 2002; Akt.:Sarıhan, 2007:51).

Aile içi ilişkilerin değişiminde televizyonun etkisinin olup olmadığının incelendiği, araştırma. sonucunda, ailelerin aile hayatı ve sorunları konulu programları daha çok izledikleri, televizyonun aile içi görüşme ve ortamını kısıtladığı, aile içi paylaşımları azalttığı, özellikle cinsellik ve şiddet içerikli programların zararlı bulunduğu ve sınırlama getirildiği bulunmuştur. Televizyonun ailede gençler ve yaşlılar arasındaki iletişimin bozulmasında etkili olduğu, kitap okuma gibi faaliyetlere zarar verdiği, eşler arasında iletişim çatışmalarında ve gençlerin başına buyruk davranışlar sergilemesinde etkili olduğu gözlenmiştir. Aile üyeleri arasında yeni arayış ve yönelmelere sebep olduğu, tüketimi arttırıp aile ekonomisine zarar verdiği gibi olumsuz etkilerin yanında, aile bireylerini buluşturma, sohbet konusu bulma, kendini ifade etmeye yardım etme ve geleneksel aile modelinden eşitlikçi yapıya geçişe yardım etme gibi olumlu etkilerinin de olduğu saptanmıştır (Akar, 2002; Akt.:Çakıcı, 2006:59).

Topçugil (2002), çocukların aile işlevselliğini ve aile işlevlerinin çocukların psikolojik, sosyal ve fiziksel gelişimlerine etkisini araştırdığı araştırmasında, Ankara Defterdarlığı Gündüz Bakımevine devam eden toplam 100 çocuğu ve ailesini incelemiş, verileri Gelişim Basamaklarını Değerlendirme dosyası ve Aile Değerlendirme Ölçeği ile toplamış, sonucunda ailelerin tümünün sağlıklı işlevler gösterdiklerini, anne ve babaların aile işlevleri açısından benzer özellikler gösterdiklerini, annelerin Davranış Kontrolü boyutuyla çocukların sosyal-duygusal gelişimlerinin ilişkili olduğunu, babanın Davranış Kontrolü boyutunun ise çocuğun algılamasını etkilediğini, diğer basamaklar açısından bir ilişkinin olmadığını saptamıştır.

Engelli çocuğa sahip ailelerin aile işlevlerinin değerlendirilmesi üzerine yapılan bir araştırmaya Gülhane Askeri Tıp Akademisi, çocuk sağlığı ve hastalıkları anabilim dalı başkanlığı polikliniğinden hizmet alan 145 engelli çocuk ailesi dahil edilmiştir. Veri toplama aracı olarak “Anket Formu” ile aile işlevlerini değerlendirmek amacıyla “Aile Değerlendirme Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda annelerin %68.8’inin kendisi olmadığı zaman çocuğun bakımını kimin üstleneceği konusunda kaygı yaşadığı, %67’inin çocuğun engelinden dolayı kendisini suçlamadığı, %83’ünün çocuğun engelinden dolayı eşini suçlamadığı ve %81.3’ünün yakın çevresinin çocuğun engelli olmasından dolayı kendisinden

uzaklaşacağını düşünmediği belirlenmiştir. Babaları %65.2'sinin kendisi olmadığı zaman çocuğunun bakımını kimin üstleneceği konusunda kaygı yaşadığı, %76.8'inin çocuğun engelinden dolayı kendisini suçlamadığı, %85.7'sinin çocuğun engelinden dolayı eşini suçlamadığı ve %49.1'inin çocuğunun engelli olmasından dolayı yakın çevresinin kendisinden uzaklaşacağını düşündüğü belirlenmiştir (Özşenol ve Işıkhani, 2003; Akt.:Akıncı, 2007:37).

İşitme engelli çocuğa sahip ailelerin, aile işlevlerinin normal gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerden farklılık gösterip göstermediğini ve işitme engelli çocuğun yaşının, aile işlevlerine etkisinin olup olmadığını incelediği araştırmada, her bir grupta 25 aile olmak üzere toplam dört grup oluşturulmuştur. Her gruptaki ailelerin ile işlevleri Aile Değerlendirme Ölçeği kullanılarak değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda, işitme engelli çocuğa sahip ailelerin, aile işlevlerinin normal gelişim gösteren çocukların aileleri kadar sağlıklı olduğunu bulmuştur. Aile işlevlerine çocuğun yaşının etkisinin değerlendirilmesinde ise işitme engelli çocuğa sahip ailelerde çocuğun yaşının etkili olmadığı belirlenmiştir (Çelik, 2004; Akt.:Sarıhan, 2007:51).

Yaşları 14 ile 17 arasında değişen 153 lise öğrencisi üzerinde yapılan çalışmada aile ilişkileri, ebeveynin çocuk yetiştirme tutumu ve kendilik değerinin, gençlerde görülen davranış problemleriyle ilişkisini araştırdıkları çalışmada; ailede genel işlevlerde, duygusal tepki verebilmede ve rol dağılımında problem yaşanması, gençlerde görülen problem davranışlar (saldırgan ve yıkıcı davranışlar) ile ilişkili olduğu gözlenmiştir. Ebeveyn tutumunda, baskı-disiplin reddi ve arkadaşça, eşit paylaşımcı ebeveyn çocuk ilişkisi istemi ergenler tarafından belirtilen dışa yönelim problem davranışlarıyla bağlantılı olduğunu göstermektedir (Bahçıvan ve Gençöz, 2005; Akt.:Savi, 2008:70).

Diyarbakır ilindeki Sosyal Hizmetler Gençlik Merkezi'ne gelen, suça yönlendirilmiş 12-16 yaş arasındaki 50 çocuk ile suça yönlendirilmemiş 12-16 yaş arasındaki 50 çocuk olmak üzere toplam 100 çocuğun, saldırganlık davranışlarını ve aile ilişkilerini ortaya koymak için yapılan araştırmada, suça yönlendirilmiş çocuklarla, suça yönlendirilmemiş çocukların saldırganlık ve aile ilişkileri açısından, gruplara göre anlamlı farklılıklar olduğu ortaya çıkmıştır. Suça yönlendirilmiş

çocuklar, suça yönlendirilmemiş çocuklara göre saldırganlık ölçeğinden daha yüksek puan alırlarken, suça yönlendirilmiş çocukların suça yönlendirilmemiş çocuklara göre aile ilişkileri sağlıklı bulunmuştur. Diğer yandan suça yönlendirilmemiş çocukların, ana baba eğitim düzeyleri suça yönlendirilmiş çocuklara göre daha yüksek çıkarken, annenin eğitim düzeyi ile aile ilişkileri arasında farklılıklar bulunmuş, annenin eğitim düzeyi yükseldikçe çocuklar tarafından aile ilişkileri daha sağlıklı algılanmıştır (Erdoğdu, 2005:106–114).

Yapılan bir başka araştırmada, şiddet davranışı gösteren ergenlerin ailelerinin problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme, ailedeki roller, davranış kontrolü, gereken ilgiyi gösterebilme ve genel aile işlevlerinde karşılaştırma grubunda yer alan ailelere göre önemli oranda yetersizlik yaşadıkları belirlenmiştir. Öfke düzeyleri açısından incelendiğinde, şiddet davranışı gösteren ergenlerin ailelerinin karşılaştırma grubunda yer alan ergenlerin ailelerine göre sürekli öfke, içe-yönelik öfke ve dışa yönelik öfke düzeylerinin anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu saptanmıştır (Avcı, 2006:74-75).

2.2. ATILGANLIK

Birçok yaşam değerinin ortadan kaybolduğu yerine yenilerinin konduğu modern ötesi toplumlarda karmaşa ve belirsizlik insan doğasını çok geniş bir yelpazede etkilemektedir. Günlük yaşamda karşılaşılan bu sorunların birçok içsel ve dışsal nedenleri bulunmaktadır. İçsel nedenlerden kaynaklanan sorunların belli bir kısmı bireylerin duygularını, ilgi ve isteklerini kendileri için önemli olan bireylere anlatma ve iletmede başarısız olmalarından kaynaklanmaktadır. İletememe ya da doğru şekilde anlatamamanın günlük yaşamda çatışmalara neden olması kaçınılmazdır. Bu bağlamda ilköğretimin II. kademesi bireyin çocukluk döneminden çıkıp ergenlik dönemi olarak nitelenen dönemine girdiği dönemdir. Bu dönem bazı gelişim psikologları tarafından ergenlik içine alınırken (Yörükoğlu, 1998, Senemoğlu, 2001), bazı psikologlar erenlik dönemini ergenlikten ayırmaktadır (Aydın, 2000). Öğrencilerin gizil dönemden çıkarak girdiği bu dönemde birey başkalarını keşfetmektedir. 11-13 yaşından (Gençtan, 1995) başlayarak Freud tarafından Genital dönem olarak adlandırılan bu dönemde kişi dışı açılmakta ve toplumla temas kurmaktadır. Yine Ericson'un kimliğe karşı, rol karışıklığı (Onur, 2001) olarak tanımladığı bu dönemde kişinin kendisinin dışındaki kişilerle karşılıklı ve sağlıklı ilişkiler kurabilmesi gerekmektedir. Kişilerin sağlıklı ilişkiler kurulabilmesi kendisini doğru şekilde ifade edebilmesi için bazı sosyal becerilere ihtiyacı vardır. Kişilerin duygu ve düşüncelerini ifade ederken üç temel davranışta buldukları söylenebilir. Bu davranış biçimleri; çekingenlik (nonassertiveness), saldırganlık (aggressiveness) ve atılganlık (assertiveness) olmak üzere üçe ayrılır (Torucu, 1994). Çekingen kişiler kendilerini ifade etme, yaşadıklarını karşı tarafa aktarmada yetersiz olan bireyler çekingen kişilerdir. Haklarını aramazlar ve kendilerini savunamazlar. Hata yaparın kaygısını hep taşırlar ve bu yüzden sıkıntılıdırlar. Kendi seçimlerini başkalarına bırakır, kendi istek ve duygularını ortaya koymaz ve çevresindekilere yenik düşerler. Yetersizlik duygusu sürekli kaygı ve öfkeye neden olur (Batlaş, 1990: 120-121).

Atılgan yaklaşım ise; başkalarını küçük görmeden, onların haklarını yadsımadan, kişinin kendi haklarını koruyabilme yolu olarak geliştirilen bir çeşit kişiler arası ilişkiler biçimi olarak tanımlanırken (Alberti ve Emmons, 1976; Akt: Ünal, 2007), Yapılan bir başka tanımda ise atılganlık kişinin insanların duygu ve

düşüncelerini diğerlerine saldırgan olmayan bir şekilde, dikkatli ve incitmeden ifade etmeleri olarak tanımlamıştır (Clifford, 1987:552). Ayrıca atılğan davranış pozitif kabul için uygun psikososyal işlevsellik, başkalarının haklarını tanıma, kendi hakları savunma, sosyal sorunlar karşısında kazan-kazan çözümü için çabalamak olarak tanımlamıştır (Johnson ve diğerleri, 1997:243-255). Lazarus'a (1973) göre, atılğanlık, sosyal bir tartışmayı uygun bir şekilde başlatmak, sürdürmek ve sona erdirmek, taleplerine ve isteklerine uygun olarak pozitif / negatif duygu ve taleplerini ifade etmek için "hayır" ya da "evet" diyebilme yeteneğidir. Yapılan bir başka tanımda atılğanlık cesaretle ve ısrarla kendi kendini ortaya koymak aynı zamanda kişisel ilişkilerde her zaman katılarak ilişkiyi başlatan olmaktadır şeklinde tanımlanmıştır (Cassel, ve Blackwell, 2002:77). Jakubowski-Spector (1973) atılğanlığı, başkalarına saygılı olurken, bireyin aynı zamanda kendi duygu, inanç ve düşüncelerini de içten anlatabilmesi olarak tanımlamıştır (Tataker, 2003; Akt.:Zengin, 2008:27). Ayrıca, atılğan davranış biçiminin, bireyin, insan ilişkilerinde eşitliği gözeten ve gereksiz endişelerden arınmış bir şekilde, kendi çıkarı doğrultusunda hareket edebilmesini, kendini savunabilmesini, duygularını dürüstçe ve rahatlıkla ifade edebilmesini sağladığını ve başkalarının haklarını çiğnemenin, kendi haklarını kullanabilmeyi mümkün kıldığı belirtilmektedir (Alberti ve Emmons 1995; Akt; Görüş, 1999).

Kandell (1977), atılğanlığı bireyin diğerlerinin haklarına tecavüz etmeden istek, ihtiyaç ve temel haklarını ifade edebilmesi olarak tanımlarken yine tanımda her iki tarafın haklarının ön plana çıktığını görmekteyiz (Tataker, 2003; Akt.:Zengin, 2008:27).

Kişinin kendisini "rahat, yapıcı ve başkalarının haklarını ihlal etmeden kendisini ifade etmesini sağlaması" anlamına gelen atılğan davranış, sosyal ortam ve karşılaşmalarda bireye önemli avantajlar sağlayan uygun eğitimle öğrenilebilen bir yetenektir. Özellikle okullarda çekingen öğrencilere uygulanabilecek bir tekniktir (Altıntaş ve Gültekin, 2003:253). Kendine güvenli bir biçimde davranan bireyin ilişkilerinde daha etkin olacağını ve bu nedenle sorunu daha az olan, daha doyumlu ilişkiler geliştireceğini ve kaygısının daha az olacağını ileri sürmektedir (Wolpe, 1958, 1969, 1979; Akt.:Karahana ve Sardoğan, 1994:65). Voltan ise "atılğanlık"

sözcüğünün Türkçe'de tam karşılığının bulunmadığını belirterek, iddialı, atılgan, girişken, kendini ortaya koyan sözcüklerinin "atılganlık" sözcüğünün bir kısmını karşıladığını bildirmiştir. Maslow kendini gerçekleştiren kişinin özellikleri ile atılgan bireylerin özellikleri arasında ortak olanları şöyle sıralamıştır. İçten geldiği gibi davranabilme, otonomiye önem verme, genel olarak insanlara sempati duyabilme, demokratik bir kişilik yapısına sahip olabilme, doğayı, kendini ve diğer insanları kabul etme, diğer insanlarla derin kişiler arası ilişkilere girebilme (Voltan, 1980 Akt.:Yatağan, 2008).

Bazı araştırmacılar tarafından atılganlığın üç türü olduğu belirtilmiştir: (1) pozitif, (2) negatif, ve (3) Nötr atılganlık ya da yani atılganlığın yokluğu. Pozitif atılganlık daima karar verme bilimsel süreç kullanımını içerirken, negatif atılganlık kendi çıkarları doğrultusunda başkalarının haklarını ihlal ederek girişimde bulunmaktadır. Atılganlık olmaması ise kişinin yaşamındaki eylemleri hata yapma korkusuyla engellemesidir. Aşırı korku deseni eylemleri engeller (Cassel, ve Blackwell, 2002:77).

Buraya kadar yapılanlardan tanımlardan atılgan davranışın 10 önemli özelliği ön plana çıkmaktadır (Alberti ve Emmons, 1998; Akt: Ünal, 2007:14).

Atılganlık, kendini ifade, başkalarının haklarına saygı, dürüstlük, doğrudan ve kesin, her iki tarafın eşitliğine ve yararına, duygu, hak, gerçek, görüş, rica ve sınırların söze dökülmesi, iletilmek istenen mesajda mimik ve jestlerin kullanımı, mesafe, zamanlama ve akıcılık gibi dil ötesi öğeleri kullanımı, bireye ve gerçeklerine uygun, sorumluluklarını üstlenen, doğuştan gelmeyen ve sonra öğrenilen bir davranış şeklidir.

Kamaraj, (2004)'e göre atılganlık, iki tür saygı içerir:

- 1. Kendine Saygı:** Kişinin kendi ihtiyaç ve haklarını belirtmesi ve savunması,
- 2. Diğerlerine Saygı:** Kişinin diğer kişilerin ihtiyaçlarına ve haklarına saygı göstermesidir. Atılganlığın hedefi, iletişim kurmak ve karşılık vermektir. Bu, saygı görme ve saygı duyma olarak da yorumlanabilir (Lange ve Jakobowski, 1976; Akt:Bal, 2006:33). Atılgan davranış sorun çözme odaklı olarak değerlendirildiği için

kişiyi baz almaz birinin diğerine üstünlüğü ile sonuçlanmaz. Atılganlık kişinin kendisini, haklarını korumasıdır. Hem kişinin kendi bütünlüğünün, hem de diğer kişilerin bütünlüğünün sürdürülmesi olarak tanımlarken (Bal, 2003; Akt: Bal, 2006:33), Rich ve Schroeder'in (1976) belirttiğine göre, Catell ve Salter atılganlığı genellenmiş bir özellik olarak görmektedirler. Catell, atılganlığın, çevresel olaylarla değiştirilemeyeceğini, ancak atılganlığın, psikolojik olgunlaşma ile otomatik olarak oluşacağını belirtmektedir (Rich ve Schroeder, 1976; Akt.: Göktürk, 2009:9).

2.2.1. Atılgan Bireylerin Özellikleri: Kendini geliştiren, duygularını açıkça dışa vuran, özgüveni yüksek amaçlarına kolayca ulaşabilen ve kendini geliştiren kişi atılgan birey olarak tanımlanmaktadır. Çevresiyle uyum atılganlığın bir başka önemli tarafıdır (Voltan, 2003: 18). Çünkü atılgan birey, insanlarla ilişkilerini olumlu bir şekilde sürdürme konusunda duyarlıdır aynı zamanda da bu bireyin kendi isteklerini, duygularını ifade etme, gerektiği yerde hakkını savunma konusunda da kendine güveni ve özsaygısı tamdır. Atılgan birey çevresiyle götürdüğü ilişkilere yüzeysel bakmaz, diğer kişilerin nasıl etkileneceklerini önemser duyarlı ve düşüncelidir.

Atılganlıkta açıklık vardır, saygısızlık yoktur. Kişi bir durumun kendisinde oluşturacağı sonuçları ve etkilenme düzeyini ortaya koyar. Kişinin duygularını, inançlarını, fikirlerini ortaya koyması tabii suçlamadan saygısızlık etmeden bunu yapması en önemli öğedir. Jakubowski – Spector (1973) atılganlığın bireylerin diğerlerine saygı iletmeleri kadar, duygu, inanç ve fikirlerinin de doğrudan ve içten anlatımını içermekte olduğunu eklemektedir. Atılgan kişi kendisiyle dış çevre arasında bir denge oluşturur yani başkalarını küçük görmediği gibi kendini de küçük görmez. Kendi ve diğerleri onun gözünde eşittir. Atılgan kişi, karsısındakinden rahatça bir istekte bulunur, diğerlerini reddedebilir ancak reddedildiği zaman da bunu hoş karşılar, yıkılmaz. Atılgan kişi kendine güvenir (Voltan, 2003).

Bireyin, kişiler arası ilişkilerinde saldırgan, çekingen ve içe kapanık olmaması ama iletişimde bulunurken etkili olması kişisel etkililik olarak tanımlanır (Voltan, 2003:178). Atılganlığın kendini ben dili üzerinden kendini ortaya koyması sağlıklı iletişimin temelidir. İletişimde empati ve bunu bağlı olarak kazan kazan yöntemi önemli özelliklerden biridir. Karşı tarafa zarar vermemek ve haksızlık etmemek olumsuzluklardan kaçınarak hareket etmek vardır. Atılgan bireyler, haklarının

farkında olup diğerlerinin haklarına da saygı gösterirken, olumlu ve olumsuz düşüncelerini açık ve dürüstçe ifade edip, kendi davranış, duygu ve düşünceleri için tüm sorumlulukları alabilirler (Öksüz, 2004; Akt.:Zengin, 2008:31).

Lazarus'a (1973) göre, atılğan davranışın birbirini tamamlayan dört özelliğinden biri olarak "olumlu ve olumsuz duyguları ifade edebilme yeteneği"ni vurgulamaktadır (Arı 1989; Özen, 2001;Akt.:Zengin, 2008:31) Duygularını özgürce ve doğrudan ifade edemeyen ya da ifade ettiklerinde büyük kaygı ve suçluluk duyanların atılğan özelliklerinin yetersiz olduğu düşünülebilir. Bireyler kendilerini ifade edebildikleri oranda çevresiyle etkili iletişim kurabilirler ve sağlıklı bir psikolojik yapıya sahip olurlar. Kendini açma iletişimi, günlük yaşamda karsımızdaki kişiyle konuşmaktan farklı bir olaydır. Açık sözlülük, girişkenlik, özgüven, kararlılık, adaletli, anlayışlı ve prensipli olma atılğan bireylerin temel özelliklerindedir (Zengin, 2008:34).

Bunlara ek olarak atılğanlık evrensel bir özellik olmayıp, kişiye, duruma ve kültüre göre değişmektedir. Toplumun, kültürün sorunlarla baş etme şekli sosyal becerileri, sorumluluk kazandırma kendini ifade etme özgüven atılğanlık üzerinde önemli derecede etkilidir.

2.2.2.Atılğan Davranış Tarzının Özellikleri: Atılğan davranış sosyalizasyon süreci içinde öğrenildiği için içinde bulunulan toplumun değerlerinden olumsuz bir şekilde etkilenmesi de söz konusudur. Atılğanlığı olumsuz etkileyen yanlış toplumsal inançlar ya da yaklaşımlar Ayaz tarafından aşağıdaki gibi ifade edilmiştir: Örneğin; büyüklerimiz bize ihtiyaçlarınızı başkalarının ihtiyaçlarının önüne koymanın bencillik olduğunu ifade etmişlerdir. Bunlara ek olarak hata yapmak utanç verici bir şeydir, eğer duygularınızı başkalarına kabul ettirmekte güçlük çekiyorsanız, o zaman ya onlar yanılıyorlar ve ya siz delirmeye başlıyorsunuz, başkalarının görüşlerine saygı göstermek zorundasınız, özellikle onlar otoriteyi temsil eden bir noktadaysalar, tutarlı olabilmek için fikrinizi hiç değiştirmemeniz gerekir, esnek ve uyumlu olmak zorundasınız gibi toplumsal ön kabuller atılğan davranışı olumsuz etkilemektedir (Ayaz, 2002; Akt.: Bal, 2006:36).

2.2.3. Atılğan Davranış Tarzının Bileşenleri: Atılğanlık ile ilgili yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde ışığında atılğan davranışı güçlendiren sözlü ve sözsüz öğelerin olduğu anlaşılmaktadır. Atılğanlığın sözlü ya da sözsüz bileşenlerinin kişiler arası iletişim biçimiyle yakından ilişki olduğu vurgulanmıştır.

İlk gruptakiler bu bileşenleri kısa tepki süresi, yüksek sesle konuşma, etki zenginliği, boyun eğici olmama ve karşısındaki kişilerden kendine karşı davranışlarını değiştirmelerini isteyebilme olmak üzere beş bileşeni olarak tanımlarken (Eisler, Hersen ve Miller, 1973; Akt.:Yatağan, 2008:17), Deluty, atılğan davranışın öğeleri olarak bir tartışmada kişinin yerini alması, isteklerde bulunma, haksızlığa düşmanlık olmaksızın karşı koyma, iltifat etme ve iltifatı kabul etme, düşünce ve duygularını ifade edebilme, sosyal etkileşimi uygun olarak başlatma, sürdürme ve bitirme, uygun sorular sorabilme gibi sözlü ya da sözsüz ayrımı yapmadan dokuz ana başlıkta toplamıştır (Deluty,1985; Akt.:Yatağan, 2008:17) .

2.2.3.1. Atılğan Davranışın Sözel Olmayan Bileşenleri: İletişimde sözel olmayan öğelerin önemli etkisi vardır. Albert Mehrabian bir mesajın toplam etkisinin yaklaşık %7 sözel (sadece sözcükler), %38'inin sesli (ses tonu, sesin yükselip alçalması, ve %55'ininde sözel olmayan öğelerden oluştuğunu ortaya koymuştur (Akt.:Pease, 2003:10). Buradan da anlaşılacağı gibi atılğan davranışta sözel olmayan öğelerin önemi daha fazladır. Atılğan eyleme katkıda bulunan sözel olmayan bileşenler şunlardır:

Göz Teması: Konuşma anında karşımızdaki kişiyle kuracağımız göz teması karşımızdaki kişi tarafından samimiyet olarak değerlendirileceğinden söylenenin daha etkili olmasını sağlar. Karşımızdaki konuşurken onunla göz teması kurmamak konuşan kişide ciddiye alınmadığı düşünmesine yol açar.

Beden Duruşu: Dinleyicinin bedenini konuşma esnasında konuşmacı kişiye dönük diyalogun daha olumlu geçmesini sağlar. Düşmüş omuzlar, kapalı bir beden duruşu karşımızdaki kişide olumsuz duygulara neden olacaktır.

Mesafe/Fiziksel Temas: Mesafe ilişkinin niteliğine, samimiyetine göre değişmektedir. İnsanlar arasındaki mesafe, iletişimi olumlu ya da olumsuz etkilemektedir. Çok yakın durmak karşımızdakini tedirgin ederken çok uzak durmak iletişimin kopmasına ya da dinleyicinin bazı mesajları kaçırmaya neden olmaktadır. İlişkilerde mesafe ayarlanırken mahrem alana her zaman dikkat etmek gerekmektedir.

El ve Beden Hareketleri: Sözel iletileri desteklemek üzere beden dilinin uygun kullanılması iletişimin niteliğini arttırmaktadır. Uygun el ve vücut hareketleri ile sözcükleri desteklemek, verilmek istenen mesaja açıklık ve sıcaklık kazandırabilir.

Ses Tonu, Yükseklik, İniş ve Çıkış: Karşılıklı diyalogda sesin kullanılışı, iletişimi önemli derecede etkilemektedir. Konuya bağlı olarak yüksekliği iyi ayarlanmış, vurgulu bir ses tonu ikna edici ve ürkütücülükten uzaktır. Yüksek, inişsiz çıkışsız bir ses tonu savunmaya, çatışmaya neden olmaktadır.

Akıcılık: İletişimde söylenmek isteneni karşı tarafta daha rahat anlaşılması için boşluklar vermeden, akıcı, uzatmadan ifade etmek etkili olmaktadır. Açık ve anlaşılır şekilde söylenen sözler daha kolay anlaşılıp, etkisi daha fazladır.

Zamanlama: İfade edilecek materyalin zamanlanmasının iyi ayarlanması iletişimi olumlu etkiler. Örneğin ihtiyaç olmayan bir durumun yanlış zamanda ortaya konması karşı tarafta direnç ve çatışmaya neden olur. Atılgan kişi zamanlama konusunda doğru kararlar vermektedir.

Dinleme: Aktif dinleme kişiyi dikkatlice başka şeylere takılmadan dinlemek demektir. Ve iletişimin sürekliliğini sağlayan etkin dinlemedir (Gordon, 2005:54). Bu nedenle göz teması, uygun geri bildirimler, sadece söyleneni değil ima edilen duygu ve düşünceleri de anlamakla mümkün olur eğer karşımızdaki kişinin söylediklerini iyi dinler anlayabilirsek hem kendi hem de diğerinin haklarını koruma noktasında daha dikkatli olur ve gereksiz gerilimlere sebep olmamış oluruz.

Düşünceler: Düşünsel süreçler birçok durumda olduğu gibi atılganlıkla doğrudan ilişkilidir. Örneğin kişi düşünsel olarak kendimi ifade etmem neyi değiştirecek diye

düşünüyorsa ya da kendini ifade etmenin bencillik olduğunu düşünüyorsa kendini iade etmemek gibi atılğan olmayan bir yöntemi tercih edebilir.

İçerik: Kendini ifade ederken karşısındaki kişiye haksızlık etmemek için en doğru içeriği seçmelidir. Bu seçim karşı tarafın daha iyi anlamsını ve direnç göstermesini engelleyecektir ve muhtemel bir çatışmanın da önüne geçecektir. Atılğanlık tepkilerinin sözel olmayan yanı, sözel yanından daha önemli görünmektedir. Atılğan bireylerin daha kısa tepki aralığında davrandıkları, yüksek sesle konuştukları ve daha çok duygusal tepki gösterdikleri saptanmıştır (Eisler, Miller ve Hersen, 1973; Akt.: Göktürk, 2008:20).

Yukarıda sayılan sözsüz iletişim öğelerine ek olarak, duygulanım, baş hareketleri, konuşma süresi, konuşmada ifade bozukluğu, konuşma süresi, baş hareketleri, tepki vermeme: konuşmada ses yüksekliği, gülümseme gibi ayrıca sekiz ek öğe daha sayılmıştır (Göktürk, 2008:17-21).

2.2.3.2. Atılğanlığın Sözel Bileşenleri: Atılğan davranışın sözel bileşenleri şunlardır.

1- Onaylama, Tasdik: “Mm”, “hı hı” ve “evet” gibi konuşmacıyı konuşmaya davet eden kapı aralayıcılar (Gordon, 2005: 44) dinleyicinin kendisini ifade etmesini sağlayan tepkiler zaman zaman verilebilir.

2-Övgü, Takdir: Kişiler arası ilişkilerde karşısındakine şükran ya da övgü ifadelerinin oluşması ya da oluşmaması temelinde değerlendirilir. Skillings ve arkadaşları (1978) övgünün, düşük ve yüksek atılğan denekler arasında farklı olmadığını, fakat bir erkekle konuşan bayan denekler için önemli derecede farklı olduğunu bulmuşlardır (Göktürk, 2009:15).

3- Uygun İçerik: Kişilerin kendi değerlerine uygun içerik belirlenirken, öznel değerleri yansıtan bir yargıdır. Kişinin sahip olduğu sosyal değerler değerlendirilmeyi etkileyebilir, çünkü farklı davranışların olduğu alt kültürler göre olduğu gibi yaş ve cinsiyet temeline göre de “uygun” ya da “uygunsuz” olduğuna karar verilir (Kirschner, Galassi 1983; Akt.: Göktürk, 2009:15).

4) İtaat, Baş Eğme: Karşı tarafın ortaya koyduğu ve nedeni belli olmayan isteklere razı olma durumudur (Bellack ve ark. 1979; Akt.: Ünal, 2007:23). Atılğan bireyler koşulsuz bir itaati kabul etmezler.

5) Değişme İçin Rica: Değişim ve yeni davranış için talepte bulunmaktır. Değişim talebinde atılğanlı düzeyi yüksek ve düşük bireyler arasında farklılık gözlenmiştir (Foy, Massey, Duer, Ross ve Wooten, 1979; Akt.: Göktürk, 2009:16).

6) Olumlu Benlik Durumları: Bu ifadeler kişiyi olumlu nitelendiren ifadelerdir. Bağımlı ölçü olarak kullanıldığında, her bir kendini övme durumu ya da ifadesi, bir olumlu benlik ifadesidir (Hollandsworth, Galassi ve Gay, 1977; Akt.: Ünal, 2007:23).

7) Kendiliğinden (Spontan) Olumlu Davranış: Kişinin karşısındaki kişi için kendiliğinden olumlu yaklaşımlar geliştirmesidir. Bu yaklaşımın atılğanlığın ayırt edici bir yaklaşım olduğu ifade edilmektedir (Skilings ve ark., 1978; Akt.: Göktürk, 2009:16).

8) Baştanbaşa Atılğanlık: Bu konu, araştırma kaynaklarında en yaygın ölçüttür ve problematik bir durum içinde bireyin aştan başa etkililiğinin global bir oranını gösterir (Galassi, Kostka, ve Galassi, 1975; Foy ve ark., 1979 ; Wells ve ark. 1979). Denekler tanımadıkları kişilere karşı doğrudan ifadelerde baştanbaşa atılğanlıkta daha yüksek değerlendirilmişlerdir (Eisler, Miller, Blanchard, 1975).Ayrıca olumlu duyguların ifadesinde deneklerin, olumsuz duygulardan daha yüksek oranda baştanbaşa atılğanlık gösterme eğiliminde olduğunu bulmuşlardır (Akt.: Ünal, 2007:24).

2.2.4. Atılğanlık Biçimleri

Temel Atılğanlık: Atılğanlığın bu biçimi, inançların, duyguların ve düşüncelerin, basit ve net bir biçimde dile getirilmesidir. Genellikle; basitçe ‘Ben.....istiyorum.’ ya da ‘Ben.....hissediyorum.’ şeklinde cümleler kurmaktır (Rugancı, 2001; Akt.:Bal, 2006:40).

Empatik Atılgnlık (kendini başkasının yerine koyabilme, dünyaya onun gözüyle bakabilme): Atılgnlığın bu biçimi, etkileşimde bulunulan kişiye karşı duyarlı olmaktır. Genellikle iki aşaması vardır. Birincisi, karşıdakinin içinde bulunduğu durumu ve duygularını anlamak; ikincisi ise; kişinin kendi hakkını da kollayan bir biçimde, bu anlayışı dile getirmesidir. Örneğin;”Gerçekten çok meşgul olduğumu biliyorum. Ama ilişkimizin senin içinde önemli olduğunu hissetmek istiyorum. Bu nedenle, senden bana, yalnızca ikimizin beraber olacağı bir zamanı ayırmanı istiyorum” (Rugancı, 2001; Akt.:Bal, 2006:41).

Daha Önceki Atılgn Davranışları Basamak Olarak Kullanma: Karşıdaki kişi tarafından temel atılgnlık davranışlarına tepki verilmediği, kişinin haklarını çiğnemeye devam ettiği zaman uygulanır. Atılgn davranışın dozu artırılır ve hatta biraz resmiyet oluşturulur. Duygular ve istekler birkaç kez, basit ve net bir biçimde dile getirildikten sonra, son söz söylenebilir. Örneğin; “Eşer arabamı yarın saat 17:00’ye kadar onarmazsanız, kendime daha iyi bir tamirci arayacağım.” (Rugancı, 2001; Akt.:Bal, 2006:41).

Ben Dili’ni Kullanarak Atılgn Davranma: ‘Ben’ dili ile konuşmak, kişinin sadece kendinden konuşması ve ya kendini övmesi, öne sürmesi demek değildir. Navaro’ya göre; “ ben dili mesajlarında duygu ve düşünceler anında iletildiği için konuşan kişiyi rahatlatır. Öfke, kızgınlık gibi birikimleri önler. Araştırma bulguları, ben dili mesajları gönderen çocukların sorumluluk duygularının daha iyi geliştiğini, düşünme yeteneklerinin arttığını, neden sonuç ilişkilerini daha iyi kurduklarını ortaya koymaktadır (Çaşdaş, 2000; Akt.:Bal, 2006:41).

Söze “ben” diyerek başlayarak duyguların, düşüncelerin ve isteklerin kişinin kendisine ait olduğu vurgulanır. Kurulan cümleler genellikle dört bölümden oluşur;

- 1- Karşıdakinin belli bir davranışına işaret etmek,
  - 2- O davranışın kendisi üzerine yarattığı etkiyi ve neler hissettirdiğini belirtmek,
  - 3- O davranış nasıl yorumladığınızı söylemek,
  - 4- Nasıl bir davranışın tercih edildiğini aktarmak,
- Örneğin; “ .....yaptığımda ..... (hissediyorum) çünkü bu davranışı (şöyle) yorumluyorum. Oysa (şu şekilde) davransan (şöyle) etkilenirdim.” gibi.

Böylece cümlenin gerçekten “ben hissediyorum“, “ben istiyorum” kısmı vurgulanmış olur. Örneğin; “Konuşurken yüzüme bakmadığın zamanlar, söyleyeceklerimi karıştırıyorum. Kendimi çok kötü hissediyorum. Çünkü bana yeterince önem vermiyormuşsun gibi geliyor. Oysa beni dinlerken yüzüme bakman daha çok hoşuma gidecek”. Bu tür bir ifade tarzıyla, hem olumsuz duygular bastırılmamış olur, hem de karşıdaki kişinin savunmaya geçip, saldırıya geçmesi engellenir (Rugancı, 2001; Akt.:Bal, 2006:41).

Ben iletileri üç ögeyi içermelidir (Çağdaş, 2000; Akt.:Bal, 2006:41):

1.) Sorun yaratan davranışın tanımlanmasıdır: “Oyuncaklarla oynadıktan sonra onları toplamadığın zaman...”, “Kitabın sayfalarını karaladığın zaman...”, “Ben konuşurken sen sözümü kesince...”.
2.) Kabul edilmeyen davranışın, kişi üzerindeki kesin, gerçek ve somut etkisinin karşısındaki kişiye söylenmesidir: “Başım ağrıyor, yoruluyorum, kapının çalındığını duyamıyorum, okuduğumu anlayamıyorum...”.
3.) Duyguların dile getirilmesidir: “Kızıyorum, sinirleniyorum, korkuyorum, üzülüyorum...”.

2.2.5. Atılganlık Kültür İlişkisi

Birey içinde bulunduğu toplu tarafından sosyalizasyon süreci içerisinde biçimlendirilir. Toplum sosyal ilişkilerde bireye nerede nasıl davranması gerektiğini bireyin içinde bulunduğu toplumla karşı karşıya gelmesini engellemek için öğretir. Kağıtçıbaşı'nın aktardığına göre Mead'ın "kültürel karakter"den, Benedict'in "biçimlendirilmiş kişilikten söz ederlerken kültürün her kesiminde (sanat, iletişim, bireyler arası ilişkiler, din, inanç ve adetler gibi çeşitli konularda) kültürle kişiliğin aynı örüntü içinde belirlediğini öne sürdüklerini; dolayısıyla kültürle kişiliği birbirinden farklı olgular şeklinde kabul etmenin gereksiz olduğunu savunduklarını ifade etmektedir (Kağıtçıbaşı 1996; Akt.:Ünal, 2007:50).

Bireyciliğin ve rekabetin ön planda olduğu batı toplumlarında yetişen bireyler ile grup, cemaat ve itaatin ön planda olduğu doğu toplumlarında yetişen bireylerin atılganlık düzey ve şekilleri birbirinden farklıdır.

Yaşlı kadın ve erkek bireyler arasında atılganlık farkını cinsiyetler göre ölçen bir çalışmada yaş ilerledikçe yaşlı erkeklerdeki saldırganlığın azaldığı, kadınlarda ise yaşla birlikte atılganlığın arttığı yönündedir (Turner, 1992:122).

Sosyal ilişkilerde kendini ortaya koyma şekli olan atılganlık bütün bu süreçlerden etkilenen kişiliğin bir parçası gibi değerlendirilebilir. Örneğin; Kızlara sessiz olmanın, her şeye müdahale etmemenin öğretildiği bizim toplumumuzda, erkekler ise her şeye müdahale, hakkını arama öğretilmektedir. Bu durum kadınlar ve erkeklerin temel atılganlık düzeyini ciddi şekilde etkilemektedir. Buna bağlı olarak yapılan çalışmalarda atılganlık düzeyinin kültürel değerlere göre değiştiği görülmektedir. Örneğin; Kimble, Marsh ve Kıska (1984)'nın yaptığı araştırmadan elde edilen sonuçlara göre: Meksika asıllı Amerikalı kadınların Meksika asıllı Amerikalı erkeklerden daha az atılgan olduğu bulunmuştur. Diaz ve Guerrero (1967), bu durumun, Meksika kültüründe erkeğin ailenin lideri olmasından ve erkeklerin erkeksi, kadınların kadınsı yetiştirildiği bir yapıya sahip olmasından kaynaklandığını vurgulamışlardır (Yatağan, 2005:22).

Amerikalı, Japon, Malezya ve Filipinli işçiler arasında atılganlık üzerine yapılan bir araştırmada atılganlığın o toplumun sahip olduğu kültürel kalıplardan etkilendiği gözlenmiştir. Bu bağlamda Japon, Malezya ve Filipinli deneklerin benzeştiği ve Amerikalı deneklerin farklılaştığı gözlenmiştir (Niikura, 1999:690-699).

Yine Çin ve Kafkas kökenli Amerikalı kadınlar üzerinde yapılan çalışmada Çin kökenli Amerikalı kadınların, Kafkas kökenli kadınlardan daha atılgan olduğu tespit edilmiştir. Bu durum kadınlar arasındaki farkın kültürle açıklanacağına verilecek başka bir örnektir (David ve Diane, 1990:155).

Kendini ifade etme arzusu temel bir insani gereksinme olmakla birlikte, bireyler arası ilişkilerde atılganlık, Batı toplumlarının özelliğidir. Nitekim Furnham; atılganlığın kültürel etkenlerle ilişkisini incelemeye çalıştığı araştırmasında yas, cinsiyet, meslek, eğitim ve lisan değişkenleri bakımlarından eşleştirilmiş Güney Afrikalı, Avrupalı ve Hindistanlı grupların atılganlık puanları arasında önemli farklılıklar bulmuştur. Bu araştırma sonucuna göre Avrupalıların diğer iki gruptan

daha atılgan; Hindistanlı grubun atılganlık düzeyi en düşük bulunmuştur (Torucu, 1994: 32).

Bizim aile yapımızdaki eğitim anlayışı genellikle çocuğu kontrol altında tutmaya çalışan, onu pasifleştirerek kontrol altına alan bir yaklaşıma sahiptir. Ailede karar alınırken çocuğun fikrinin alınmadığı, kendisini ifade etmesine izin verilmediği görülmektedir. Terbiyenin göstergesi olarak suskunluk, itiraz etmemek baz olarak alınmaktadır. İtaatkar temel kriter olduğu bu ortamda çocuğun atılgan davranışı dayak v.b. cezalandırma yöntemlerinin devreye girmesiyle olumsuz etkilemektedir (Şimşek, 2005: iii).

2.2.6. Atılganlık Cinsiyet İlişkisi: Toplumun kadınlardan cinsiyetlerine bağlı olarak kadın ve erkeklerden beklediği bir takım davranışlar vardır. Cinsiyet kalıp yargıları kadın ve erkek davranışlarının temelini oluşturmaktadır ve bu kalıp yargılar çocukluktan itibaren her iki cinse de öğretilmektedir. Cinsiyete uygun davranışlar ödüllendirilirken, tersi davranışlar yaptırımlara maruz kalmaktadır.

Ayrıca yapılan bir başka araştırmada eğitim düzeyi düşük kadın katılımcıların, kendi benzeri erkeklerden daha atılgan, eğitim düzeyi yüksek erkekler ise eğitim düzeyi yüksek kadınlara göre daha fazla atılgan olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmanın sonuçları, Nijerya kadınların yaş ile birlikte daha atılgan olduklarını göstermektedir (Onyeizugbo, 2003:12-16).

Stebbins ve arkadaşlarının (1977), üniversite öğrencileri ile yaptıkları bir araştırmanın sonunda kızların erkeklere göre daha atılgan oldukları görülmüştür. Yapılan araştırma sonuçlarına göre cinsiyet rolüne uygun davranışların toplumsal, kültürel ve etnik gruplara göre değişiklik göstereceği kanısından hareketle bazı kültürler arası çalışmalar yapan araştırmacılar, cinsiyet farklılığına ilişkin bulguların genellenmesinde çok dikkatli olunması gerektiğini belirtmişlerdir (Fukuyama ve Greenfield, 1983, Furnham ve Henderson, 1981, Stein ve Bailey, 1973; Akt: Yatağan, 2005:21).

2.2.7. Atılğan Bireylerin Hakları: Atılğan bireyin hakları belirlenirken hem kişinin kendi kendisine hem de toplumun ona getirdiği sınırlamalara bakmak gerekmektedir. Tabi bu sınırlar bazen kişinin haksızlığa uğramasına ve kendini ifade edememesine neden olabilir. Atılğanca davranmak için kişilerin kendilerine izin verme sınırları, neyin hak, doğru ve adil olduğu hakkındaki fikirleri tarafından belirlenmiştir. Hakları hakkında gerçekçi olmayan bir fikre sahip olmak, kişilerin diğerleri tarafından yönlendirilmesine ya da sınırlandırılmasına neden olabilir (Baugh, 1980; Akt.:Göktürk, 2009:23). Bireylerin atılğanlık hakları, güven, şefkat, sıcaklık, yakınlık ve sevgi gibi insanlar arasındaki olumlu ilişkilerin üzerine inşa edilmektedir. Birbirimize bireysel benliklerimizi ifade etmemize izin veren bu atılğan yapının olmaması durumunda ilişkilerdeki güven şüpheye dönüşür ve şefkat ahlaki hor görme içinde kaybolur. Smith (1975) atılğan kişilerin sahip olduğu muhtemel haktan söz etmiştir. Bu haklar şöyledir (Akt.:Ünal, 2007:42-45):

1) Atılğan Bir Bireyin Kendi “Son Kararını” Verme Hakkı: Smith’e göre, atılğan olmadığı durumlarda birey davranışının doğruluğu hakkında kararını bir başka bireye bırakabilir. Kişi kendi davranışına karar verme hakkından vazgeçtiğinde yönlendirilme pozisyonuna girmiş olacaktır. Kişi bir durum içinde, uygunsuz olduğunu, adil olmadığını hissettiği için ya da başka bir nedenden dolayı bir kuralı çiğnemeyi tercih edebilir ve kararının sorumluluğunu alabilir. Atılğan birey belirli bir kuralı takip etsin ya da etmesin akılcı bir karara dayalı bir seçim yapabilir. Son kararı verme hakkı kişinin yönlendirilmesine izin vermeyen birincil atılğan hakkıdır. Diğer hakları bu birincil hakkın daha özel, günlük uygulamalarıdır.

2) Karar Verilen Davranış İçin Sebep Ya Da Bahane Göstermek Zorunda Olmama Hakkı: Kişi eğer davranışı için son kararı verdiyse, davranışını başkalarına, onlara göre doğru ya da yanlış olduğuna karar vermek için açıklamaya ihtiyacı yoktur. Ancak diğer insanlar davranışı, beğenmediklerini belirten atılğan tercihlere sahiptir. Bu durumda kişi onların tercihlerini önemseme ya da onların tercihlerine saygı göstererek uzlaşmaya varma hakkına sahiptir. Fakat kişi son kararı verdiyse diğer kişiler yanlış olduğunu göstermek için nedenler isteyerek kişinin davranış ya da duyguları yönlendirme hakkına sahip değildir.

3) Diğerlerinin Sorunları İçin Sorumlu Olup Olmamaya Karar Yeme Hakkı:

Bireyler, sorumlu bir kişiye tavsiye vererek ve rehberlik ederek geçici olarak yardım edebilirler, fakat sorumlu kişi kendi kendine bunu çözme sorumluluğuna sahiptir. Sorununa başka bir kişi dolaylı ya da dolaysız neden olsa bile bunu çözmek için en son sorumluluğa kendisi sahiptir. Eğer kişi kendisi için sorumlu olmayı seçmede atılğan haklarını tanımlamazsa, diğer kişiler kendi sorunlarını sanki 25 onunmuş gibi göstererek istediklerini yaptırmada atılğan olmayan bireyi yönlendirebilirler.

4) Fikrini Değiştirme Hakkı:

İnsanoğlu olarak hiç kimse değişmez ve katı değildir. Her birey bir durum içinde yararına olan, başka bir durumda kişiye karşı işleyen seçimlerini tanımlamak zorundadır. Kişi kendi iyilik ve mutluluğunu sürdürmek için sağlıklı ve normal olarak fikrini değiştirme olasılığını kabul etmek zorundadır.

5) Hata Yapma ve Onlardan Sorumlu Olma Hakkı:

Hata yapma ve onlardan sorumlu olma, atılğanlık hakkının bir parçasıdır. Eğer kişi hatalarını basitçe sadece hata olarak tanımlamazsa diğerlerinin yönlendirmesine maruz kalır. Eğer hataların “yanlış” olduğuna ve yapılmaması gerektiğine inanılırsa davranış ve duyguların yönlendirilmesine izin verilmiş olur. Yapılan yanlışlar olarak düşünülen hataları telafi etmek için kişinin kendini bir doğru davranışta bulunma zorunluluğunda hissetmesi diğer insanların gelecek davranışı yönlendirmesine olanak sağlamaktadır.

6) “Bilmiyorum” Deme Hakkı:

Diğer bir atılğanlık hakkı bazı şeyleri yapmadan önce her şeyi bilme ihtiyacı olmadan, istenilen şey hakkında kararlar verme yeterliliğidir. Kişiler diğerlerinin sorabilecekleri sorular için hemen bir cevaba sahip olmadan “bilmiyorum” deme hakkına sahiptir. Kişi hareketlerinin mümkün sonuçları hakkında her soruyu cevaplamak zorunda değildir.

7) Diğerleriyle Baş Etmeden Önce Onların İyi Niyetlerinden Bağımsız Olma Hakkı:

Kişilerle etkili ve atılğanca ilişki kurmak için onların iyi niyetine ihtiyaç yoktur. Otoriter ya da ticari ilişki kurulan insanlar sürekli olarak kişiye karşı iyi niyetlerinden vazgeçebilirler, fakat kişi hala onların sevgileri olmaksızın onlarla iş yapma yeterliliğine sahiptir. Eğer ilişki kurulan kişi atılğan değilse, diğerleri ona karşı iyi niyeti geri çekme ile tehdit ederek bazı şeyleri yaptırmak için onu yönlendirmeye çalışacaktır.

8) Mantıksız Kararlar Verme Hakkı: Mantık bazı şeyler, hatta kişinin kendisi hakkında karar vermede yardımcı olması için zaman zaman kullanılabilir bir yargı işlemidir: Bütün mantıksal durumlar gerçek olmadığı gibi mantıksal muhakememiz daima her durumda ne olacağını önceden tahmin edemez. Mantık özellikle bizim ve diğerlerinin istekleri, güdüleri ve duyguları ile ilgili durumlarda çok yardımcı değildir. Mantıksal usavurma kişinin niçin istediği, neyi istediği ya da çelişen dürtülerin yarattığı sorunları anlamada yardımcı değildir. Mantık, birçok insanın başkalarının davranışına olduğu gibi kendininkine karar vermede kullandığı dışsal standartlardan biridir. Gerçekte günlük kararların çoğu, mantık değil duyguların temeline dayanmaktadır.

9) “Anlamadım” Deme Hakkı: Diğer insanlarla olan deneyimlerde çoğu kişi insanların niyet ve isteklerinin ne olduğunu tümüyle anlayamaz. Birçok insan ima ederek, ifade ederek ya da onlar için bazı şeylerin yapılmasını bekliyormuş gibi davranarak istediklerini yaptırmak için kişileri yönlendirilmeye çalışır. Diğer insanların ayrıntılı açıklaması olmaksızın kişilerin bu ihtiyaçları anlaması beklenir. Eğer diğer insanların isteklerini söylenilmeden anlamıyorsa, o kişinin diğerleriyle uyum içinde yaşama yeterliliğine sahip olmadığı, sorumsuz olduğu düşünülür. 27 Diğerlerinin davranışlarının ne olduğunu otomatik olarak anlaması gerektiğine, davranışlarından hoşnut olmadıkları için değiştirmesinin gerekliliğine karar vermelerine kişi tarafından izin verilirse, kişi sadece istediğini yapmayı değil aynı zamanda yapmak istediğini telafi etmek için bazı başka şeyleri yapma konusunda da engellenmiş olur.

10) “Umurunda Değil” Deme Hakkı: Diğer, insanların kişilerin davranışını yönlendirmede atılğan olmayan düşünce tarzları, kişinin insanoğlu olarak, mükemmel olmasa bile mükemmellik için çabalaması gerektiğinin göstergesidir. Kişi bu bakış tarzı yönünde devam ederse pek çok yönlendirmeye açık ve hazır olacaktır. Her şeyde mükemmel olma düşüncesinde olursa hayal kırıklığına uğrayacak ve engellenecektir. Bireyler kendileri de dahil birinin tanımlamasına göre ‘mükemmel’ olmanın” umurunda olmadığını” söyleme hakkına sahiptir.

Fernsterheim ve Baer (1976), atılgan olan bireylerin dört temel özelliğinden söz etmektedirler.

Bu özellikler şunlardır;

- 1- Atılgan kişi, kendini ortaya koymada kendisini bağımsız hisseder. Söz ve davranışları ile “Bu benim, bunlar benim düşündüklerim, hissettiklerim ve isteklerimdir” diyebilen kişidir. Örneğin; öğretmen öğrencisine “Bu gün de geç kaldın” dediğinde; öğrenci “evet doğru öğretmenim yine geç kaldım” şeklinde yanıt vererek kendi gerçek ve samimi (hatalı olsa da) duygu ve düşüncesini ifade edebilir.
- 2- Atılgan kişilikte, farklı düzeylerdeki insanlar, yabancılar, arkadaşlar ve aile içindeki bireylerle etkin iletişim kurabilme gibi özellikler vardır.
- 3- Atılgan kişi yaşamını yönlendirmede aktif rol oynar. İstediklerini elde etmek için çabalar. İsteklerinin kendiliğinden gerçekleşmesini beklemeyip, onları kendi gayretiyle gerçekleştirmeye çalışır.
- 4- Atılgan kişinin kendisine saygısı yüksektir ve kendisine saygısını kaybetmeyecek biçimde davranır. Her zaman kazanamayabileceğinin de farkındadır ve kısıtlılıkları olduğunu kabul eder. Her zaman tutarlı ve çabalıdır (Fernsterheim ve Baer, 1976; Akt.: Göktürk, 2009:28-29).

2.2.8. Atılganlık İle İlgili Yurtdışında Yapılan Çalışmalar

Atılganlık ile ilgili yurtdışında yapılan çalışmalar aşağıda sunulmuştur.

2.2.8.1.1960–1970 Yılları Arasında Yapılan çalışmalar: Chindenten’in (1942), çocuklarda atılgan davranışların geliştirilmesi ve bu davranışların ölçülmesi konusunda çalışması, atılganlık konusunda yapılmış ilk araştırmadır. Çocukların üstün olma, işbirliği yapma ve çekingenlik davranışlarının incelendiği araştırmada, üstün olma güdüsünden kaynaklanan saldırgan davranışlar oyun tekniğiyle azaltılmaya çalışılmıştır. Araştırma sonunda verilen eğitimle çocukların daha az başat oldukları belirlenmiştir (Voltan, 1980; Akt.: Yatağan, 2005:27).

Atılgan olmayan bireylerin çoğunun kişisel zamirlerde, ‘ben’ ifadelerini kullanmaktan kaçınma eğiliminde olduklarına işaret etmektedir. Aşırı alçak gönüllü ve ya muhtemelen kendi inandıkları ile kendini tanımlama korkusu yüzünden bu bireyler ‘ben’ kelimesini kullanmakta oldukça zorlanırlar (Salter, 1949; Akt.: Bal, 2006:58).

Daha sonra yapılacak olan davranışın önceden denenmesi ya da prova edilmesi yöntemini geliştiren Friedman, Wolpe, Lazarus, Liberman, Baker, Fiedler ve Beach (1966, 1978) gibi araştırmacılar atılganlık eğitimi yöntemini geliştirmişlerdir. Bu yöntem 89 danışanın o davranışı kaygılanmadan yapabilmesini, uygulama sırasında kendine güveninin artacağını, danışanın durumunun kötüye gitmeyeceğini öğrenmesini sağlar. Bu tür atılganlık eğitimiyle, çok çekingen ve saldırgan davranışları yüzünden kişiler arası iletişim sorunları bulunan kişilere yardım edilebileceği söylenmiştir (Akt.:Zengin, 2008:88-89).

Lazarus'un 1966 yılında yaptığı deneysel çalışma, atılganlık düzeyi düşük deneklere verilen atılganlık eğitiminin etkilerinin incelenmesini amaçlamaktadır. Davranışın önceden denendiği, tekli ve güdümsüz terapi yöntemlerinin üç ayrı gruba uygulandığı çalışma sonunda, davranışın önceden prova edildiği gruptaki değişme oranının diğer gruplara göre daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır (Voltan, 1980;Akt.:Yatağan, 2008:27).

Atılganlık eğitim gruplarıyla içgörü terapi gruplarını karşılaştırmışlardır. İçgörü gruplarında duygu ve davranışlar hakkında içgörü kazanma üzerinde durulurken, atılganlık eğitim gruplarında davranışın önceden denenmesi yoluna gidilmiştir. Aynı zamanda terapist duruma alıştırma yöntemini kullanmıştır. Sonuçta atılganlık eğitimi grubunda olanların içgörü grubuna oranla MMPI ölçeğindeki depresyon ve psikopati ölçeklerinden aldıkları puanlarda da çok düşme olduğu görülmüştür (Lomont ve arkadaşları, 1969;Göktürk, 2009:32).

Cinsiyet rol-kalıp davranışları üzerinde yapılan araştırmalar atılgan davranışın erkekler için uygun tepki, kadınlar için ise uygun olmayan tepki biçimi olabileceğini göstermiştir. Aynı tepki verildiğinde erkek atılgan olarak nitelendirilirken kadının saldırgan olarak nitelendirilebildiğini ortaya koymuşlardır (Browenman, Clarkson, Rosenkrants ve Wagel'in 1970; Akt.:Ünal, 2007:65).

2.2.8.2.1971–1980 Yılları Arasında Yapılan çalışmalar: Bordwick (1971) ve Lynn (1996), yetişme tarzı ve ailede çocuğa verilen cinsel roller nedeniyle erkeksi cinsiyet rolü özellikleriyle atılganlık arasında bir bağ geliştirilirken, kadınsı cinsiyet rolü ile atılganlık arasında bir bağ olmadığını bulmuştur (Akt. Aksakal, 1997; Akt.:Yatağan, 2005:31).

Rathus (1972), atılganlık düzeyi düşük olan bireylere verilen atılganlık eğitiminden sonra, bireyin kazandığı atılgan davranışın öğelerini incelemiş; ses tonu, duruş biçimi, konuşmanın akıcılığı, gözle iletişim ve yüz çevresinde değişiklikler olduğunu gözlemiştir (Voltan, 1980; Akt.:Ünal, 2007: 65).

Hersen ve arkadaşları (1973), atılgan olmayan kişilerin diğer insanlara olumlu-olumsuz duygularını ifade edemeyen, haklarını istemeyen kişiler olduklarını saptamışlardır. Araştırma sonuçlarına göre ‘Modelden Öğrenme (Modelling)’in diğer öğrenme yöntemleriyle birleştirildiğinde atılgan davranışın geliştirilmesinde kullanılabileceği ortaya çıkmıştır (Özen, 2001; Akt.:Zengin, 2008:90).

Atılganlık davranışlarını geliştirmek amacıyla başvurulan alıştırma, öğretim ve modelden öğrenme tekniklerinin etkilerini araştırmışlar ve elde ettikleri sonuçlara göre modelden öğrenme ve öğretim yöntemlerinin birlikte kullanıldığı grubun en yararlı olduğunu ortaya koymuşlardır (Hersen ve arkadaşları ,1973; Akt.:Göktürk, 2009:32-33).

Atılganlık eğitiminin kolej öğrencileri üzerinde etkisini araştırmıştır. Bulgular Lawrance Atılganlık Envanteri ve Davranışsal Atılganlık Testi puanlarının deney grubu lehine arttığını göstermiştir (Manderino, 1974; Akt.:Göktürk, 2009:33).

Eisler, Miller ve Hersen (1974), atılgan ve atılgan olmayan deneklerin sözel davranışları kadar sözel olmayan davranışları açısından da ayırt edilebileceklerini belirtmişlerdir. Onlar, atılgan bireylerin daha kısa tepki aralığında davrandıkları, yüksek sesle konuştukları ve daha çok duygusal tepki gösterdiklerini saptamışlardır (Torucu, 1994).

Rimm ve arkadaşlarının (1974), atılganlık ve saldırganlık arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmasında atılganlık eğitiminin, istenmeyen bir davranış olan saldırganlığın giderilmesinde yararlı olduğunu ortaya koymuşlardır. Çalışmalarında saldırganlığa yol açan öfkenin doğru şekilde ifadesini temel nokta olarak ele almışlardır (Topukçu, 1982; Akt.:Bal, 2006).

Uygulamalı bir danışma oturumunda içsel ve dışsal uyuma sahip deneklerin sözel atılganlık ifadelerinin farklılaşp farklılaşmadığını incelemiştir. Bu çalışmayla, içsel-dışsal uyumlu kişilerin sözel atılganlık ifadelerinin birbirinden farklı olduğu sonucuna varılmıştır (Bugental, Henker ve Whalen, 1976;Akt.:Ünal, 2007:63).

Slater, aktif eğitim yöntemlerini kullanarak çeşitli alanlarda çalışan hemşireler için atılganlık workshop programı düzenlemiştir. Bu programda atılganlığın tanımı, atılganlığı engelleyen değer ve inançlar tartışılmış, hayır diyebilme, isteklerde bulunabilme, öfkeyi uygun şekilde ifade edebilme gibi konular uygulamalı olarak ele alınmıştır. Eğitim programından üç hafta sonra hemşireler uygulama alanlarında kendilerine ilişkin farkındalıkların arttığını, haklarını savunabildiklerini, öfkelerini iletebildiklerini ifade etmişlerdir (Bal, 2003;Akt.:Bal, 2006:50).

Chander, Cook, ve Dugovics' in 1978 yılında yaptıkları çalışmada da erkeklerin kadınlardan daha çok atılgan olduklarını ortaya koymuşlardır (Örgün, 2000;Akt.:Bal, 2006:86). Furham (1979), yaptığı çalışmada üç alt kültüre ait atılganlık farklılıklarını ve her kültür içinde atılganlık kavramının kapsadığı çok yönlülüğü araştırmıştır. Bu araştırmaya göre, Avrupalıların atılganlık düzeyleri son derece yüksek, Hintlilerin çok düşük, Afrikalıların ise ikisinin arasında bir atılganlık değerine sahip oldukları ispat edilmiştir (Aydın, 1991; Akt.:Bal, 2006:50).

Schwartz ve Higgins (1979), içsel-dışsal denetim odağı inancına sahip kolej öğrencilerinde atılganlık eğitiminin etkisini araştırmak amacıyla atılganlık eğitimi alan grup, kontrol grubu ve placebo grubu olmak üzere üç grubun karşılaştırmasını yapmışlardır. Eğitim öncesinde yapılan uygulamalar her üç grupta da atılganlık ve denetim odağı açısından farklılık bulunmamıştır. 4 haftalık atılganlık eğitimi

sonucunda atılganlık eğitimi alan grubun diğer gruplara oranla daha atılgan oldukları ve uygun olmayan istekleri reddetmede diğer gruplara oranla daha başarılı oldukları görülmüştür (Kapıkıran, 1993).

Crassini ve arkadaşları (1979), çalışmalarında erkeklerin kadınlardan daha atılgan olduklarını tespit etmişlerdir (Akt.:Ünal, 2007:66). McCullough ve Cashion (1980), tarafından yapılan bir çalışmada; içsel yönleri gelişmiş kişilerin, kendilerini dışsal yönleri gelişmiş olan kişilerden daha atılgan olarak tanımladıklarını belirtmektedirler (Kapıkıran, 1993).

Bugental, Coporaël ve Shennum (1980), denetim odağı atılganlık ilişkisinde sözel mesajın türü ile ses nitelikleri arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçladıkları çalışmalarında; bir grup içsel-dışsal denetimli kadını karşılaştırmışlardır. Bulgular, içsellerin dışsallardan daha yüksek sözel atılganlığa sahip olduğunu göstermiştir (Akt.:Ünal, 2007:63). Vangaansbeck (1980) çeşitli tepki sınıfları arasında erkeklerle kadınların tepki gösterme açısından farklılık gösterdiklerini belirtmektedir. Erkeklerin mantık dışı istekleri reddetme, olumsuz geri bildirim verme ve başkalarının görüşlerini kabul etmeme tepki biçimiyle atılganlık gösterdikleri tespit edilmiştir. Kadınların ise daha ziyade olumlu geri bildirim verme yatkınlıklarının erkeklerden daha fazla olduğu bildirilmektedir (Aydın, 1991: 25).

Pearson (1980)'ın İletişim Kaygısı ve Atılganlık Arasındaki İlişki adlı çalışmasında, 215 kolej öğrencisi örneklem olarak alınmıştır. Atılganlıkla iletişim kaygısı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla Rathus Atılganlık Envanteri ve İletişim Kaygısı Kişisel Bildirimi (Personal Report of Communication Apprehension-PRCA) kullanılmıştır. Bu iki ölçek tarafından ölçülen atılganlık ve iletişim kaygısı arasındaki bağ, kişilerarası iletişim kaygısı olarak görülmüştür (Örgün, 2000).

Lise öğrencilerine bir atılganlık eğitimi programı uygulamışlardır. 9. ve 12. sınıfa devam eden 85 öğrenciye uygulanan program sonucunda; kızların kendilerini erkeklerden daha atılgan olarak ifade ettikleri görülmüştür. Ayrıca erkeklerde atılganlık düzeyinin yaşla birlikte arttığı, kızların atılganlık düzeyinde ise sınıf düzeyi yükseldikçe bir düşüş olduğu saptanmıştır (Rotheram ve Armstrong, 1980; Akt.:Yatağan, 2005:27).

2.2.8.3.1981–1990 Yılları Arasında Yapılan çalışmalar: Sözel ifadeler üzerine yapılan bir başka araştırmada, içsel denetimi yüksek hastaların, içsel denetimi düşük hastalardan sözel olarak daha atılgan ve sözel olarak daha rahat olduklarını saptamışlardır (Hail, Rotter ve Rand, 1981; Akt.: Ünal, 2007:64).

Uyuşturucu kullanan öğrencilere üç yıl süren atılganlık eğitimi programı uygulanmıştır. Eğitimi tamamlayan öğrencilerin alkol ve uyuşturucuya hayır dedikleri, eğitim almayanların ise alkol ve uyuşturucu kullanımına yatkın oldukları gözlenmiştir (Horan ve Williams, 1982; Akt.: Yatağan, 2005:29).

Yapılan bir başka çalışmada; hemşirelik öğrencilerinde atılganlık, cinsiyet ve denetim odağı ilişkisini incelemiştir. Araştırmanın sonuçları; birinci ve son sınıf öğrenciler arasında önemli farklılıklar olduğunu göstermektedir. Son sınıfların atılganlık düzeyleri ilk sınıflara oranla daha yüksek bulunmuştur. Çalışmanın 62 bulgularına göre; içsel denetim ve erkeklik özelliği atılganlık kavramı ile önemli oranda ilişki gösterirken; denetim odağı ile cinsiyet arasındaki ilişkinin minimum düzeyde olduğu açıklanmıştır (Stevens, 1983; Akt.: Ünal, 2007:61-62).

Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan araştırmalarında, etnik gruplara göre Anglo-Amerikalıların daha yüksek atılganlık seviyesine sahip olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca yaşları büyük olan üniversite öğrencilerinin ve ailelerinin ilk çocuğu olanların atılganlık düzeyleri daha yüksek çıkmıştır (Kimble, Marsh ve Kısa 1984; Akt.: Aydın, 1991).

Düşük ve yüksek atılganlığın denetim odağı ve sağlık problemleri üzerindeki etkisi ile ilgili olarak yaptıkları çalışmada; yüksek atılganlığa sahip bireylerin daha fazla içsel denetimli ve düşük atılganlık puanı alan bireylere göre daha az sağlık problemleri olduğunu bulmuşlardır (Williams ve Stout, 1984; Akt.: Ünal, 2007:56).

Yapılan bir başka çalışmada, ergenlerde kısa dönem atılganlık eğitiminin etkililiğini araştırmıştır. Araştırma, atılganlık eğitimi almayı kabul eden 14 erkek, 9 kız olmak üzere toplam 23 öğrenci ile yürütülmüştür. Uygulamayı kabul etmeyen 13 erkek ve 10 kız öğrenci de 28 kontrol grubunu oluşturmuş, iki grup arasındaki farklar araştırılmıştır. Atılganlık eğitimi alan grup, uygulama sonunda Piers-Harris Kendini

Değerlendirme Ölçeği ve Entelektüel Başarı Sorumluluğu Soru Kağıdı ile değerlendirilmiştir. 4 hafta süren program sonucunda, ergenlerin kendini tanımlama ve denetim odağı puanlarını artırdıkları görülmüştür (Waksman, 1984; Akt.:Yatağan, 2005:27-28).

Kültürel faktörlerin atılganlığı etkilediğinin ileri sürüldüğü araştırmada ve ana baba tutumlarının atılganlığı etkilediğini söylemişlerdir. Ayrıca yaptıkları diğer bir çalışmada, Amerikalı ve İsrail'li üniversite öğrencileri arasında atılganlık puanları arasında önemli bir fark bulunmamıştır (Mangalit and Mauger, 1984; Akt.:Ünal, 2007:66).

Yaşlılarda denetim odağı, özsaygı ve atılganlık eğitimi arasındaki ilişkiyi belirlemek ve değerlendirmek amacıyla yapılan çalışmada, içsel denetim odağı, özsaygı ve atılganlık düzeyi arasında pozitif ilişki bulunduğunu, atılganlık eğitiminin genç nüfusun tersine yaşlılarda başarı ile sonuçlanmadığını bulmuştur (Hudson, 1984; Akt.:Yatağan, 2005:30).

Yapılan bir başka çalışmada, danışman ve akran yönetimli grup atılganlık eğitiminin siyah ergenlerin saldırgan davranışları üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Öğretmenler ve okul idarecileri tarafından sınıf düzenini bozduğu belirtilen 9. sınıfa devam eden 48 erkek öğrencinin katıldığı çalışmada, haftada iki oturumdan oluşan ve 4 hafta süren bir atılganlık eğitimi programı uygulanmıştır. Atılgan tepki vermeyi öğrenen deneklerin saldırgan davranışlarında azalma olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Huey ve Rank, 1984; Akt.:Yatağan, 2005:28) .

Atılganlık ve cinsiyet arasındaki ilişkinin farklı kültürel gruplar arasında incelendiği araştırmada. 782 üniversite öğrencisini kapsayan çalışmada, cinsiyet, yaş, kültürel durum, etnik yapı ve ailedeki doğum sırası değişkenlerine göre Meksika ve Amerikalı öğrenciler incelenmiştir. Her iki ülkede erkekler lehine anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Kimble, Mars ve Kiska 1984 Akt.:Yatağan, 2005:31).

Yüksek ve düşük atılganlığa sahip bayan öğrenciler üzerinde atılgan ve atılgan olmayan davranışın kişilerarası etkisinin incelendiği çalışmada; deneklerin

etkilenimlerini analiz etmede yetenek, iş, sosyal cazibe, hoşnutluk ve arzu etme açısından, yüksek ve düşük atılganlığa sahip bireyler arasında önemli farklılıklar bulunmamıştır (Delamater ve McNamara, 1985;Akt:Ünal, 2007:62).

Atılganlık, yalnızlık ve algılamayı kontrol konusunda fiziksel özürlü ve özürlü olmayan kolej öğrencileri arasında karşılaştırmalı olarak yapılan araştırmada fiziksel özürlü olan öğrencilerin algılama kontrolü ve yalnızlık ölçümleri ve atılganlık düzeylerinin özürlü olmayan öğrencilere göre daha fazla olduğunu tespit edilmiştir (Gabrill ve arkadaşları, 1986; Akt.:Gökalan, 2000:26).

Babaların aşırı disiplin ve otoritesinin, çocuğun tamamlanmamış duyguları, atılganlığı, korkuları ve süper egosuna etkisi konulu yapılan araştırmada, babaların aşırı disiplin ve otoritesinin, çocuğun tamamlanmamış duyguları, atılganlığı, korkuları ve süper egosu üzerinde etkili olduğunu saptamıştır (Barton, 1986; Akt.: Özen, 2001: 41).

Stresle ilgili baş ağrılarında denetim odağı, atılganlık ve kaygı kişilik değişkenlerinin etkisinin araştırdığı çalışmada, cinsiyet değişkeni açısından kadınların erkeklerden daha dışsal denetimli ve daha az atılgan oldukları dolayısıyla daha sık baş ağrısı çektiklerini bulgulamışlardır. Dışsallığın büyüklüğü az atılganlık ve yüksek kaygı ile bağlantılı bulunmuştur. Denetim odağı ve atılganlığın kaygı üzerindeki etkisi ve genel bir görüş haline gelen baş ağrısının kaygının psikolojik bir işareti olduğu yönündeki düşünce göz önüne alındığında, kaygı ve baş ağrısı arasındaki ilişki zayıf bulunmuştur (Jones ve Page 1986; Akt: Ünal, 2007:56).

Atılganlık eğitimi tekniklerinin, islahevinde bulunan ergenlerin sınıf içi davranışları üzerinde, denetim odağının içselleştirilmesinde, benlik kavramının geliştirilmesinde ve saldırgan davranışların azaltılmasındaki etkisinin araştırıldığı çalışmada. Araştırma sonucunda, suç teşkil eden davranışın, bireylerin özel durumlarda yaşadıkları sosyal beceri davranışlarındaki travmalardan kaynaklandığını ve suçluların çoğunluğunun sosyal becerilerdeki eksikliklerden dolayı uyumsuz davrandıkları bulunmuştur (Hurt, 1986; Akt.:Yatağan, 2005:29). İsrail’de yaşayan Arap ve Yahudi öğrencilerin atılganlık davranışlarını incelendiği araştırmada Arap

deneklerin sosyal durumlarda hem daha kaygılı hem de daha az atılgan olduğu tespit edilmiştir (Florian, Zernitsky ve Schurka, 1987;Akt:Bal, 2006:51).

Uyuşturucu bağımlısı olan 12 ve uyuşturucu bağımlısı olmayan 12 ebeveyn ile 14-21 yaşlarındaki çocukları üzerinde yaptığı bir çalışmada, saldırganlık bakımından normal ana-babaların daha atılgan çocuklara sahip olduğunu, uyuşturucu bağımlısı ana-babaların çocuklarının ise daha pasif olduklarını bulmuştur (Lane, 1987; Akt: Ünal, 2007:67).

Atılganlık içe dönüklük ve dışadönüklük ile ilgili yapılan bir çalışmada atılganlıkla içe dönüklük arasında ters bir ilişki olduğunu bildirmiştir. Araştırmasına göre; dışa dönüklük puanı yüksek olan kişilerin, atılganlık puanları da yüksek bulunmuştur (Cooley, 1987;Akt.:Göktürk, 2009:34). Bebeklik dönemi bakım ve atılganlık ve liderlik ile ilgili yapılan araştırmada, bebekliğinde iyi bakılan çocukların daha atılgan olduğu ve liderlik kabiliyetine sahip olduklarını ortaya koymuştur (Field, 1988; Akt: Özen, 2001:42). Aşırı yeme davranışı ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmada, aşırı yeme davranışı ile atılganlık arasında hem kadınlarda hem de erkeklerde olumsuz bir ilişki bulmuştur (Holleran ve arkadaşları 1988 ;Akt: Ünal, 2007:67).

Cinsiyet rolü, denetim odağı, fiziksel çekicilik ve konuşma ile atılganlık ilişkisinin 109 üniversite öğrencisi üzerinde araştırıldığı çalışmada. Araştırma sonuçları, sözel atılganlık ile denetim odağı ilişkisinin tümüyle göreceli olduğu ve gruptan gruba değişmeler göstermekte olduğunu ortaya koymuştur (Campbell, Olson ve Klein 1989; Akt.: Kapıkıran, 1993).

2.2.8.4.1991–2000 Yılları Arasında Yapılan çalışmalar:

Genç ergenlerde sosyal beceri eğitiminin etkilerinin incelediği araştırmada Bandura'nın Sosyal Bilişsel Kuramı'nı temel alan, akran etkileşimi ve sosyal sorumluluğa dayalı sistematik bir atılganlık eğitimi programı geliştirmişlerdir. 40 dakikalık 6 oturumdan oluşan program, 22 kişilik sosyal çalışmalar 6. sınıf öğrencisine uygulanmıştır. Son-testte ve izlemede deney grubunun atılganlık düzeyinin kontrol grubuna oranla anlamlı düzeyde arttığı görülmüştür (Wise, Bundy, Bundy,Wise 1991; Akt.:Yatağan, 2005:28).

Yapılan çalışmada, atılganlık eğitiminin atılgan davranışlar, kendini kabul, kendini algılama ve bireyin denetim odağına etkisi araştırılmıştır. Araştırma sonunda atılgan davranışların kullanımında ortalama puanlarda anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür (Meyer, 1991; Akt.:Güler, 2006: 24).

Üniversitede okuyan Amerikalı ve Şili’li öğrenciler üzerinde atılganlığın boyutları olan, sosyal atılganlık, haklarını savunma, bağımsızlık ve yönlendiriciliğin karşılaştırmasına yönelik olarak yapılan çalışmada. Bu öğrenciler arasında güçlü bir benzerlik bulunmuştur (Cormona ve Lorr, 1992; Akt.:Bal, 2006:51).

Çinli kolej öğrencilerinde depresyon ve atılganlık arasındaki ilişkinin incelediği araştırmada, 183 öğrenciye Rathus Atılganlık Envanteri ve Beck Depresyon Ölçeği uygulamıştır. Atılganlığın ifade etme, karşı koyma ve isteklere cevap verme üzere üç boyutta incelendiği araştırma sonucunda, atılgan olmayan tepkiler gösteren bireylerin, özellikle çekingen olanların depresyona daha yatkın olduğu belirlenmiştir (Chan, 1993; Akt.:Yatağan, 2005:32).

5. sınıf ortamında sunulan kapsamlı atılganlık eğitimi programının etkinliğini geliştirmek amacıyla yapılan çalışmada; atılganlık eğitimi alan grup ile kontrol grubu arasında önemli farklar bulmuştur. Atılganlık eğitimi alan gruptaki bireylerin kendilerini geliştirerek daha az saldırgan, daha az pasif, daha fazla atılgan oldukları, sürekli kaygılarının azalmış olduğu ve daha fazla içsel denetim odağına sahip olabildikleri görülmüştür. Bu çalışma cinsiyet farklılığı olmaksızın, sınıf formatlı atılganlık eğitimi programının 5. sınıf öğrencilerinin atılganlık bilgilerinin artmasında, saldırganlık değerlerinin azalmasında, atılganlık değerlerinin yükselmesinde ve sürekli kaygılarını düşürmede önemli bir metot olduğu sonucuna varılmıştır (Mays, 1996; Akt: Ünal, 2007:60).

2.2.8.5.2001–2010 Yılları Arasında Yapılan çalışmalar:

26 görme engelli ergenin sosyal becerilerini artırmada atılganlık eğitiminin etkisinin araştırıldığı araştırmada, ergenlerin sosyal becerileri, ebeveynleri, diğer öğrenciler, öğretmenler ve gözlemciler tarafından değerlendirilmiştir. 12 oturumdan oluşan programın uygulanması sonucunda, atılganlık eğitiminin sosyal becerilerin

artmasında etkili olmadığı görülmüştür. Bu durum, sosyal beceri eğitiminin atılganlık eğitiminden daha geniş kapsamlı olmasından kaynaklanmış olabilir. Atılganlık eğitimi saldırgan davranışların azaltılmasında da etkili bulunmuştur (Kim, 2003;Akt.:Yatağan, 2005:68).

2.2.9.Atılganlık İle İlgili Yurtiçinde Yapılan Çalışmalar

Atılganlık ile ilgili yurtiçinde yapılan çalışmalar aşağıda sunulmuştur.

2.2.9.1.1980–1990 Yılları Arasında Yapılan çalışmalar: Ülkemizde atılganlık ve atılganlığın diğer değişkenlerle ilişkisinin araştırıldığı ve atılganlık eğitiminin bireylerin davranışları üzerindeki etkisini inceleyen birçok araştırma yapılmıştır.

Ülkemizde atılganlığın eğitimle geliştirilmesi konusuyla ilk ilgilenen Voltan (1980b) olmuştur. Voltan'ın 1980 yılında gruba atılganlık eğitiminin bireylerin atılganlık düzeyine etkisini incelemek amacıyla yaptığı çalışma, atılganlık konusunda yapılan ilk araştırmalardan biridir. Voltan, araştırmasını, sosyoekonomik düzeyi düşük, kırsal kesimden gelen, yaşları 17-19 arasında değişen 60 üniversite öğrencisi üzerinde yapmıştır. Öğrencilerin 30' u deney, 30' u da kontrol grubunu oluşturmaktadır. Etkili bir psikolojik danışma yapılabilmesi için deney grubu 15'er kişiden oluşan iki gruba ayrılmıştır. Hacettepe Üniversitesi Psikolojik Danışma Bölümü tarafından geliştirilen Akademik Yetenek Testi kullanılarak deney ve kontrol grubu eşleştirilmiştir. Rathus Atılganlık Envanteri uygulanarak deney ve kontrol grubu arasında atılganlık düzeyi açısından da eşleştirme yapılmıştır. Voltan, geliştirdiği atılganlık eğitimi programını haftada iki saatlik oturumlarla 9 hafta süreyle deney grubuna uygulamıştır. Araştırma sonunda, sosyoekonomik düzeyi düşük olan ve kırsal kesimden gelen öğrencilerin, üst sosyoekonomik düzeye sahip, şehirde oturan öğrencilere göre daha yetersiz ve çekingen kişilik özelliklerine sahip oldukları bulunmuştur. Atılganlık eğitimi sonunda deney ve kontrol grubunun puanlarının ortalamaları karşılaştırılmış, ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmüştür (Voltan, 1980;Akt.:Yatağan, 2005:34).

Topukçu (1980), yılında ilkökul beşinci sınıf öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmasında, deney grubunda 21, kontrol grubunda 21 olmak üzere 42 öğrenciden yararlanmıştır. Öğrencilerin atılganlık düzeyleri araştırmacı tarafından geliştirilen

atılganlık envanteriyle ölçülmüştür. Deney grubu 6 haftalık atılganlık eğitimine tabi tutulmuştur. Elde edilen verilerin çözülmesinde t testi kullanılmıştır. Elde edilen bulgulardan, atılganlık eğitiminin çocukların atılganlık düzeyini olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Topukçu ayrıca kırsal kesimdeki öğrencilerin, kent kesimine göre kendilerini anlatma, duygularını açığa vurma konularında daha yetersiz olduğunu belirtmiştir (Bal, 2006:52).

Çulha ve Dereli (1984), Özel Robert Lisesi ortaokul öğrencileri üzerinde grupla atılganlık eğitiminin etkilerini incelemişlerdir. Araştırmacılar 122 öğrenciye Rathus Atılganlık Envanteri uygulayarak Amerikan normlarına göre atılgan olmayan 24 öğrenci tespit etmişler, 12 öğrenci kontrol, 12 öğrenci deney grubuna random atama yöntemiyle seçilmişlerdir. Atılganlık eğitimi haftada 45 dakika olmak üzere 7 hafta süreli olarak yapılmıştır. Atılganlık eğitiminin sonunda deney grubunun atılganlık düzeyi bakımından kontrol grubundan önemli ölçüde gelişme gösterdiği ve deneklerin atılganlık eğitiminden yarar sağladıkları saptanmıştır.

Çulha ve Dereli, atılganlık eğitim programını geliştirirken uyum modelini kullanmışlardır. Uyum modeli, bireyin çevresine uyumunun, bireyin çevresine isteklerini iletmesi kadar çevrenin de bireye isteklerini iletmesine dayalı olduğunu savunur. Bu modele göre birey ve çevre arasındaki ilişki, karşılıklı ve tutarlı olmalıdır. Kişinin, atılgan davranışlar sergileyeceği yeri, zamanı ve kişileri seçmesi çevresi ile ilişkisindeki uyumunu artırabilir. Bazı durumlarda bireyler, atılgan olsalar da uyumsuz görünmemek amacıyla atılgan davranmamayı tercih edebilirler. Bireyler atılgan davranışlarının olası sonuçlarını önceden değerlendirmeli ve atılgan davranıp davranmama konusundaki kararlarını buna göre vermelidirler (Çulha ve Dereli, 1987;Akt: Yatağan, 2005:35).

İnceoğlu ve Aytar (1987), İstanbul'daki bir grup lise ve üniversite öğrencisinin atılganlık düzeylerini araştırmışlardır. Çalışmada lise ve üniversite öğrencilerinin atılganlık düzeyleri ile birlikte, lise kız ve erkek, üniversite kız ve erkek, lise ve üniversiteye kız, lise ve üniversiteye devam eden erkek öğrencilerin atılganlık düzeyi açısından farklı olup olmadıkları üzerinde durulmuştur. Araştırmada iki denek grubu kullanılmıştır. 15- 17 yaş arasındaki 32 kız, 38 erkekten oluşan 70 öğrenci lise grubunu, 18-21 yaş 33 arasındaki 41'i kız, 63'ü erkek olmak

üzere 104 tıp fakültesi 1. sınıf öğrencisi de üniversite grubunu oluşturmuştur. Çalışmada, lise öğrencilerinin üniversite öğrencilerine göre daha atılgan olduğu ortaya çıkmış, cinsiyetler arasında anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Yatağan, 2005:32).

Selçuk Üniversitesi'nden 397 öğrenci üzerinde yapılan ve cinsiyet, bölüm, sınıf ve baskın ben durumları ile ben durumları, atılganlık ve uyum arasındaki iliksinin incelendiği bir araştırmada, kızların ve erkeklerin Eleştirici ve Doğal çocuk ben durumu 62 puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Bunun yanında kızların Koruyucu Ana baba ve Uymuş Çocuk ben durumu puan ortalamalarının erkeklerinkinden yüksek olduğu, Erkeklerin Yetişkin ben durumu puan ortalamalarının kızlarinkinden yüksek olduğu, erkeklerin kadınlardan daha atılgan olduğu, öğrencilerin baskın ben durumlarının onların atılganlığını etkilediği ve baskın Uymuş Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin en az atılgan grupta, baskın Yetişkin ben durumuna sahip öğrencilerin ise en atılgan grupta yer aldığı belirtilmektedir (Arı, 1989:107).

Bozkurt (1989), On Dokuz Mayıs Üniversitesi'nde okuyan 754 öğrencinin atılganlık düzeyleri ile sosyoekonomik durumları arasındaki ilişkileri incelediği araştırmasında erkek öğrencilerin atılganlık düzeylerinin kız öğrencilere, genç öğrencilerin daha yaşlı olanlara, tıp, fen-edebiyat fakülteleri ile meslek yüksek okulu öğrencilerinin diğerlerine hayatlarının büyük çoğunluğunu büyük şehirlerde geçiren öğrencilerin diğer yerleşim birimlerinde geçirenlere oranla atılganlık düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Öğrenci ailelerinin sosyo kültürel niteliklerine ilişkin etmenlerden, yüksek düzeyde öğrenim görmüş olan anne ve babaların çocuklarının diğerlerine; aile içi ilişkilerini yeterli olarak algılayanların yetersiz olarak algılayanlara; aileleri tarafından dersleri ile ilgilenilen öğrencilerin ilgilenilmeyen öğrencilere; babaları memur-subay olan ve serbest çalışan öğrencilerin babaları çalışmayan ve diğer mesleklerde çalışanlara; aile içinde herkesi ilgilendiren konularda kararların ortaklaşa alındığı ailelerden gelen öğrencilerin diğerlerine; anne- babaları demokratik tutuma sahip olan öğrencilerin anne babaları demokratik tutuma sahip olmayan öğrencilere; kendilerini ilgilendiren kararları yine kendileri alan öğrencilerin diğerlerine göre atılganlık düzeylerinin yüksek olduğu bulgusuna varılmıştır. Öğrencilerin eğitimsel özgeçmişleriyle ilgili etmenlerden,

genel lise ve Anadolu lisesi mezunu olan öğrencilerin diğer liseleri bitirenlerden daha yüksek düzeyde atılganlığa sahip olduğu saptanmıştır (Yatağan, 2005:39).

Özodaşık (1989), yalnızlığın, atılganlık, kaygı, depresyon ve akademik başarı ile ilişkilerini incelediği çalışmasında, yalnızlığın atılganlıkla negatif yönde, kaygı ve depresyonla pozitif yönde ilişkisi olduğunu vurgulamıştır.

2.2.9.2.1991–2000 Yılları Arasında Yapılan çalışmalar:

Aydın (1991), Cinsiyet ve cinsiyet rolleri açısından atılganlık seviyesinin incelenmesi konulu çalışmasında, üniversite öğrencileri arasında cinsiyetin atılganlığı etkileyen bir faktör olmadığını belirtmiştir.

Kapıkıran (1993) içsel-dışsal denetim odağına sahip ergenlerin atılganlık düzeylerini belirlemeyi amaçlayan araştırmasını İzmir ili liselerinde okuyan 2. sınıf öğrencileri arasından seçilen 155 kız, 127 erkek toplam 282 öğrenci ile yürütmüştür. Araştırmanın sonucunda içsel denetim odağına sahip 41 ergenlerin atılganlık düzeyinin daha yüksek olduğu, kızlarda denetim odağı ile atılganlık düzeyleri arasında önemli ilişki bulunurken erkeklerde önemli ilişki bulunmadığı görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin cinsiyetleriyle atılganlık düzeyleri arasında önemli bir fark bulunamamıştır. Aylık geliri yüksek ailelerden gelen ergenlerin aylık geliri düşük ailelerden gelen ergenlere oranla daha atılgan oldukları bulunmuştur. Öğrencilerin anne öğrenimlerine göre atılganlık düzeyleri arasında önemli bir ilişki saptanmıştır. Anneleri ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan ergenlerin atılganlık düzeylerinin anneleri ilkokul mezunu olan ergenlere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Öğrencilerin üniversiteye girip girmeyeceğine inanması ile atılganlık düzeyleri arasında istatistiksel olarak bir ilişki vardır. Üniversiteye gireceğine inanan öğrencilerin atılganlık düzeylerinin üniversiteye giremeyeceğine inanan öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür (Yatağan, 2005:40-41).

Şahiner'in yaptığı araştırma sonunda, korelasyon sonuçları, atılganlık ile benlik kavramı arasında negatif yönde bir ilişki olduğunu göstermiştir. Ayrıca atılganlıkla başatlık, depresyon, açıklık ve sosyal güç arasında da negatif yönde bir ilişki görülmüştür. Kontrollü olma ile atılganlık arasında anlamlı bir ilişki

bulunmamıştır. Öğrencilerin atılganlık düzeyi açısından cinsiyet farkı olmadığı görülmüştür (Şahiner, 1994).

Hemşireler üzerinde yapılan bir araştırmada, hemşirelerin atılganlık ve tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini Bayındır Tıp Merkezi, Gazi üniversitesi Hastanesi, Numune Hastanesi ve Sosyal Sigortalar Kurumu Dışkapı Hastanesinde çalışan 200 hemşire oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak “Hemşire Kisisel Formu”, “Maslach Tükenmişlik Ölçeği” ve araştırmacı tarafından geliştirilen, geçerlik ve güvenilirliği yapılan “Hemşireler İçin Atılganlık Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre atılganlığı etkileyen değişkenler hemşirelerin çalıştığı hastane, eğitim düzeyi ve çalışma saati olarak belirlenmiştir. Ayrıca hemşirelerin atılganlık puanları ile tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu da saptanmıştır (Üstün, 1995).

Çam (1996), Hemşirelik Yüksek Okulu öğrencileri ile bir psikodrama grubu oluşturarak, bunun atılganlık düzeyine etkisini incelemiştir. Araştırma 17 öğrencinin katılımıyla başlamış, daha sonra çalışmaya sürekli olarak devam eden 9 öğrenciyle sürdürülmüştür. Uygulama, 3'er saatlik 20 oturumdan oluşmuştur. Gruba devam eden öğrencilerin atılganlık düzeyinde yükselme olmasına rağmen, deney ve kontrol grubu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (Yatağan, 2005:35).

Uğurluoğlu, lise öğrencilerinde özsaygı düzeyi ile atılganlık arasında anlamlı pozitif yönde ancak çok güçlü olmayan bir ilişki bulmuştur. Araştırmada; kızların ve başarılı öğrencilerin özsaygı ve atılganlık düzeylerinin, erkeklere ve başarısız öğrencilere göre daha yüksek olduğu bunun yanında öğrencilerin yaş, kardeş sayıları ve doğum sırası değişkenlerine göre özsaygı ve atılganlık düzeyleri arasında bir fark olmadığı bulunmuştur. Özsaygı ile atılganlık düzeyi arasındaki ilişki, babalarının eğitim düzeyi orta ve düşük olan öğrencilerde, babalarının eğitim düzeyi yüksek olan öğrencilerden, annesi çalışan öğrencilerde, anneleri çalışmayan öğrencilerden, babaları çiftçi, işçi ve esnaf olan öğrencilerde, babaları serbest meslek sahibi ve memur veya emekli olan öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur. Araştırmada, ailelerinin ekonomik durumlarının öğrencilerin özsaygı ve atılganlık düzeyleri ile ilişkili olmadığı bulunmuştur (Uğurluoğlu, 1996;Akt.:Ünal, 2007:74).

Terakye ve Üstün'ün (1996) çalışmasında, eğitim döneminin başı ve sonunda Hemşirelik Yüksek Okulu öğrencilerine Kolej Kendini Değerlendirme Ölçeği uygulanarak değerlendirme yapılmıştır. Anlatım ve vaka tartışmaları yöntemiyle yürütülen bu dersin, öğrencilerin atılganlık puanlarında değişim oluşturmadığı gözlenmiştir. Bunun üzerine 1997 yılında yine aynı ders çerçevesinde beyin fırtınası, vaka çalışmaları, rol oynama, ev ödevleri, film izleme gibi aktif eğitim yöntemlerini içeren bir eğitim programı düzenlemişlerdir. Öğrenciler onar kişilik 9 gruba ayrılmış, yine aynı ölçekle öğrencilerin atılganlık düzeylerindeki değişim değerlendirilmiştir. İlk ölçüm ortalaması 240 iken, dersin sonunda ortalama 273 olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Öğrencilerden dersin kendilerine etkisi konusunda alınan geri bildirimlerde de olumlu sonuçlar elde edilmiştir. Öğrenciler, dersin sonunda diğer insanları kırma endişelerinin azaldığını, duygu, düşünce ve isteklerini daha rahat ifade edebildiklerini, olumlu baş etme tutumları geliştirdiklerini bildirmişlerdir (Yatağan, 2005:36).

Yeşilyaprak ve Kısaç (1996), öğretmen adaylarına uygulanan atılganlık eğitiminin sonuçlarını araştırdıkları çalışmalarında, Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi'ne devam eden 22 kişilik karma bir gruba 10 hafta süren bir atılganlık eğitimi programı uygulamıştır. Uygulanan programın öğretmen adaylarının atılganlık, benlik tasarımı ve empati düzeylerine etkisi incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda deney grubunun atılganlık ve benlik tasarımı puanlarının kontrol grubuna göre anlamlı bir artış gösterdiği ancak 37 uygulanan eğitimin empati puanlarında anlamlı bir fark yaratmadığı bulunmuştur (Yatağan, 2005:36).

Deniz (1997), üniversite öğrencilerinin cinsiyet ve kültürel farklılıklarının atılganlıkları üzerindeki etkisini incelediği araştırma sonucunda erkek öğrencilerin atılganlık düzeyleri, kız öğrencilerden, III. sınıf öğrencilerinin atılganlık düzeyi I. Sınıf öğrencilerinden, şehirde yaşayanların atılganlık düzeyleri de kırsal kesimden gelenlerinkinden anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca atılganlık eğitimi alan öğrencilerin puanlarında, almayanlara oranla önemli bir artış olduğu görülmüştür. Araştırma bulguları, ilköğretim, ortaöğretim ve üniversitede okuyan öğrencilere uygulanan atılganlık eğitiminin olumlu sonuçlar verdiğini

göstermektedir. Ülkemizde de yurtdışında olduğu gibi çeşitli meslek gruplarının atılganlık düzeylerini inceleyen araştırmalar yapılmıştır.

Şahin, çocukların yalnızlık ve atılganlık düzeylerine ilişkin becerileri eğitim programının etkisini araştırmıştır. Araştırmasında, iletişim becerileri eğitim programının çocukların atılganlık düzeylerini artırıcı, yalnızlık düzeylerini ise azaltıcı bir etki yaptığı bulunmuştur (Şahin, 1999; Özen, 2001: 46).

Görüş (1999), bir grup lise öğrencisinin atılganlık düzeyleri ile stresle başa çıkma yolları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmada İzmir'in çeşitli liselerinin 2. ve 3. sınıfında öğrenim gören toplam 200 öğrenciden elde edilen verilerden yararlanılmıştır. Araştırmanın sonucunda lise öğrencilerinin atılgan davranışları ile stres yaşantılarında kullandıkları başa çıkma stratejilerinin alt ölçekleri olan sorun çözme, hayal etme, kendini suçlama ve kaçınma stratejileri arasındaki ilişki önemli ancak sosyal destek arama stratejisi ile arasındaki ilişki önemsiz bulunmuştur. Farklı sosyo ekonomik düzeylerden gelen lise öğrencilerinin atılganlık düzeyleri arasında önemli bir ilişki saptanmıştır. Buna göre, üst sosyoekonomik düzeyden gelen öğrencilerin atılganlık düzeyleri, alt sosyoekonomik düzeyden gelen öğrencilere oranla daha yüksektir. Lise öğrencilerinin cinsiyetleri ile atılgan davranış düzeyleri arasında önemli bir ilişki bulunamamıştır. Farklı yaş kümelerindeki lise öğrencilerinin atılgan davranış düzeyleri ile stresle başa çıkma stratejileri arasında önemli bir ilişki bulunamamıştır (Yatağan, 2005:40).

Kıran ve Çelikdal'ın 2000 yılında yaptıkları çalışmada, S.O.S. (Social Organization of Security) Çocuk Köyünde kalan 7-11 yaş ilkökul çocuklarının atılganlık düzeyleri cinsiyet, aileyle görüşme ve kuruma geliş yaşları gibi değişkenler açısından incelenmiştir. Örneklem grubunu 50 çocuk oluşturmaktadır. Çocukların atılganlık düzeylerini belirlemek amacıyla Topukçu (1982) tarafından geliştirilen "Atılganlık Envanteri" kullanılmıştır. Araştırma sonuçları, atılganlık düzeyleri ile cinsiyet ve aile ile görüşme değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığını göstermiştir. Kuruma geliş yaşına göre ise çocukların atılganlık düzeyleri arasında 11 yaşta olanların lehine anlamlı bir fark olduğu görülmüştür (Bal, 2006:62).

Öngün (2000), anne-baba tutumları ile 8. sınıf öğrencilerinin benlik saygıları ve atılganlıkları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, 420 öğrenciye (233 erkek, 197 kız) Anne-Baba Tutum Ölçeği, PiersHarris Benlik Kavramı Ölçeği ve Rathus Atılganlık Envanteri uygulamıştır. Araştırma sonucunda farklı ana-baba tutumu algısına sahip öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Eşitlikçi demokratik tutumla yetiştirilmediklerini düşünen öğrenciler; baskıcı, otoriter ve aşırı koruyucu tutumla yetiştirildiklerini düşünen öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek benlik algısına sahiptir. Atılganlık düzeyi arttıkça benlik saygısı da artmaktadır. Eşitlikçi demokratik tutumla yetiştirildiklerini düşünen öğrencilerin, reddedici tutumla yetişenlerden anlamlı düzeyde atılgan oldukları bulunmuştur. Annesi lise mezunu olan öğrencilerin atılganlık düzeyi, ilkokul mezunu olanlardan daha yüksektir. Atılganlık düzeyi bakımından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir (Yatağan, 2005:38).

Erbaş (2000), ilkokul çocuklarında sınıf büyüklüğünün ve kardeş sayısının denetim odağı ve atılganlık düzeyine etkisini araştırmıştır. 187 öğrenciye Nowicki-Strickland Denetim Odağı Ölçeği ve Atılganlık Envanteri uygulanmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenleri, sınıf büyüklüğü, cinsiyet, annenin çalışıp çalışmaması, annenin eğitim düzeyi, kardeş sayısı ve öğrencinin bireysel odasının olup olmamasıdır. Araştırma sonucunda; sınıfın kalabalık olmamasının, annenin yüksekokul ya da üniversite mezunu olmasının, kardeşi olmamasının ya da bir kardeşe sahip olmanın, kendine ait odasının bulunmasının atılganlık puanlarını anlamlı düzeyde etkilediği ancak denetim odağı puanlarında farklılaşma yaratmadığı görülmüştür. (Yatağan, 2005:41).

Erdoğan'ın (2000) 8-15 yaş aralığındaki çocuklar üzerinde yaptığı araştırmada ailesinin yanında kalıp örgün eğitim programlarına katılan çocukların, sokaktaki çocuklardan atılganlık davranışları bakımından farklılık göstermediği bulunmuştur (Zengin, 2008:94).

2.2.9.3.2001–2010 Yılları Arasında Yapılan çalışmalar:

Eğitim yöneticisi adaylarının özellikleri ile başarı ve atılganlık düzeylerini incelemiştir. Araştırma, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde 1999 yılının 1. ve 2. döneminde düzenlenen eğitim yöneticiliği programına katılan 10 kadın, 149

erkek öğretmenle yürütülmüştür. Katılımcılara Öğretmenlerin Mesleki Özellikleri Anketi ile Rathus Atılganlık Envanteri uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, yönetici adayları orta düzeyde atılgan bulunmuştur. Öğretmenlerin atılganlık düzeyi ile yöneticilik sınavında aldıkları puanlar arasındaki fark, istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Başarı ile atılganlık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Yönetici adaylarının kendini geliştirme etkinliklerine katılma sıklıkları ile atılganlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca yöneticilik kursuna katılan öğretmenlerle katılmayan öğretmenlerin atılganlık düzeyi ölçülmüş, kursa katılan öğretmenlerin atılganlık düzeyi katılmayanlara oranla daha yüksek bulunmuştur. Bu durum atılgan bireylerin yaşamını yönlendirmeye daha duyarlı olmasıyla ve kursa katılan bireylerin de yaşamlarını yönetici olarak geçirmek istemeleriyle ilişkilendirilmiştir (Şahin, 2001; Akt.:Yatağan, 2005:37).

Öngün (2000), anne-baba tutumları ile 8. sınıf öğrencilerinin benlik saygıları ve atılganlıkları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, 420 öğrenciye (233 erkek, 197 kız) Anne-Baba Tutum Ölçeği, Piers-Harris Benlik Kavramı Ölçeği ve Rathus Atılganlık Envanteri uygulamıştır. Araştırma sonucunda farklı ana-baba tutumu algısına sahip öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Eşitlikçi demokratik tutumla yetiştirilmediklerini düşünen öğrenciler; baskıcı, otoriter ve aşırı koruyucu tutumla yetiştirildiklerini düşünen öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek benlik algısına sahiptir. Atılganlık düzeyi arttıkça benlik saygısı da artmaktadır. Eşitlikçi demokratik tutumla yetiştirildiklerini düşünen öğrencilerin, reddedici tutumla yetişenlerden anlamlı düzeyde atılgan oldukları bulunmuştur. Annesi lise mezunu olan öğrencilerin atılganlık düzeyi, ilköğretim mezunu olanlardan daha yüksektir. Atılganlık düzeyi bakımından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir.

Özen (2001), ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin atılganlık düzeyi ile bağımlılık eğilimlerini karşılaştırdığı çalışmasını, anaokuluna giden 170 (91 kız, 79 erkek) ve gitmeyen 199 (102 kız,97 erkek) toplam 396 öğrenci ile yürütmüştür. Öğrencilere Topukçu tarafından geliştirilen Atılganlık Envanteri ile Flanders, Anderson ve Amidan tarafından geliştirilen ve Uluğtekin tarafından uyarlanan Bağımlılık Eğilim Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma sonucunda anaokuluna giden öğrencilerin atılganlık düzeyi gitmeyenlere göre daha yüksek ve bağımlılık düzeyleri

daha düşük bulunmuştur. Yaş ile (11 yaş altı, 12 yaş üstü) atılganlık düzeyi arasında anlamlı ilişki olmadığı belirlenmiştir. Anaokuluna giden kızların ve erkeklerin atılganlık puanı gitmeyenlere oranla yüksek olmasına rağmen cinsiyetler arasındaki fark anlamlı değildir. Atılganlığın stresle ilişkisi ve psikolojik duruma etkileri de incelenen konular arasındadır.

Meslek lisesi öğrencilerinin atılganlık ve sürekli kaygı düzeylerinin karşılaştırılması üzerine yapılan araştırmanın bulgularında annenin öğrenim durumunun deneklerin atılganlık düzeyini anlamlı bir şekilde etkilediği belirlenmiştir. Bu doğrultuda annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin atılganlık düzeyleri, diğer eğitim düzeyine sahip annelerin çocuklarının atılganlık düzeylerinden daha yüksek bulunmuştur (Kaya, 2001: 118).

Tataker'in (2003), Ergenlerin Atılganlık Düzeyleri İle Ruhsal Sorunları Arasındaki İlişki adlı araştırması sonucunda elde edilen bulgular, öğrencilerin atılganlık ve ruhsal sorun yaşama düzeyleri arasında anlamlı düzeyde ilişkiler olduğu, bireysel ve ailevi faktörlerin öğrencilerin atılganlık ve ruhsal sorun yaşama düzeylerini farklı oranlarda etkilediğini ortaya koymuştur. Araştırmada, öğrencilerin atılganlık ve ruhsal sorun yaşama düzeyleri arasında varsayılan yönde ilişki saptanmış, atılgan olan öğrencilerin ruhsal sorun yaşama düzeylerinin düşük olduğu bulunmuştur. Sonuçlar bireylerin atılganlık düzeyi yükseldikçe bireyin olumlu algılarının yükseldiğini ve ruhsal sorun yaşama düzeyinin düştüğünü göstermiştir.

Atılganlık ile destek ilişkisini incelemiş aralarında anlamlı bir ilişki bulamamıştır. Atılganlığı yaş ve cinsiyete göre incelediğinde ise yine anlamlı bir ilişki görememiştir (Güler, 2006:30).

Şahin, çocukların yalnızlık ve atılganlık düzeylerine ilişkin becerileri eğitim programının etkisini araştırmıştır. Araştırmasında, iletişim becerileri eğitim programının çocukların atılganlık düzeylerini artırıcı, yalnızlık düzeylerini ise azaltıcı bir etki yaptığı bulunmuştur (Kara, 2003; Akt.:Zengin, 2008:92).

654 Türk ve 652 İskoç lise öğrencisinin atılganlık yönünden karşılaştırıldığı bir araştırmada, Kişilerarası Davranış Skalası olarak adlandırılan çok boyutlu bir ölçme aracı kullanılmıştır. Bu araştırmada 4 hipotez sınanmıştır. İlk olarak veriler

İskoç ergenlerinin Türk yaşlılarına oranla daha atılgan olduğunu göstermiştir. İkinci olarak, İskoç kızları ve erkekleri arasında farklılık olmadığı gibi, Türk kızları ve erkekleri arasındaki farklılık beklentisi de doğrulanmamıştır. Genelde, kızlar kişisel sınırlılıklarla başa çıkmada ve ifade etmede daha yetenekli bulunmuştur. Üçüncüsü beklendiği gibi, daha atılgan olan Türk ve İskoç ergenlerinin, daha az atılgan olanlara göre daha çok arkadaşına ve daha çok desteğe sahip olduğu belirtilmiştir. Son olarak veriler, yaşça daha olgun olan ergenlerin, daha genç olan ergenlere oranla daha atılgan olduğunu desteklemiştir (Eskin, 2003)

Erdoğdu (2004) sokakta çalışan ve çalışmayan çocukların atılganlık ve saldırganlık davranışları açısından karşılaştırılmalarına yönelik yaptığı araştırmada çocukların atılganlık ve saldırganlık puanları üzerinde yapılan değerlendirmede sokakta çalışan çocuklar ile sokakta çalışmayan çocukların belirtilen davranışlar açısından farklılık gösterdiği görülmüştür. Yaşla atılganlık arasındaki analiz sonuçlarına göre, yaşla atılganlık arasında gruplar arasında anlamlı bir farklılık vardır. Yapılan Scheffe testi sonuçlarına göre 15 yaş ve üstü çocukların daha atılgan davrandıkları ortaya çıkmıştır (Erdoğdu, 2004).

Güler'in (2006) ilköğretim 5. ve 8. sınıf öğrencilerinin atılganlık düzeyi ile akademik başarı arasındaki ilişkinin incelenmesi üzerine yaptığı araştırma sonucunda elde edilen bulgular; sınıfa göre öğrencilerin Rathus atılganlık envanterinden aldıkları puanlar doğrultusunda 8. sınıf öğrencilerinin atılganlık düzeylerinin 5. sınıf öğrencilerine göre daha anlamlı düzeyde farklılık olduğunu göstermektedir. Başka bir deyişle "8. sınıf öğrencileri 5. sınıf öğrencilerine göre daha atılgandır" sonucu ortaya çıkmıştır.

İlköğretim 5. ve 8. sınıf öğrencilerinin atılganlık düzeyi ile akademik başarı arasındaki ilişkinin incelenmesi üzerine yapılan araştırma sonucunda elde edilen bulgular; sınıfa göre öğrencilerin Rathus atılganlık envanterinden aldıkları puanlar doğrultusunda 8. sınıf öğrencilerinin atılganlık düzeylerinin 5. sınıf öğrencilerine göre daha anlamlı düzeyde farklılık olduğunu göstermektedir. Başka bir deyişle 8. sınıf öğrencilerinin 5. sınıf öğrencilerine göre daha atılgan olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Güler, 2006;Akt.:Zengin, 2008:92).

2.3. Aile İşlevlerinin Atılganlık Üzerine Etkisinin Araştırıldığı Çalışmalar:

Ulaşılan alan yazında araştırmanın yapıldığı tarihte 8. sınıf öğrencileri ile ilgili Aile İşlevlerinin, atılganlık üzerine etkisinin incelendiği herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

BÖLÜM III

3.YÖNTEM

3.1.Araştırma Modeli:

Bu araştırmada betimsel ilişkiisel tarama modeli kullanılmıştır. Betimsel araştırmalar bir olayı olduğu gibi araştırmaya ve var olan durumu belirlemeye çalışan araştırmalardır. Tarama yöntemi ilişkiisel araştırmalarda kullanılan yaygın yöntemlerin başında gelmektedir. Bu nedenle betimsel araştırmalar genellikle tarama araştırmaları olarak da bilinmektedir (Erkuş, 2005; Akt:Aypay ve diğerleri, 2009). Çok geniş örnekleme içine alan ve çok çeşitli problemlere uygulanabilen bu yöntem geçmişte ya da halen var olan bir durumu olduğu gibi betimlemeyi amaçlayan araştırma yöntemidir. Tarama araştırmaları bir bireyin, grubun ve ya fiziksel ortamın belirli özelliklerini belirlemek için verilerin toplanmasını amaçlayan çalışmalardır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2009). Veriler farklı kaynaklardan toplandığı ve araştırılan konuyla ilgili ayrıntılı bilgi sahibi olduğundan geçerliliği yüksek olan bu araştırma yönteminde araştırmacı araştırmasını bir örneklem üzerinde yürütür (Aypay ve diğerleri, 2009). Onları herhangi bir şekilde değiştirme ve etkileme çabası gösterilmez. Bağımsız değişkenlere herhangi bir müdahalede bulunulmaz (Aypay ve diğerleri, 2009). Olaylar kontrol edilmez üzerinde sadece gözlem ve inceleme yapılır. Araştırmacının değiştirebileceği şey sadece kullanacağı teknikler, gözlemler olabilir. (Kaptan, 1973). Tarama modelleri tek başlarına uygulanır. Bilinmek istenen şey vardır ve ordadır. Önemli olan onu uygun bir biçimde gözleyip belirleyebilmektir. Soruları :‘Ne İdi?’ ‘Nedir?’ ‘Ne İle İlgilidir?’ ve ‘Nelerden oluşmaktadır?’ şeklindeki sorulardır. Bu sorular amaçların ifade edilmesini karşılar (Karasar, 2009:77).

3.2.Araştırmanın Evreni:

Araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği gerçek ya da hipotetik insan, olay ya da objelerin bütününe evren adı verilir (Balcı, 2004). Bu araştırmanın evrenini 2010–2011 eğitim-öğretim yılında İzmir İli, Torbalı İlçesinde 28 resmi ilköğretim okulu oluşturmaktadır.

3.3.Araştırmanın Örnekleme:

Araştırmanın örnekleminin tespiti için oranlı küme örneklem yöntemi kullanılmıştır. O örnekleme alt grupların örneklemede temsil edilmelerinin garanti altına alındığı örneklemedir. Basit tesadüfi örneklemede ise evrendeki her birimin örnekleme seçilmede eşit ve bağımsız olması olasılığı vardır (Balcı, 2004).

Araştırmanın örnekleminin tespiti için tabakalı ve tesadüfi örneklem yöntemi kullanılmıştır. Bu araştırmanın örnekleme İzmir İli Torbalı ilçesinde, 2010–2011 eğitim-öğretim yılında eğitim yapan 28 resmi ilköğretim okulu İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünden alınan bilgiler doğrultusunda alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeye göre tabakalara ayrılarak alt tabakada kalan 19 okuldan 6, orta tabakada kalan 6 okuldan 2, üst tabakada kalan 3 okuldan 1 okul olmak üzere toplam 9 okul rast gele seçilmiştir. Örneklem uygulama günü okulda bulunan tüm 8. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır.

3.3.1.Örnekleme Tanıtıcı Bilgiler: Bu bölümde evrenden rastlantısal olarak seçilen 431 kişilik örneklem grubu kişisel bilgi formundan elde edilen veriler ışığında tanıtılmıştır. Örnekleme tanıtıcı bilgiler bir-dokuz numaralı tablolarda verilmiştir.

Araştırmanın örneklemin oluşturan kız ve erkek öğrencilerin buldukları sosyo-ekonomik düzeye göre dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1

Örnekleme oluşturan kız ve erkek öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeye göre dağılımı.

Sosyo-Ekonomik Düzey	Kız	Yüzde	Erkek	Yüzde	Toplam
Alt	57	%29	52	%22	109
Orta	108	%55	137	%58	245
Üst	30	%16	47	%20	77
TOPLAM	195	%100	236	%100	431

Alt sosyo-ekonomik tabakadan gelen 109 öğrencinin %29'u kız (57), %22'si erkektir (52), orta sosyo-ekonomik tabakadan gelen 245 öğrencinin %55'i kız

(108), %58'i erkektir (137), üst sosyo-ekonomik tabakadan gelen 77 öğrencinin %16'ı kız (30), %20'si erkektir (47).

Tablo 2
Öğrencilerin Cinsiyetlere Göre Dağılımı

Cinsiyet	Sayı (n)	Yüzde (%)
Kız	195	45,2
Erkek	236	54,8
Toplam	431	100

Örneklemin cinsiyetlere göre dağılımı Tablo 2'de verilmiştir. Öğrencilerin, %45,2'si kız (195), %54,8'i (236) erkektir.

Tablo3
Öğrencilerin Kardeş Sayısına Göre Dağılımı

Kardeş sayısı	Sayı (n)	Yüzde (%)
1	37	8,7
2	188	43,
3	109	25,5
4	51	12,
5	23	5,4
6 ve üstü	23	5,4
Toplam	431	100

Örneklemin kardeş sayısına göre dağılımı Tablo 3'de verilmiştir. Öğrencilerin %8,7 tek kardeş (37), %43'ü iki kardeş (188), %25,5'i üç kardeş (109), %12'si dört kardeş (51), %5,4'ü 5 kardeş (23), %5,4'ü 6 ve üstü kardeştir (23).

Tablo 4
Öğrencilerin Doğum Sırasına Göre Dağılımı

Doğum Sırası	Sayı (n)	Yüzde (%)
1	179	41,5
2	150	34,8
3	65	15,1
4	21	4,9
5	7	1,6

6 ve üstü	9	2,1
Toplam	431	100,0

Örneklemin doğum sırasına göre dağılımı Tablo 4’de verilmiştir. Öğrencilerin %41,5’inin doğum sırası bir (179), %34,8’inin doğum sırası iki (150), %15,1’inin doğum sırası üç (65), %4,9’unun doğum sırası dört (21), %1,6’sının doğum sırası beş (7), %2,1’inin doğum sırası 6 ve üstüdür (9).

Tablo 5
Öğrencilerin Kendilerine Güvenip Güvenmemelerine Göre Dağılımı

Kendine güven sıklığı	Sayı (n)	Yüzde (%)
Her zaman	240	55,7
Bazen	188	43,6
Hiçbir zaman	3	0,7
Toplam	431	100,0

Örneklemin kendilerine güvenip güvenmemelerine göre dağılımı Tablo 5’de verilmiştir. Öğrencilerin %55,7’si kendine her zaman (240), %43,6’sı bazen güvenmekte iken (188), %0,7 hiçbir zaman güvenmemektedir (3).

Tablo 6
Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

Annelerin Eğitim Düzeyi	Sayı (n)	Yüzde (%)
Hiç okumamış	46	10,7
İlkokul	262	60,8
Ortaokul	69	16
Lise	41	9,5
Üniversite	13	3
Toplam	431	100

Örneklemin annelerinin eğitim düzeyine göre dağılımı Tablo 6’de verilmiştir. Öğrencilerin annelerinin %10,7’si hiç okumamış (46), %60’ı ilkokul (262), %16’sı ortaokul (69), %9,5’i lise (41), %3’ü Üniversite (13) mezunudur.

Tablo 7
Öğrencilerin Babaların Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

Babaların Eğitim Düzeyi	Sayı (n)	Yüzde (%)
Hiç Okumamış	8	1,9
İlkokul	227	52,7
Ortaokul	77	17,9
Lise	72	16,7
Üniversite	47	10,9
Toplam	431	100

Örneklemin annelerinin eğitim düzeyine göre dağılımı Tablo 7’da verilmiştir. Öğrencilerin babalarının %1,9’u hiç okumamış (8), %52,7’si ilkokul (227), %17,9’u ortaokul (77), %16,7’si lise (72), %10,9’u Üniversite (47) mezunudur.

Tablo 8
Öğrencilerin Ebeveynlerinin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Ebeveynlerin Medeni Durumu	Sayı (n)	Yüzde (%)
Evli	400	92,8
Boşanmış	31	7,2
Toplam	431	100

Örneklemin öğrencilerin ebeveynlerinin medeni durumuna göre dağılımı Tablo 8’de verilmiştir. Öğrencilerin ebeveynlerinin %92,8’i evli (400), %7,2’si boşanmıştır (31).

Tablo 9
Öğrencilerin Sosyo Ekonomik Durumuna Göre Dağılımı

Öğrencilerin Sosyo Ekonomik Düzeyi	Sayı (n)	Yüzde (%)
Alt	109	25,3
Orta	245	56,8

Üst	77	17,9
Toplam	431	100

Örneklemin öğrencilerin sosyo ekonomik göre dağılımı Tablo 9’de verilmiştir. Öğrencilerin %25,3’ü alt sosyo-ekonomik tabakadan, %56,8’i orta sosyo-ekonomik tabakadan (245), %17,9’u üst sosyo-ekonomik tabakadan gelmektedir.

Araştırma kapsamındaki Torbalı ilçesinde tüm ilköğretim okullarında okula devam eden toplam 8. sınıf öğrenci sayısı 2150’dir. Araştırmada ulaşılan 431 kişilik örneklem grubunun evreni %20,05 temsil etme gücüne sahip olduğu görülmektedir.

3.4. Veri Toplama Araçları:

Araştırmada veri toplama, Aile Değerlendirme Ölçeği, Rathus Atılganlık Envateri ve araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu olmak üzere üç veri toplama aracı kullanılmıştır. Veri toplama araçlarıyla ilgili bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

3.4.1. Aile Değerlendirme Ölçeği: Aile Değerlendirme Ölçeği ABD’de Brown Üniversitesi ve Butler Hastanesi tarafından ailenin işlevlerini hangi alanda yerine getirdiği ya da getiremediğini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ayrıca bu ölçek ailenin yapısal ve örgütsel özelliğini ve aile üyeleri arasındaki etkileşimi, sağlıklı ya da sağlıklı olarak ayırt edebilecek özelliktedir. (Bulut, 1990:6). Özgün adı “Family Assessment Device” (FAD) olan aile değerlendirme ölçeği Epstein, Baldwin ve Bishop (1983) tarafından aile fonksiyonlarını ölçmek amacı ile geliştirilmiş ve Bulut tarafından 1990’da Türkçeye uyarlanmıştır. 60 maddeden oluşan ölçek Problem Çözme (6), İletişim (9), Roller (11), Duygusal Tepki Verebilme (6), Gereken İlgiyi Gösterme (7), Davranış Kontrolü (9), Genel İşlevler (12) olmak üzere 7 alt ölçekten oluşmakta ve aile üyelerinin kendi aileleriyle ilgili algılarını değerlendirmektedir. Değerlendirme hem 7 alt ölçekten hem de toplam puan üzerinden bir yapılmaktadır. 12 yaş üzerindeki tüm aile bireylerine uygulanabilen bu ölçekte puanlar 1.00’e yaklaştıkça sağlıklı, 4.00 sağlıklı olarak değerlendirilir (Epstein, Baldwin ve Bishop, 1983; Akt:Avcı, 2006:45).

a-Aile Değerlendirme Ölçeğinin Yurt Dışında Yapılan Güvenirlik Çalışmaları:

Test tekrar test güvenirligi: Puan değişmezliği konusundaki güvenirlik çalışması için ölçek 45 kişilik gruba 15 gün ara ile iki kez uygulanmış ve iki uygulama sonucu elde edilen puanlar arasındaki korelasyon katsayıları .66 (problem çözme) ile .76 (duygusal tepki verme) değerleri arasında bulunmuştur (Bulut, 1993:45).

İç tutarlık: Her boyutun kendi iç tutarlılığı Cronbach-alfa katsayısı ile hesaplanmıştır. Cronbach-alfa katsayıları 6 boyutta .72 ile .92 arasında değişmektedir. Sosyal beğenirlik eğiliminden etkilenme durumunu saptamak amacıyla 72 ailenin 164 üyesine Aile Değerlendirme Ölçeği, Marlow-Crowne Sosyal beğenirlik Yönelimlerinden Etkilenme Ölçeği birlikte verilmiş. En düşük korelasyon davranış kontrolü boyutunda olup -0.06 ; en yüksek korelasyon ise Gereken İlgiyi Gösterme boyutunda -0.019 dur. Bu sonuç Aile Değerlendirme ölçeğinin sosyal beğenirlikten etkilenmediğini göstermiştir (Bulut, 1993:44-45).

b-Aile Değerlendirme Ölçeğinin Yurt Dışında Yapılan Geçerlilik Çalışmaları: Ölçeğin geçerlilik çalışması, 1983 de Epstein ve Bishop tarafından yapılmıştır (Bulut, 1993:44).

Yapı geçerliliği: Ölçek normal aileler (N=218) ve psikiyatri hastası olan ailelerden (N=98) yalnız birer kişiye uygulanmış; normal ailelerin; alt test puan ortalamaları, hasta ailelerin aldıkları puan ortalamalarında ($P<.001$) düzeyde daha düşük bulunmuştur. Beklentiler doğrultusunda, normal ailelerin daha sağlıklı olduğu görülmüştür (Bulut, 1993:44).

Ölçüt-bağımlı geçerlik: Ölçek Philadelphia Geriatrik Moral Skalası ve Locke Wallace Evlilik Doyum Skalası ile birlikte 60 yaşlarındaki 178 emekli çiftte uygulanmış ve sonuçlar regresyon analizi ile değerlendirilmiştir. Locke Evlilik skalası ile toplam puanlar arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu ($R=.53$) ortaya çıkmıştır. Philadelphia Geriatrik Moral Skalasından alınan puanlar ile ölçek puanları arasındaki ilişki .47 olarak belirlenmiştir. Bir başka çalışmada aile üyelerinin ADÖ puanları ile deneyimli bir terapistin aileye ilişkin klinik değerlendirmeleri

karşılaştırılmıştır. Terapistin sağlıklı olarak değerlendirdiği ailelerin ADÖ ortalama puanları, davranış kontrolü altesti dışında, yüksek (sağlıklı) çıkmış ve böylece yedi alt testten altısının psikiyatrik hastası olan ailelerle normal aileleri ayırt etmede etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bir diğer ölçüt bağımlı geçerlik çalışmasında ölçeğin, Circumplex Aile Fonksiyonları Modelinin ölçü aracı olan (FACES II) ve Aile Birimi Envanteri (FUI) ile ilişki düzeyine bakılmış, bunlardan ADÖ ve (FUI) arasında yüksek korelasyon oranı tespit edilmiştir (Bulut, 1993:45).

c- Aile Değerlendirme Ölçeğinin Yurt İçinde Yapılan Güvenirlik Çalışmaları: ADÖ'nün yurt içindeki geçerlilik ve güvenirlik çalışması Bulut (1990) tarafından yapılmıştır.

Test-tekrar test güvenirliliği: Ölçek Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu öğrenci ve çalışanlarından meydana gelmiş 51 kişiye, 3 hafta ara ile iki kez uygulanmış; puanlar arasındaki ilişki Pearson-Momentler Çarpımı Korelasyonu ile değerlendirilmiştir. Katsayıları problem çözme alt testinde .90; iletişimde .84; rollerde .82; duygusal tepki verebilmede .78; gereken ilgiyi göstermede .62; davranış kontrolünde .80 ve genel fonksiyonlarda .89 olarak saptanmıştır (Bulut, 1990:18).

İçtutarlık: Ölçeğin iç tutarlılık analizi 67 deneğin ADÖ'ye verdikleri cevaplardan her bir alt grup için ayrı ayrı Cronbach alfa değerleri hesaplanmıştır. Cronbach alfa değerleri problem çözme için .80; iletişim için .71; roller; .42; duygusal tepki verebilme için .59; gereken ilgiyi gösterme için .38; davranış kontrolü için .52 ve genel fonksiyonlar için .86 olarak belirlenmiştir (Bulut, 1990:17-18).

d- Aile Değerlendirme Ölçeğinin Yurt İçinde Yapılan Geçerlilik Çalışmaları:

Yapı geçerliliği: Yapı geçerliliği bilinen grupların karşılaştırılması tekniği ile sınanmıştır. ADÖ boşanma sürecinde bulunan 25 kadın ve erkeğe, ayrıca 25 normal evliliklerini sürdüren çiftlerden birine uygulanmıştır. Ölçek puan ortalamaları arasındaki fark, t testinde tüm alt testleri için .001 ile .01 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Ayrıca ölçek bir de ruh hastası bulunan 100 aileden 190 kişiye ve ruh hastası aynı semtte oturan 70 aileden 170 kişiye uygulanmış; iki grup arasında her bir

alt test için .0001, .001 ila .01 düzeyinde anlamlı fark saptanmıştır (Bulut, 1990:16-17).

Ölçüt Bağımlı Geçerlik: Ölçeğin uyum geçerliliğini ölçmek amacıyla evli olan 25 kişiye ADÖ ile birlikte Evlilik Yaşam Ölçeği uygulanmış. Kişinin evlilikteki doyumunu ölçmek amacıyla geliştirilmiş olan 10 sorudan oluşan evlilik yaşam ölçeği ADÖ'nün sadece genel fonksiyonlar alt ölçeği ile karşılaştırılmış puanlar üzerinde yapılan hesaplamada Pearson Momentler Çarpımı korelasyon katsayısının. 66 düzeyinde ve bu değer .001 anlamlı olduğu görülmüştür (Bulut, 1990:17).

3.4.2- Rathus Atılganlık Envanteri (RAE): Kişiler arası ilişkilerde önemli değere sahip olan atılganlığın ölçülmesi amacıyla yurt içinde ve yurt dışında çeşitli ölçekler geliştirilmiştir. Bu ölçeklerden Hüseyin Topukçu (1982) tarafından geliştirilen atılganlık envanteri, Wolpe - Lazarus Assertiveness Inventory (Wolpe ve Lazarus, 1966), Rathus Assertiveness Schedule (Rathus, 1973), The College Self Expression Scale (Gallassi, Delpo ve Bestain, 1974) ve The Interpersonal Behavior Survey (Mauger ve Atkinson, 1980) yaygın olarak kullanılmaktadır (Akt:Ünal, 2007:128). Ancak diğer kültürlere uyarlanabilmesi, sorularının azlığı, değerlendirilmesinin kolay olması ve aynı zamanda geçerlik güvenilirliğinin yüksek oluşu Rathus'u avantajlı ve kullanışlı kılmaktadır. Rathus Atılganlık Envanteri, 30 maddeden oluşan bir ölçektir. Alınan puanlar 30 ile 180 arasında değişmektedir. Seçenekler 1 ile 6 puan arasında puanlanmaktadır. Envanter maddesi kişiye hiç uymuyorsa 1, oldukça uymuyorsa 2, pek uymuyorsa 3, biraz uyuyorsa 4, oldukça uyuyorsa 5, çok iyi uyuyorsa 6 puan verilmektedir. Çekingenliğe uzanan uç 30'a, atılganlığa uzanan uç 180'e ulaşmaktadır (Yatağan, 2005:46). Bu envantere sıfır noktası bulunmamaktadır. Rathus sıfır noktasının bulunmayışını (1973) şöyle açıklamaktadır; "Birey bir maddeden eksi ya da artı puan alabilir. Yani bir maddeden 0 puan alınmaz (Göktürk, 2009:40). Deneklerin Atılganlık puanı hesaplanırken 17 madde için (1, 2, 4, 5, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 23, 24, 26 ve 30. maddeler) verilen puanların tersi alınarak işlem yapılmaktadır. Diğer 13 maddeye (3, 6, 7, 8, 10, 18, 20, 21, 22, 25, 27, 28 ve 29. maddeler) verilen puanlar olduğu gibi alınmaktadır. Tersisi alınan maddelerle, diğer maddeler toplanarak deneklerin atılganlık puanı elde edilmektedir (Arı, 1989:79). Bu ölçek ergen ve yetişkinlere uygulanır (Öner, 1997:455).

a-Rathus Atılganlık Envanterinin Yurt Dışında Yapılan Güvenirlik Çalışmaları: Bu envanterin güvenirlik çalışmaları test tekrar test, testi yarılama metotlarından birinci ve ikinci yarı ve tekler, çiftler metoduyla değişik araştırmalar tarafından yapılmıştır. Rathus (1973), incelemesinde 15'er günlük arayla yaptığı testin tekrar test güvenirlik katsayısını .76 olarak bulmuştur. Rathus ve Nevid'in (1977) psikiyatrik hastalar üzerinde yaptıkları çalışmada iki-yarı metoduyla güvenirlik katsayısı .84 olarak bulunmuştur. Vaal ve Mc Cullagh (1977), ortaokul öğrencileriyle yaptıkları bir uygulamada elde edilen RAE'nin testin tekrarı metoduyla güvenirlik katsayısı .77 olarak bulunmuştur (Akt: Göktürk, 2009). Ayrıca iki yarı metoduyla güvenirlik katsayısını .77 olarak bulmuşlardır (Akt.Ünal, 2007:130).

b-Rathus Atılganlık Envanterinin Yurt Dışında Yapılan Geçerlik Çalışmaları:

Rathus'un (1973), yaptığı geçerlik çalışmasında deneklere atılganlık envanteri verilmiş, ayrıca deneklerin atılganlık düzeyleri hakkında bir ölçüt elde edebilmek için envanter denekleri tanıyan kişilere verilerek denekler hakkındaki kanılarını belirtmeleri istemiştir. Ölçüt ile deneklere ilişkin RAE puanları arasında 0.70'lik bir korelasyon bulunmuştur. Hollandworth ve Galassi (1977), atılganlığın ölçülmesinde kullanılan Kendini Anlatma Ölçeğiyle, RAE arasında yüksek bir ilişki olduğunu belirtmektedirler (Voltan, 1980b. ; Akt: Göktürk, 2009:41).

c-Rathus Atılganlık Envanterinin Türkiye'de Yapılan Geçerlik Çalışması:

RAE'nin ülkemizdeki geçerlik çalışması yine Voltan (1980) tarafından, 26 öğrencinin katıldığı bir çalışmayla yapılmıştır. Çalışma Hacettepe Üniversitesi, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi son sınıf öğrencilerinin madde analizinde geçerliği olan 19 maddede kendilerini değerlendirmeleriyle akademik danışmanlarının değerlendirmesi arasında korelasyon katsayısına bakılarak yapılmıştır. Öğrencilere Rathus Atılganlık Envanteri verilmiş 2, 3, 4, 6, 9, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 19, 22, 23, 24, 25, 28, 29, 30. maddelerde kendilerini değerlendirmeleri istenmiştir. Akademik danışmanlarına ayrı envanter verilerek bu 19 maddeye dayalı olarak çalışmaya katılan tüm öğrencileri ayrı ayrı değerlendirmesi söylenmiştir. Çalışmada elde edilen hali hazırda geçerlik $r = 70'$ dir (Voltan, 1980;Ak:Göktürk, 2009:41).

d-Rathus Atılganlık Envanterinin Türkiye’de Yapılan Güvenirlik Çalışması:

Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü 2. sınıf öğrencilerinden 37 kişiyle yapılan güvenirlik çalışmasında envanter 15’er günlük aralarla verilerek yapılmıştır. Test tekrar test güvenirliği $r = .92$ olarak çıkmıştır. Ayrıca aynı 2. sınıf öğrencilerinin 41’ine verilen ilk envanter puanlarından iki yarım metoduyla elde edilen puanlarda $r = .60$ ’dır. 36 öğrencinin son envanter puanlarından tekler çiftler metoduyla elde edilen güvenirlik ise $r = .77$ ’dir (Voltan, 1980a; Akt: Göktürk, 2009:42).

3.4.3. Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özellikleri Anketi: Anket, ailelerin demografik özellikleriyle ilgili bilgileri elde etmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiş olup, ailelere ait demografik özellikler ve öğrencilerin kendisiyle ilgili algılarının sorulduğu toplam 8 sorudan oluşmaktadır. Ankette, anne – babaların öğrenim düzeyi, medeni durumları, kardeş sayısı, kaçınıcı kardeş olduğu, ailenin gelir düzeyi, öğrencilerin cinsiyeti, kendine güvenip güvenmediği ile ilgili sorular yer almaktadır.

3.5.Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri öğrencilerin ‘Aile Değerlendirme Ölçeğine’, ‘Rathus Atılganlık Envanterine’ ve araştırmacı tarafından geliştirilen ‘Kişisel Bilgi Formu’na’ verdikleri cevaplardan oluşmaktadır. Uygulama 2010–2011 eğitim-öğretim yılında T.C. İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izin alınarak 28 okuldan tesadüfî belirlenmiş 9 ilköğretim okulunun 8. sınıfında öğrenim gören bütün öğrencilere sınıf ortamında ve bir ders saatinde yapılmıştır. Uygulama önceden müdür ve öğretmenlere anlatılmış, özellikle rehber öğretmenlerden yardım alınmıştır. Çalışma bir öğretmen rehberliğinde sınıflarda uygulayıcı kendini tanıttikten sonra, çalışmanın amacı anlatılmış ve araçların cevaplanması yaklaşık bir ders saati içinde öğrenciler tarafından tamamlanmıştır. Çalışmada kaynaştırma öğrencilerinin doldurdukları formlar ile yarım bırakılmış formlar değerlendirmeye alınmamıştır. Öğrencilerin birbirinden etkilenmemeleri ve doğru cevap vermelerini sağlamak amacıyla çalışmanın amacı en iyi şekilde anlatılmıştır. Uygulama araştırmacının gözetiminde yapılmış olup öğrencilerden gelen sorular anında yanıtlanmıştır. Yapılan

tüm uygulamalar sonucunda veriler analiz edilmek üzere bir araya getirilmiş ve veriler SPSS 18 analiz programına işlenmiş ve analiz yapılmıştır.

3.6. Verilerin Çözümlemesi

Araştırma verisi SPSS 18 kullanılarak veri setine dönüştürülmüştür ve araştırma analizleri de aynı program üzerinden gerçekleştirilmiştir. Analizler öncesinde araştırma verisinde yer alması olası yanlış kodlamam ve boş değerler frekans tablolarıyla incelenmiştir. Yanlış kodlamalar ham veri setindeki gözlemlerden karşılaştırılarak yeniden girilirken her bir değişkende boş değerlerin %5'ten fazla olmadığı tespit edilmiştir. Araştırma verisi analizler için hazır hale getirildikten sonra her bir alt problem de verinin parametrik analiz tekniklerine uygulanması sınanmıştır. Parametrik tekniklere uygun olan alt problem verilerinde bağımsız örneklem için *t*-testi, tek yönlü varyans analizi ve Scheffe testleri istatistiksel incelemelerde kullanılırken parametrik analizler için varsayımsal kriterleri karşılamayanlar da ise Mann Whitney *U* ve Kruskal Wallis testleri kullanılmıştır. Elde edilen çıktılar APA VI yazım kriterleri göz önüne alınarak tablolaştırılmış ve raporlaştırılmıştır.

BÖLÜM IV

4.Bulgular ve Yorum

Bu bölümde istatistiksel analizlerle atılganlık ve aile işlevlerini etkileyen faktörlerle, aile işlevleri ve atılganlık arasındaki ilişki incelenmiştir.

4.1. Alt Problemlere İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu kısmında araştırma probleminde yer alan alt problemleri incelemek amacıyla yapılan istatistiksel analizlere ait sonuçlar, ilgili başlıklar altında sunulmuştur.

4.1.1.Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin problem çözme işlevini gerçekleştirme düzeyi arasında önemli ilişki var mıdır?

Araştırmanın on yedinci alt problemi olan “Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin problem çözme işlevini gerçekleştirme düzeyi arasında önemli ilişki var mıdır?” sorusuna ait istatistiksel analizler kullanılarak elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 10

Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin problem çözme işlevini gerçekleştirme düzeyi arasında önemli ilişkiye ait Pearson momentler çarpımı korelasyon tablosu

	Atılganlık
Problem çözme	-.28

Korelasyon analizi sonucunda Öğrencilerin atılganlık düzeyleriyle problem çözme işlevlerini gerçekleştirme düzeyleri arasında negatif yönde düşük düzeyde önemli bir ilişkinin var olduğu bulunmuştur ($p= ,000$).

4.1.2.Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin iletişim işlevini gerçekleştirme düzeyi arasında önemli ilişki var mıdır?

Araştırmanın on sekizinci alt problemi olan “Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin iletişim işlevini gerçekleştirme düzeyi arasında önemli ilişki var mıdır?” sorusuna ait istatistiksel analizler kullanılarak elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 11

Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin iletişim işlevini gerçekleştirme düzeyi arasında önemli ilişkiye ait Pearson momentler çarpımı korelasyon tablosu

	Atılganlık
İletişim	-.33

Korelasyon analizi sonucunda öğrencilerinin atılganlık düzeyleriyle iletişim işlevlerini gerçekleştirme düzeyleri arasında negatif yönde düşük düzeyde önemli bir ilişkinin var olduğu bulunmuştur ($p= ,000$).

4.1.3.Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin roller işlevini gerçekleştirme düzeyi arasında önemli ilişki var mıdır?

Araştırmanın on dokuzuncu alt problemi olan “Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin roller işlevini gerçekleştirme düzeyi arasında önemli ilişki var mıdır?” sorusuna ait istatistiksel analizler kullanılarak elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 12

Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin roller işlevini gerçekleştirme düzeyi arasında önemli ilişkiye ait Pearson momentler çarpımı korelasyon tablosu

	Atılganlık
Roller	-.36

Korelasyon analizi sonucunda öğrencilerinin atılganlık düzeyleriyle roller işlevini gerçekleştirme düzeyleri arasında negatif yönde düşük düzeyde önemli bir ilişkinin var olduğu bulunmuştur ($p=,000$).

4.1.4.Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin duygusal tepki verme işlevini gerçekleştirme düzeyi arasında önemli ilişki var mıdır?

Araştırmanın yirminci alt problemi olan “Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin duygusal tepki verme işlevini gerçekleştirme düzeyi arasında önemli ilişki var mıdır?” sorusuna ait istatistiksel analizler kullanılarak elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 13

Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin duygusal tepki gerçekleştirme işlevi arasında önemli ilişkiye ait Pearson momentler çarpımı korelasyon tablosu

	Atılganlık
Duygusal tepki verme	-.30

Korelasyon analizi sonucunda öğrencilerinin atılganlık düzeyleriyle duygusal tepki gerçekleştirme işlevini gerçekleştirme düzeyleri arasında negatif yönde düşük düzeyde önemli bir ilişkinin var olduğu bulunmuştur ($p=,000$).

4.1.5.Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin gereken ilgiyi gösterme işlevini gerçekleştirme düzeyi arasında önemli ilişki var mıdır?

Araştırmanın yirmi birinci alt problemi olan “Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin gereken ilgiyi gösterme işlevini gerçekleştirme düzeyi arasında önemli ilişki var mıdır?” sorusuna ait istatistiksel analizler kullanılarak elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 14

Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin gereken ilgiyi gösterme işlevini gerçekleştirme düzeyi arasında önemli ilişkiye ait Pearson momentler çarpımı korelasyon tablosu

	Atılganlık
Gereken ilgiyi gösterme	-.18

Korelasyon analizi sonucunda öğrencilerinin atılganlık düzeyleriyle gereken ilgiyi gösterme işlevini gerçekleştirme düzeyleri arasında negatif yönde düşük düzeyde önemli bir ilişkinin var olduğu bulunmuştur ($p=,000$).

4.1.6.Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin davranış kontrolü işlevini gerçekleştirme düzeyi arasında önemli ilişki var mıdır?

Araştırmanın yirmi ikinci alt problemi olan “Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin davranış kontrolü işlevini gerçekleştirme düzeyi arasında önemli ilişki var mıdır?” sorusuna ait istatistiksel analizler kullanılarak elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 15

Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin davranış kontrolü gerçekleştirme düzeyi arasında önemli ilişkiye ait Pearson momentler çarpımı koreslayon tablosu

	Atılganlık
Davranış kontrolü	-.22

Korelasyon analizi sonucunda öğrencilerinin atılganlık düzeyleriyle davranış kontrolü işlevini gerçekleştirme düzeyleri arasında negatif yönde düşük düzeyde önemli bir ilişkinin var olduğu bulunmuştur ($p=,000$).

4.1.7.Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin genel işlevler işlevini gösterme düzeyi arasında önemli ilişki var mıdır?

Araştırmanın yirmi üçüncü alt problemi olan “Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin genel işlevler işlevini gerçekleştirme düzeyi arasında önemli ilişki var mıdır?” sorusuna ait istatistiksel analizler kullanılarak elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 16

Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin genel işlevler işlevini gösterme düzeyi arasında önemli ilişkiye ait Pearson momentler çarpımı korelasyon tablosu

	Atılganlık
Genel işlevler	-.38

Korelasyon analizi sonucunda öğrencilerinin atılganlık düzeyleriyle genel işlevler işlevini gerçekleştirme düzeyleri arasında negatif yönde düşük düzeyde önemli bir ilişkinin var olduğu bulunmuştur ($p=,000$).

4.1.8.Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeyi arasında önemli ilişki var mıdır?

Araştırmanın yirmi dördüncü alt problemi olan “Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeyi arasında önemli ilişki var mıdır?” sorusunun incelemek amacıyla çoklu regresyon analizi (Multipleregression analysis) kullanılmıştır. Analiz öncesinde regresyon analizinin varsayımsal kriterleri olan çoklu bağıntı, doğrusallık ve normallik varsayımlarının araştırmanın bağımlı ve bağımsız değişkenlerinde var olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca analiz sırasında elde edilen tüm standartlaştırılmış regresyon katsayılarının da referans sınırları arasında kaldığı anlaşılmıştır. Bunun içinde analizlerde çoklu regresyon analizini kullanılabileceğine karar verilerek elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 17

İlköğretim 8. Sınıf öğrencilerinde aile işlevleri alt boyutlarıyla, atılganlık düzeyine ait çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları

Model	Standartlaştırılmamış		Standartlaştırılmış	t	p
	katsayılar		katsayılar		
	B	Std. Hata	β		
Sabit	151,041	5,339		28,288	,000*
Problem çözme	,693	1,972	,022	,351	,725
İletişim	-4,547	1,786	-,144	2,546	,011*
Roller	-6,913	2,165	-,187	3,193	,002*
Duygusal tepki verme	-,073	1,763	-,003	,041	,967
Gereken ilgiyi gösterme	,319	1,854	,009	,172	,864
Davranış kontrolü	-2,142	2,129	-,049	1,006	,315
Genel işlevler	-4,923	2,044	-,179	2,409	,016*

$$R^2 = ,19$$

$$(F_{7,423} = 13,938, p = ,000)$$

Çoklu regresyon analizi sonucunda elde edilen sonuçlar incelendiğinde aile işlevleri alt boyutlarının tümünün regresyon modeline girdiği görülmektedir. Bağımsız değişkenler olarak aile işlevleri alt boyutlarının bağımlı değişken olan atılganlığı yordama etkisinin bir bütün olarak var olduğu ANOVA sonucuyla tespit edilmiştir. Her ne kadar aile işlevleri alt boyutları bir bütün olarak atılganlığı yordamada önemli bulunsada da her bir bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni önemli oranda yordayıp yordamadığını gösteren *t*-testi sonuçlarına göre iletişim ($t= 2,546$, $p= ,011$), roller ($t= 3,193$, $p= ,002$) ve genel işlevlerin ($t= 2,409$, $p= ,016$) önemli birer yordayıcı değişken oldukları tespit edilmiştir. Bu boyutlara ait standartlaştırılmış regresyon katsayıları ve yönleri incelendiğinde iletişimin ($\beta= -,14$), rollerin ($\beta= -,19$) ve genel işlevlerin ($\beta= -,18$) atılganlığın negatif yönde önemli yordayıcıları oldukları görülmektedir. Aile değerlendirme ölçeğinden alınan yüksek puanların sağlıksız göstergesi oldukları göz önüne alındığında aile işlevleri alt boyutlarından iletişimin, rollerin ve genel işlevlerinin sağlıksız olması öğrencilerin atılganlık düzeylerinin azalmasına neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.1.9. Öğrencilerinin atılganlık düzeylerinin onların cinsiyetlerine göre incelenmesi

Araştırmanın dokuzuncu alt problemi olan “Öğrencilerin atılganlık düzeyleri onların cinsiyetlerine göre farklılık göstermekte midir?” sorusuna ait istatistiksel incelemelerde parametrik varsayımların karşılanması sonucunda bağımsız örneklem için *t*-testi analizi kullanılarak elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 18
Öğrencilerinin cinsiyetlerine göre atılganlık düzeylerine ait bağımsız örneklem için *t*-testleri

Değişkenler	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	ss.	t	sd	p	d
Atılganlık	Kız	195	116,11	16,75	1,663	429	,097	-
	Erkek	236	113,60	14,60				

* $p < .05$

Bağımsız örneklem için *t*-test analizleri sonucunda Öğrencilerin atılganlık düzeylerinde ($t_{429}= 1,663$, $p= ,097$) onların cinsiyetlerine göre önemli farklılıkların olmadığı bulunmuştur.

4.1.10. Öğrencilerinin atılganlık düzeylerinin onların kardeş sayılarına göre incelenmesi

Araştırmanın onuncu alt problemi olan “Öğrencilerin atılganlık düzeyleri onların kardeş sayısına göre farklılık göstermekte midir?” sorusuna ait analizlerde normallik varsayımının karşılanmamasından dolayı Kruskall Wallis H testleri kullanılarak elde edilen bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 19
Öğrencilerinin atılganlık düzeylerinin kardeş sayıları göre Kruskall Wallis H testleri

Değişkenler	Kardeş sayısı	n	χ^2	Kareler toplamı	sd	p
Atılganlık	1	37	206,32	8,179	5	,147
	2	188	227,59			
	3	109	224,44			
	4	51	183,41			
	5	23	208,00			
	6	23	177,13			

* $p < .05$

Öğrencilerin kardeş sayılarına göre atılganlık düzeylerinde önemli farklılıkların varlığı veya yokluğu Kruskall Wallis testleriyle incelendiğinde atılganlık düzeylerinde ($\chi^2=8,179$, $p= ,147$) önemli farklılıkların bulunmadığı belirlenmiştir.

4.1.11. Öğrencilerinin atılganlık düzeylerinin onların doğum sırasına göre incelenmesi

Araştırmanın on birinci alt problemi olan “Öğrencilerin atılganlık düzeyleri onların doğum sırasına göre farklılık göstermekte midir?” soruna ait istatistiksel çıktılar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 20

Öğrencilerin doğum sıraları

<i>f</i>	%	Toplamalı %
1	179	41,5
2	150	34,8
3	65	15,1
4 ve üstü	37	8,6
Toplam	431	100,0

Öğrencilerin doğum sıralarına ait frekans ve yüzdeleri belirlemek amacıyla yapılan analizler sonucunda 5. sırada doğan 7, 6. sırada doğan ise 9 öğrenci olduğu tespit edilmiştir. Bu oranların istatistiksel karşılaştırmalar da eksik olacakları anlaşılabilir. 4. sırada ve sonrasında doğanlar olmak üzere yeni bir değişken 4, 5 ve 6. sırada doğanların toplamıyla elde edilmiştir. Elde edilen yeni dağılımla Öğrencilerin aile değerlendirme ve atılma düzeylerinin normal dağılım ve varyansın homojenliği gibi parametrik teknikler için yeterli kriterleri karşıladığı gözlenerek istatistiksel incelemelerde betimsel istatistikler ve tek yönlü varyans analizi kullanılarak elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 21

Öğrencilerinin doğum sıralarına göre atılma düzeylerine ait betimsel istatistik sonuçları

Değişkenler	Kardeş sırası	n	$\bar{x}$	ss.
Atılma	1. sıra	179	114,25	15,54
	2. sıra	150	115,48	16,74
	3. sıra	65	114,32	13,20
	4. sıra ve üzeri	37	114,83	15,88
	4. sıra ve üzeri	37	114,75	14,65

Öğrencilerin yeniden düzenlenen doğum sıralarına göre atılma düzeylerine ait betimsel istatistik sonuçları incelendiğinde ilgili değişkenlerin ortalama puanları arasında bir takım farklılıkların olmadığı gözlenmiştir.

Tablo 22

Öğrencilerinin doğum sıralarına göre atılma düzeylerine ait ANOVA sonuçları

Değişkenler	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p	Farkın kaynağı
Atılma	Gruplar arası	135,552	3	45,184	,184	,908	
	Gruplar içi	105080,861	427	246,091			
	Toplam	105216,413	430				

* $p < .05$

Öğrencilerin doğum sıralarına göre atılma düzeylerine ait ANOVA sonuçları incelendiğinde atılma düzeylerinde ($F_{3-427} = ,184$, $p = ,908$), önemli farklılıkların bulunmadığı görülmektedir.

4.1.12. Öğrencilerinin atılganlık düzeylerinin onların kendilerine güvenip güvenmemelerine göre incelenmesi

Araştırmanın on ikinci alt problemi olan “Öğrencilerin atılganlık düzeyleri onların kendilerine güvenip güvenmemelerine göre farklılık göstermekte midir?” sorusunu incelemek amacıyla yapılan istatistiksel analizlere ait çıktılar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 23

Öğrencilerin kendine güven düzeyleri

Kendine güven sıklığı	<i>f</i>	%	Toplamalı %
Her zaman	240	55,7	55,7
Bazen	188	43,6	43,6
Hiçbir zaman	3	,7	,7
Toplam	431	100,0	100,0

Öncelikle Öğrencilerin kendilerine güven sıklıklarına vermiş oldukları yanıtlar incelendiğinde kendine hiçbir zaman güvenmeyen sadece 3 öğrencinin olduğu görülmektedir. Bu 3 öğrenciyi diğer yanıt seviyeleri olan her zamandaki 240 ve bazen bölümündeki 188 öğrenciyle kıyaslamanın doğru olmayacağı anlaşılabilir 3 öğrenciye ait yanıt veri setinden çıkarılmıştır. Geride kalan iki düzeye göre araştırma verisinde parametrik testlerin varsayımsal kıstasları karşılandığı için incelemelerde bağımsız örneklem için *t*-testi kullanılarak elde edilen sonuçlar aşağıda rapor edilmiştir.

Tablo 24

Öğrencilerinin kendilerine güven düzeylerine göre atılganlık düzeylerine ait bağımsız örneklem için *t*-testleri

Değişkenler	Kendine güven	<i>n</i>	$\bar{x}$	ss.	<i>t</i>	sd	<i>p</i>	<i>d</i>
Atılganlık	Her zaman	240	119.03	14.49	6,545	426	,000*	.50
	Bazen	188	109.53	15.42				

*p < .05

Öğrencilerin kendine güven düzeylerini incelemek amacıyla yapılan bağımsız örneklem için *t*-testi sonuçlarına göre atılganlık düzeyinde kendine güven düzeyi her zaman olanların bazen olanlara göre önemli düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur ($t_{426} = 6,545$, $p = ,000$, $d = .50$). Atılganlıkta belirlenen önemli farklılığa ait etki büyüklüğü ise kendine güven düzeyinde belirlenen en büyük etki

büyüklüğü katsayısıdır. Buna göre farkın %50'lik gibi büyük bir kısmı kendine üst düzeyde güvenmekle ilgilidir.

4.1.13. Öğrencilerinin atılganlık düzeylerinin onların annelerinin eğitim seviyelerine göre incelenmesi

Araştırmanın on üçüncü alt problemi olan “Öğrencilerin atılganlık düzeyleri onların annelerinin eğitim seviyelerine göre farklılık göstermekte midir?” sorusunu incelemek amacıyla yapılan ön değerlendirmeler de parametrik teknikler için yeterliğin var olmadığı için analizler Kruskal Wallis testleriyle yapılmıştır.

Tablo 25

Öğrencilerinin annelerinin eğitim seviyelerine göre atılganlık düzeylerine ait Kruskal Wallis H testleri

Değişkenler	Anne eğitim seviyesi	<i>n</i>	χ^2	Kareler toplamı	sd	<i>p</i>
Atılganlık	Hiç okumamış	46	214,21	8,384	4	,078
	İlkokul	262	207,85			
	Ortaokul	69	212,67			
	Lise	41	259,45			
	Üniversite	13	267,35			

*p < .05

Araştırmanın on üçüncü alt problemini incelemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis testleri sonucunda Öğrencilerin annelerinin eğitim seviyelerine göre atılganlık düzeylerinde ($\chi^2= 8,384$, *p*= ,078) önemli farklılıkların bulunmadığı tespit edilmiştir.

4.1.14. Öğrencilerinin atılganlık düzeylerinin onların babalarının eğitim seviyelerine göre incelenmesi

Araştırmanın on dördüncü alt problemi olan “Öğrencilerin atılganlık düzeyleri onların babalarının eğitim seviyelerine göre farklılık göstermekte midir?” sorusunu incelemek amacıyla yapılan istatistiksel analizler aşağıda yer almaktadır.

Tablo 26**Öğrencilerin babalarının eğitim seviyeleri**

Baba eğitim seviyesi	<i>n</i>	<i>f</i>	%
Hiç Okumamış	8	1,9	1,9
İlkokul	227	52,7	52,7
Ortaokul	77	17,9	17,9
Lise	72	16,7	16,7
Üniversite	47	10,9	10,9
Toplam	431	100,0	100,0

Öncelikle Öğrencilerin babalarının eğitim seviyeleri incelendiğinde hiç okumamış olan sadece 8 babanın bulunduğu anlaşılmıştır. Hiç eğitim almayan babaların herhangi bir eğitim seviyesiyle birleştirilmesi mümkün değildir. Çünkü bu eğitim seviyesine kademe olarak en yakın ilkokul mezunları yer almaktadır. Ancak buradaki temsil etmeyi gösteren frekansı diğer eğitim seviyelerine göre daha yüksektir ve bu eğitim seviyesiyle hiç eğitim almayanları birleştirmek imkansızdır. Bunun içinde bu 8 gözlem verisi setinden çıkarılmıştır. Hiç eğitim almayan 8 babaya ait gözlem veriden çıkarılarak yapılan ön değerlendirmeler de araştırma verisinde normal dağılım ve homojenliğin bulunduğu gözlenmiştir. Böylece analizler sırasında betimsel istatistik ve tek yönlü ANOVA kullanılarak elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 27**Öğrencilerinin babalarının eğitim seviyelerine göre atılganlık düzeylerine ait betimsel istatistik sonuçları**

Değişkenler	Baba eğitim seviyesi	<i>n</i>		ss.
Atılganlık	İlkokul	227	113,15	14,92
	Ortaokul	77	115,74	16,25
	Lise	72	118,43	14,50
	Üniversite	47	116,34	17,05
	Toplam	423	114,87	15,43

Betimsel istatistik sonucunda baba eğitim seviyelerine göre öğrencilerin aile atılganlık düzeylerinde ortalama puanlar arasında farklılıklar gözlenmiştir. Bu farklılıkların önemliliğini incelemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 28

Öğrencilerinin babalarının eğitim seviyelerine göre atılganlık düzeylerine ait ANOVA sonuçları

Değişkenler	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	<i>p</i>	Farkın kaynağı
Atılganlık	Gruplar arası	1740,993	3	580,331	2,463	,062	
	Grup içi	98740,615	419	235,658			
	Toplam	100481,608	422				

*p < .05

Öğrencilerin babalarının eğitim seviyelerine göre aile atılganlık düzeylerindeki olası farklılıklar incelemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizleri atılganlık ($F_{3-419} = 2,463$, $p = ,062$) düzeylerinde önemli farklılıkların olmadığı gözlenmiştir.

4.1.15. Öğrencilerinin atılganlık düzeylerinin onların anne-babalarının medeni durumuna göre incelenmesi

Araştırmanın on beşinci alt problemi olan “Öğrencilerin atılganlık düzeyleri onların anne-baba medeni durumuna göre farklılık göstermekte midir?” sorusuna ait analizler parametrik teknikler için yeterliliğin sağlanmamasından dolayı parametrik olmayan tekniklerden olan Mann Whitney *U* testleriyle incelenerek elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 29

Öğrencilerinin anne-baba medeni durumlarına göre atılganlık düzeylerine ait Mann Whitney *U* sonuçları

Değişkenler	Medeni durum	<i>n</i>	Kareler ort.	Kareler toplamı	<i>U</i>	<i>p</i>
Atılganlık	Evli	400	218,96	87582,00	5018,000	,077
	Boşanmış	31	177,87	5514,00		

Öğrencilerin ebeveynlerinin medeni durumlarına göre atılganlık düzeylerine ait farklılıkların olup olmadığını incelemek amacıyla yapılan Mann Whitney *U*

analizleri sonuçlarına göre atılganlık düzeylerin de ($U= 5018,00$, $p= ,077$) önemli farklılık olmadığı bulunmuştur. Başka bir ifadeyle öğrencilerin atılganlık düzeylerinde onların ebeveynlerin medeni durumlarına göre önemli farklılık bulunmamıştır.

4.1.16.Öğrencilerinin atılganlık düzeylerinin onların sosyo-ekonomik seviyelerine göre incelenmesi

Araştırmanın on altıncı alt problemi olan “Öğrencilerin atılganlık düzeyleri onların sosyo-ekonomik düzeylerine göre farklılık göstermekte midir?” sorusuna ait istatistiksel analizler parametrik teknikler kullanılarak elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 30

Öğrencilerinin sosyo-ekonomik seviyelerine göre atılganlık düzeylerine ait aritmetik ortalamaları

Değişkenler	SED	<i>n</i>	$\bar{x}$	ss.
Atılganlık	Alt	109	109,93	16,03
	Orta	245	115,39	14,84
	Üst	77	119,48	15,92
Toplam		431	114,74	15,64

Öğrencilerin SED’lerine göre atılganlık düzeylerine ait ortalama puanlar incelendiğinde SED’ler arasında bir dizi puan farklılıklarının olduğu görülmektedir. Bunun içinde bu farklılıkların anlamlı olup olmadığı tek yönlü varyans analizleriyle incelenerek elde edilen bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 31

Öğrencilerinin sosyo-ekonomik seviyelerine göre atılganlık düzeylerine ait ANOVA sonuçları

Değişkenler	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	<i>p</i>	Farkın kaynağı
Atılganlık	Gruplar arası	4350,258	2	2175,129	9,230	,000*	Alt – orta
	Grup içi	100866,155	428	235,669			Alt –üst
	Toplam	105216,413	430				

* $p < .05$

Öğrencilerin sosyo-ekonomik seviyelerine göre atılganlık düzeylerine ait tek yönlü ANOVA’i sonuçlarına göre atılganlık düzeyinde ($F_{2-428} = 9,230$, $p = ,000$) öğrencilerin sosyo-ekonomik seviyelerine göre önemli farklılıkların bulunduğu anlaşılmıştır. Bu boyutlarda gözlenen farklılıkların kaynaklarını incelemek amacıyla yapılan Scheffe testlerin de önemli farklılıklar gözlenen atılganlıkta alt sosyo-ekonomik seviyedeki öğrencileri orta ve üst sosyo-ekonomik seviyedeki öğrencilere göre önemli oranda daha düşük ortalama puanlara sahip olmalarından kaynaklandığı bulunmuştur.

4.1.17. Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeylerinin onların cinsiyetlerine göre incelenmesi

Araştırmanın birinci alt problemi olan “Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeylerinde onların cinsiyetlerine göre önemli farklılıklar bulunmakta mıdır?” sorusuna ait istatistiksel incelemelerde parametrik varsayımların karşılanması sonucunda bağımsız örneklem için *t*-testi analizi kullanılarak elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 32

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeylerine ait bağımsız örneklem için *t*-testleri

Değişkenler	Cinsiyet	<i>n</i>	$\bar{x}$	ss.	<i>t</i>	sd	<i>p</i>	<i>d</i>
Problem çözme	Kız	195	1,59	,52	,982	429	,327	-
	Erkek	236	1,64	,48				
İletişim	Kız	195	2,11	,53	1,321	429	,187	-
	Erkek	236	2,18	,46				
Roller	Kız	195	1,99	,45	2,966	429	,003*	.21
	Erkek	236	2,11	,39				
Duygusal tepki verme	Kız	195	1,96	,62	,795	429	,427	-
	Erkek	236	2,00	,55				
Gereken ilgiyi gösterme	Kız	195	2,30	,40	2,101	429	,036*	.11
	Erkek	236	2,39	,44				
Davranış kontrolü	Kız	195	1,94	,32	3,829	429	,000*	.30
	Erkek	236	2,07	,37				
Genel işlevler	Kız	195	1,93	,62	,829	429	,407	-
	Erkek	236	1,98	,51				

* $p < .05$

Bağımsız örneklem için *t*-test analizleri sonucunda Öğrencilerin aile işlevleri alt boyutlarından olan problem çözme ($t_{429} = ,982$, $p = ,327$), iletişim ($t_{429} = 1,321$, $p = ,187$), duygusal tepki verme ($t_{429} = ,795$, $p = ,427$) ve genel

işlevler ($t_{429}= ,829$, $p= ,407$) boyutlarında onların cinsiyetlerine göre önemli farklılıkların olmadığı bulunmuştur. Ancak diğer aile işlevleri alt boyutları olan roller ($t_{429}= 2,966$, $p= ,003$), gereken ilgiyi gösterme ($t_{429}= 2,101$, $p= ,036$) ve davranış kontrolü ($t_{429}= 3,829$, $p= ,000$) boyutlarında erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha yüksek ortalama puanlara sahip oldukları belirlenmiştir. Diğer bir deyişle İlköğretim 8. Sınıftaki erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla aile işlevleri alt boyutlarından roller, gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolü boyutlarında daha yüksek oranda sağlıksızlık belirtisine sahip oldukları söylenebilir. Bu boyutlara ait etki büyüklüğü Cohend katsayılarıyla incelenmiştir. İlgili katsayılar roller için .21 ve davranış kontrolü için .04 olarak düşük değerlerde bulunurken gereken ilgiyi gösterme boyutunda .11 olarak orta düzeyde kabul görebilecek bir değerde hesaplanmıştır. Bu sonuca göre gereken ilgiyi gösterme boyutunda değişimin %30'unun cinsiyet kaynaklandığı belirtilebilir.

4.1.18. Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeylerinin onların kardeş sayısına göre incelenmesi

Araştırmanın ikinci alt problemi olan “Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeyleri onların kardeş sayısına göre önemli farklılıklar göstermekte midir?” sorusuna ait analizlerde normallik varsayımının karşılanmamasından dolayı Kruskal Wallis H testleri kullanılarak elde edilen bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 33

Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeylerinin onların kardeş sayısına göre Kruskal Wallis H testleri

Değişkenler	Kardeş sayısı	n	χ^2	Kareler toplamı	sd	p
Problem çözme	1	37	199,01	5,282	5	,382
	2	188	206,01			
	3	109	219,16			
	4	51	235,65			
	5	23	235,00			
	6	23	247,48			
İletişim	1	37	244,54	16,562	5	,005*
	2	188	192,12			
	3	109	218,79			
	4	51	240,75			
	5	23	241,48			
	6	23	271,70			
Roller	1	37	232,11	6,589	5	,253
	2	188	201,06			
	3	109	228,94			
	4	51	218,54			
	5	23	208,85			
	6	23	252,37			

Duygusal tepki verme	1	37	208,47	20,720	5	,001*
	2	188	191,53			
	3	109	231,75			
	4	51	227,68			
	5	23	247,48			
	6	23	296,09			
Gereken ilgiyi gösterme	1	37	202,61	7,378	5	,194
	2	188	200,40			
	3	109	234,62			
	4	51	226,83			
	5	23	229,15			
	6	23	239,61			
Davranış kontrolü	1	37	253,05	6,030	5	,303
	2	188	209,98			
	3	109	217,80			
	4	51	196,54			
	5	23	214,39			
	6	23	241,83			
Genel işlevler	1	37	226,24	17,811	5	,003*
	2	188	190,44			
	3	109	238,01			
	4	51	217,84			
	5	23	240,28			
	6	23	275,78			

* $p < .05$

Öğrencilerin kardeş sayılarına göre aile işlevleri alt boyutlarında önemli farklılıkların varlığı veya yokluğu Kruskal Wallis testleriyle incelendiğinde aile işlevleri alt boyutlarından olan problem çözme ($\chi^2=5,282$, $p= ,382$), roller ($\chi^2=6,589$, $p= ,253$), gereken ilgiyi gösterme ($\chi^2=7,378$, $p= ,194$), davranış kontrolü ($\chi^2=6,030$, $p= ,303$) boyutlarında önemli farklılıkların bulunmadığı belirlenmiştir. İletişim ($\chi^2= 16,562$, $p= ,005$), duygusal tepki verme ($\chi^2=20,720$, $p= ,001$) ve genel işlevler boyutlarında ($\chi^2=17,811$, $p= ,003$) ise Öğrencilerin kardeş sayılarına göre önemli farklar bulunmuştur. Bu farklılıkların kaynağını belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney U analizleri aşağıda sunulmuştur.

Tablo 34

Öğrencilerin kardeş sayısına göre ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeylerine ait fark kaynakları

Değişkenler	Kardeş sayısı	n	Ortalama kare	Kareler ortalaması	U	p
	2	188	108,53	20403,00		
	2	188	138,54	26045,50	8279,500	,006*
	3	109	167,04	18207,50		
	2	188	114,43	21513,00	3747,000	,017*
	4	51	140,53	7167,00		
	2	188	101,89	19155,50	1389,500	,005*
	6	23	139,59	3210,50		
Duygusal tepki verme	1	37	26,15	967,50	264,500	,014*
	6	23	37,50	862,50		
	2	188	103,12	19386,50	1620,500	,049*

	5	23	129,54	2979,50		
	2	188	100,49	18891,50	1125,500	,000*
	6	23	151,07	3474,50		
	3	109	62,97	6864,00	869,000	,020*
	6	23	83,22	1914,00		
	4	51	33,89	1728,50	402,500	,031*
	6	23	45,50	1046,50		
Genel işlevler	2	188	136,59	25679,00	7913,000	,001*
	3	109	170,40	18574,00		
	2	188	101,55	19092,00	1326,000	,002*
	6	23	142,35	3274,00		

* $p < .05$

İkili karşılaştırmalar sonucunda kardeş sayısı iki olanların kardeş sayısı bir, üç, dört ve altı olanlara göre aile işlevleri alt boyutlarından olan iletişim boyutuna ait seviyelerinin önemli oranda daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Duygusal tepki verme boyutunda ise kardeş sayısı bir olanların altı olanlara göre, kardeş sayısı iki olanların kardeş sayısı beş ve altı olanlara göre; kardeş sayısı üç olanların kardeş sayısı altı olanlara göre, kardeş sayısı dört olanların kardeş sayısı altı olanlara göre duygusal tepki verme seviyelerinin önemli düzeyde daha düşük olduğu son olarak da genel işlevler boyutunda kardeş sayısı iki olanların kardeş sayısı üç ve altı olanlara göre genel işlev düzeylerinin önemli oranda daha düşük olduğu bulunmuştur. Analiz sonucunda genel olarak kardeş sayısı iki olanların diğer kardeş sayısı gruplarına göre iletişim, duygusal tepki verme ve genel işlev düzeylerinin daha düşük (sağlıklı) olduğu söylenebilir.

4.1.19. Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeylerinin onların doğum sırasına göre incelenmesi

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan “Öğrencilerin aile işlevleri alt boyutlarında onların doğum sırasına göre önemli farklılıklar bulunmakta mıdır?” soruna ait istatistiksel çıktılar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 35

Öğrencilerin doğum sıraları

<i>f</i>	%	Toplamalı %
1	179	41,5
2	150	34,8
3	65	15,1
4 ve üstü	37	8,6
Toplam	431	100,0

Öğrencilerin doğum sıralarına ait frekans ve yüzdeleri belirlemek amacıyla yapılan analizler sonucunda 5. sırada doğan 7, 6. sırada doğan ise 9 öğrenci olduğu tespit edilmiştir. Bu oranların istatistiksel karşılaştırmalar da eksik olacakları anlaşılabilir. 4. sırada ve sonrasında doğanlar olmak üzere yeni bir değişken 4, 5 ve 6. sırada doğanların toplamıyla elde edilmiştir. Elde edilen yeni dağılımla Öğrencilerin aile değerlendirme ve atılganlık düzeylerinin normal dağılım ve varyansın homojenliği gibi parametrik teknikler için yeterli kıstaslarını karşıladığı gözlenerek istatistiksel incelemelerde betimsel istatistikler ve tek yönlü varyans analizi kullanılarak elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 36

Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeylerinin onların doğum sırasına ait betimsel istatistik sonuçları

Değişkenler	Kardeş sırası	<i>n</i>	$\bar{X}$	SS.
Problem çözme	1. sıra	179	1,63	,50
	2. sıra	150	1,58	,46
	3. sıra	65	1,69	,49
	4. sıra ve üzeri	37	1,64	,64
	Toplam	431	1,62	,50
İletişim	1. sıra	179	2,17	,49
	2. sıra	150	2,04	,48
	3. sıra	65	2,33	,46
	4. sıra ve üzeri	37	2,14	,49
	Toplam	431	2,15	,49
Roller	1. sıra	179	2,07	,43
	2. sıra	150	2,00	,41
	3. sıra	65	2,12	,40
	4. sıra ve üzeri	37	2,14	,44
	Toplam	431	2,06	,42
Duygusal tepki verme	1. sıra	179	1,94	,56
	2. sıra	150	1,93	,55
	3. sıra	65	2,15	,63
	4. sıra ve üzeri	37	2,13	,66
	Toplam	431	1,98	,58
Gereken ilgiyi gösterme	1. sıra	179	2,32	,42
	2. sıra	150	2,33	,42
	3. sıra	65	2,43	,44
	4. sıra ve üzeri	37	2,39	,42
	Toplam	431	2,35	,42
Davranış kontrolü	1. sıra	179	2,02	,35
	2. sıra	150	2,00	,37
	3. sıra	65	2,06	,35
	4. sıra ve üzeri	37	1,97	,34
	Toplam	431	2,02	,35
Genel işlevler	1. sıra	179	1,92	,55
	2. sıra	150	1,90	,54
	3. sıra	65	2,13	,52
	4. sıra ve üzeri	37	2,07	,73
Toplam	431	1,96	,57	

İlköğretim 8. sınıf öğrencilerin yeniden düzenlenen doğum sıralarına göre aile işlevleri alt boyutlarına ait betimsel istatistik sonuçları incelendiğinde ilgili

değişkenlerin ortalama puanları arasında bir takım farklılaşmaların olduğu gözlenmiştir. Bu farklılıkların kaynağını incelemek amacıyla yapılan ön incelemelerde parametrik teknikler için yeterlilik varsayımlarının karşılanmasından dolayı analizler tek yönlü varyans analizleriyle (ANOVA) yapılarak elde edilen sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 37

Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeylerinin onların doğum sırasına ait ANOVA sonuçları

Değişkenler	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p	Farkın kaynağı
Problem çözme	Gruplar arası	,849	3	,283	1,122	,340	
	Gruplar içi	107,661	427	,252			
	Toplam	108,510	430				
İletişim	Gruplar arası	3,980	3	1,327	5,550	,001*	2. ile 3. sıra
	Gruplar içi	102,073	427	,239			
	Toplam	106,054	430				
Roller	Gruplar arası	1,008	3	,336	1,889	,131	
	Gruplar içi	75,986	427	,178			
	Toplam	76,995	430				
Duygusal tepki verme	Gruplar arası	3,409	3	1,136	3,349	,019*	2. ile 3. sıra
	Gruplar içi	144,890	427	,339			
	Toplam	148,299	430				
Gereken ilgiyi gösterme	Gruplar arası	,575	3	,192	1,044	,373	
	Gruplar içi	78,351	427	,183			
	Toplam	78,926	430				
Davranış kontrolü	Gruplar arası	,264	3	,088	,689	,559	
	Gruplar içi	54,565	427	,128			
	Toplam	54,829	430				
Genel işlevler	Gruplar arası	3,324	3	1,108	3,469	,016*	2. ile 3. sıra
	Gruplar içi	136,390	427	,319			
	Toplam	139,714	430				

* $p < .05$

Öğrencilerin doğum sıralarına göre aile işlevleri alt boyutlarına ait ANOVA sonuçları incelendiğinde aile işlevleri alt boyutlarından olan problem çözme ($F_{3-427}=1,122$, $p=,340$), roller ($F_{3-427}=1,889$, $p=,131$), gereken ilgiyi gösterme ($F_{3-427}=1,044$, $p=,373$), davranış kontrolü ($F_{3-427}=,689$, $p=,559$) boyutlarında önemli farklılıkların bulunmadığı görülmektedir. Bununla birlikte iletişim boyutunda ($F_{3-427}=5,550$, $p=,001$), duygusal tepki verme boyutunda ($F_{3-427}=3,349$, $p=,019$) ve genel işlevler boyutunda ($F_{3-427}=3,469$, $p=,016$) önemli farklılıkların olduğu ve yapılan Scheffe testleri sonucunda farklılıkların kaynağı olarak her üç boyutta da doğum sırası 2. olan öğrencilerin doğum sırası 3. olanlara göre önemli daha sağlıklı puan ortalamalarına sahip olmalarından kaynaklandığı anlaşılmıştır.

4.1.20. Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeylerinin onların kendilerine güvenip güvenmemelerine göre incelenmesi

Araştırmanın dördüncü alt problemi olan “Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeyleri onların kendilerine güvenip güvenmemelerine göre önemli farklılıklar göstermekte midir?” sorusunu incelemek amacıyla yapılan istatistiksel analizlere ait çıktılar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 38

Öğrencilerin kendine güven düzeyleri

Kendine güven sıklığı	<i>f</i>	%	Toplamalı %
Her zaman	240	55,7	55,7
Bazen	188	43,6	43,6
Hiçbir zaman	3	,7	,7
Toplam	431	100,0	100,0

Öncelikle Öğrencilerin kendilerine güven sıklıklarına vermiş oldukları yanıtlar incelendiğinde kendine hiçbir zaman güvenmeyen sadece 3 öğrencinin olduğu görülmektedir. Bu 3 öğrenciyi diğer yanıt seviyeleri olan her zamandaki 240 ve bazen bölümündeki 188 öğrenciyle kıyaslanmanın doğru olmayacağı anlaşılabilir 3 öğrenciye ait yanıt veri setinden çıkarılmıştır. Geride kalan iki düzeye göre araştırma verisinde parametrik testlerin varsayımsal kıstasları karşılandığı için incelemelerde bağımsız örneklem için *t*-testi kullanılarak elde edilen sonuçlar aşağıda rapor edilmiştir.

Tablo 39

Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeylerinin onların kendilerine güvenip güvenmemelerine ait bağımsız örneklem için *t*-testleri

Değişkenler	Kendine	<i>n</i>	$\bar{X}$	ss.	<i>t</i>	sd	<i>p</i>	<i>d</i>
	güven							
Problem çözme	Her zaman	240	1.50	.46	5,668	426	,000*	.44
	Bazen	188	1.77	.50				
İletişim	Her zaman	240	2.65	.64	4,087	426	,000*	.32
	Bazen	188	2.90	.60				
Roller	Her zaman	240	2.00	.41	3,203	426	,001*	.22
	Bazen	188	2.13	.42				
Duygusal tepki verme	Her zaman	240	1.89	.59	3,689	426	,000*	.29
	Bazen	188	2.10	.56				
Gereken ilgiyi gösterme	Her zaman	240	2.32	.42	1,234	426	,218	-
	Bazen	188	2.38	.43				
Davranış kontrolü	Her zaman	240	1.98	.36	2,627	426	,009*	.17
	Bazen	188	2.07	.34				
Genel işlevler	Her zaman	240	1.82	.53	5,753	426	,000*	.45
	Bazen	188	2.12	.57				

*p < .05

Öğrencilerin kendine güven düzeylerini incelemek amacıyla yapılan bağımsız örneklem için *t*-testi sonuçlarına göre kendine her zaman güven öğrencilerin aile işlevleri alt boyutlarındaki ortalama puanları kendilerine bazen güven öğrencilere göre problem çözme ($t_{426} = 5,668$, $p = ,000$, $d = .44$), iletişim ($t_{426} = 4,087$, $p = ,000$, $d = .32$), roller ($t_{426} = 3,203$, $p = ,001$, $d = .22$), duygusal tepki verme ($t_{426} = 3,689$, $p = ,000$, $d = .29$), davranış kontrolü ($t_{426} = 2,627$, $p = ,009$, $d = .17$) ve genel işlevler ($t_{426} = 5,753$, $p = ,000$, $d = .45$) boyutlarında önemli düzeyde daha sağlıklı düzeylere sahip oldukları bulunmuştur. Bu boyutlardaki etki büyüklerinde .17 – .45 arasındadır. Gereken ilgiyi gösterme boyutunda ise kendine güven seviyesine göre önemli farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($t_{426} = 1,234$, $p = ,218$).

4.1.21. Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeyleri onların annelerinin eğitim seviyelerine göre incelenmesi

Araştırmanın beşinci alt problemi olan “Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeyleri onların annelerinin eğitim seviyelerine göre önemli farklılıklar göstermekte midir?” sorusunu incelemek amacıyla yapılan ön değerlendirmeler de parametrik teknikler için yeterliğin var olmadığı için analizler Kruskal Wallis testleriyle yapılmıştır.

Tablo 40

Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeylerinin onların annelerinin eğitim seviyelerine ait Kruskal Wallis H testleri

Değişkenler	Anne eğitim seviyesi	n	χ^2	Kareler toplamı	sd	p
Problem çözme	Hiç okumamış	46	249,98	13,296	4	,010*
	İlkokul	262	215,00			
	Ortaokul	69	230,76			
	Lise	41	187,70			
	Üniversite	13	126,81			
İletişim	Hiç okumamış	46	276,04	17,752	4	,001*
	İlkokul	262	212,84			
	Ortaokul	69	220,36			
	Lise	41	182,95			
	Üniversite	13	148,35			
Roller	Hiç okumamış	46	239,53	13,216	4	,010*
	İlkokul	262	219,68			
	Ortaokul	69	226,62			
	Lise	41	176,45			
	Üniversite	13	126,92			
Duygusal tepki verme	Hiç okumamış	46	267,57	24,516	4	,000*
	İlkokul	262	222,62			
	Ortaokul	69	205,80			
	Lise	41	164,33			
	Üniversite	13	117,19			
Gereken ilgiyi gösterme	Hiç okumamış	46	225,88	10,416	4	,034*
	İlkokul	262	225,88			
	Ortaokul	69	209,82			
	Lise	41	167,24			
	Üniversite	13	168,50			
Davranış kontrolü	Hiç okumamış	46	242,35	4,277	4	,370
	İlkokul	262	212,87			
	Ortaokul	69	215,98			
	Lise	41	221,70			
	Üniversite	13	168,04			
Genel işlevler	Hiç okumamış	46	264,17	25,504	4	,000*
	İlkokul	262	224,23			
	Ortaokul	69	201,24			
	Lise	41	170,50			
	Üniversite	13	101,62			

* $p < .05$

Araştırmanın beşinci alt problemini incelemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis testleri sonucunda Öğrencilerin annelerinin eğitim seviyelerine göre aile işlevleri alt boyutlarından problem çözme ($\chi^2= 13,296$, $p= ,010$), iletişim ($\chi^2= 17,752$, $p= ,001$), roller ($\chi^2=13,216$, $p= ,010$), duygusal tepki verme ($\chi^2= 24,516$, $p= ,000$), gereken ilgiyi gösterme ($\chi^2= 10,416$, $p= ,034$) ve genel işlevler de ($\chi^2= 25,504$, $p= ,000$) önemli farklılıkların bulunduğu ancak davranış kontrolü ($\chi^2= 4,277$, $p= ,370$) boyutlarında önemli farklılıkların bulunmadığı tespit edilmiştir. Önemli farklılıklar belirlenen boyutlardaki farklılaşmanın kaynağını incelemek

amacıyla yapılan ikili karşılaştırmalar da Mann Whitney U analizleri kullanılarak elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 41

Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeylerinin onların annelerinin eğitim seviyelerine ait fark kaynakları

Değişkenler	Anne eğitim seviyesi	n	Ortalama kare	Kareler ortalaması	U	p	
Problem çözme	Hiç okumamış	46	50,10	2304,50	662,500	,017*	
	Lise	41	37,16	1523,50			
	Hiç okumamış	46	33,59	1545,00	134,000	,002*	
	Üniversite	13	17,31	225,00			
	İlkokul	262	140,65	36850,50			
	Üniversite	13	84,58	1099,50			
	Ortaokul	69	44,54	3073,50			
İletişim	Üniversite	13	25,35	329,50	1008,500	,013*	
	Hiç okumamış	46	191,86	8825,50			
	İlkokul	262	147,94	38760,50	238,500	,007*	
	Hiç okumamış	46	67,73	3115,50			
	Ortaokul	69	51,51	3554,50			
	Hiç okumamış	46	53,14	2444,50			
	Lise	41	33,74	1383,50			
	Hiç okumamış	46	33,82	1555,50			
	Üniversite	13	16,50	214,50			
	Roller	Ortaokul	69	43,78	3020,50	291,500	,045*
		Üniversite	13	29,42	382,50		
		Hiç okumamış	46	49,38	2271,50	695,500	,035*
		Lise	41	37,96	1556,50		
		Hiç okumamış	46	32,92	1514,50	164,500	,014*
Üniversite		13	19,65	255,50			
İlkokul		262	156,24	40935,00	4260,000	,000*	
Lise		41	124,90	5121,00			
İlkokul		262	140,78	36884,00	975,000	,009*	
Üniversite		13	82,00	1066,00			
Ortaokul		69	59,55	4109,00	1073,000	,034*	
Lise		41	48,68	1996,00			
Ortaokul		69	44,64	3080,50	231,500	,006*	
Üniversite		13	24,81	322,50			
Duygusal tepki verme	Hiç okumamış	46	182,00	8372,00	4761,000	,023*	
	İlkokul	262	149,67	39214,00			
	Hiç okumamış	46	67,87	3122,00	1133,000	,009*	
	Ortaokul	69	51,42	3548,00			
	Hiç okumamış	46	53,78	2474,00	493,000	,000*	
	Lise	41	33,02	1354,00			
	Hiç okumamış	46	34,41	1583,00	96,000	,000*	
	Üniversite	13	14,38	187,00			
	İlkokul	262	157,54	41274,50	3920,500	,005*	
	Lise	41	116,62	4781,50			
	İlkokul	262	141,18	36989,50	869,500	,003*	
	Üniversite	13	73,88	960,50			
	Ortaokul	69	44,20	3050,00	262,000	,017*	
	Üniversite	13	27,15	353,00			
Gereken ilgiyi gösterme	Hiç okumamış	46	49,41	2273,00	694,000	,000*	
	Lise	41	37,93	1555,00			
	İlkokul	262	157,51	41266,50	3928,500	,005*	
	Lise	41	116,82	4789,50			
Genel işlevler	Hiç okumamış	46	178,67	8219,00	4914,000	,046*	
	İlkokul	262	150,26	39367,00			
	Hiç okumamış	46	68,14	3134,50	1120,500	,008*	
	Ortaokul	69	51,24	3535,50			
	Hiç okumamış	46	53,08	2441,50	525,500	,000*	
	Lise	41	33,82	1386,50			
	Hiç okumamış	46	34,78	1600,00	79,000	,000*	
	Üniversite	13	13,08	170,00			
	İlkokul	262	157,12	41165,00	4030,000	,010*	

Lise	41	119,29	4891,00		
İlkokul	262	141,65	37111,50	747,500	,001*
Üniversite	13	64,50	838,50		
Ortaokul	69	44,64	3080,50	231,500	,006*
Üniversite	13	24,81	322,50		

* $p < .05$

Öğrencilerin anne eğitim seviyelerine göre önemli farklılar bulunduğu tespit edilen aile işlevleri alt boyutlarındaki farklıların kaynaklarını belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney *U* analizleri sonucunda problem çözme boyutunda; hiç eğitim almayan annelerin lise ve üniversite mezunu annelere göre, ilkokul mezunu annelerin üniversite mezunu annelere göre, ortaokul mezunu annelerin üniversite mezunu annelere göre; iletişim boyutunda hiç eğitim almayan annelerin ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu annelere göre, ortaokul mezunu annelerin üniversite mezunu annelere göre; roller boyutunda hiç eğitim almayan annelerin lise ve üniversite mezunu annelere göre, ilkokul mezunu annelerin lise ve üniversite mezunu annelere göre, ortaokul mezunu annelerin lise ve üniversite mezunu annelere göre; duygusal tepki verme boyutunda hiç eğitim almayan annelerin ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu annelere göre, ilkokul mezunu annelerin lise ve üniversite mezunu annelere göre, ortaokul mezunu annelerin üniversite mezunu annelere göre; gereken ilgiyi gösterme boyutunda hiç eğitim alamamış annelerin lise mezunu annelere göre, ilkokul mezunu annelerin lise mezunu annelere göre; genel işlevler boyutunda hiç eğitim almayan annelerin ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu annelere göre, ilkokul mezunu annelerin lise ve üniversite mezunu annelere göre, ortaokul mezunu annelerin üniversite mezunu annelere göre önemli düzeyde daha sağlıksız ortalamalara sahip olduklarından kaynaklandığı bulunmuştur. Bu sonuçlar doğrultusunda anne eğitimi daha düşük seviyede olan Öğrencilerin ilgili aile işlevleri alt boyutlarında anneleri daha yüksek seviyede eğitim alanlara göre önemli oranda daha yüksek (sağlıksız) puanlara sahip olma eğilimi gösterdikleri söylenebilir.

4.1.22. Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeyleri onların babalarının eğitim seviyelerine göre incelenmesi

Araştırmanın altıncı alt problemi olan “Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeyleri onların babalarının eğitim seviyelerine göre önemli farklılıklar göstermekte midir?” sorusunu incelemek amacıyla yapılan istatistiksel analizler aşağıda yer almaktadır.

Tablo 42**Öğrencilerin babalarının eğitim seviyeleri**

Baba eğitim seviyesi	<i>n</i>	<i>f</i>	%
Hiç Okumamış	8	1,9	1,9
İlkokul	227	52,7	52,7
Ortaokul	77	17,9	17,9
Lise	72	16,7	16,7
Üniversite	47	10,9	10,9
Toplam	431	100,0	100,0

Öncelikle Öğrencilerin babalarının eğitim seviyeleri incelendiğinde hiç okumamış olan sadece 8 babanın bulunduğu anlaşılmıştır. Hiç eğitim almayan babaların herhangi bir eğitim seviyesiyle birleştirilmesi mümkün değildir. Çünkü bu eğitim seviyesine kademe olarak en yakın ilkokul mezunları yer almaktadır. Ancak buradaki temsil etmeyi gösteren frekansı diğer eğitim seviyelerine göre daha yüksektir ve bu eğitim seviyesiyle hiç eğitim almayanları birleştirmek imkânsızdır. Bunun içinde bu 8 gözlem verisi setinden çıkarılmıştır. Hiç eğitim almayan 8 babaya ait gözlem veriden çıkarılarak yapılan ön değerlendirmeler de araştırma verisinde normal dağılım ve homojenliğin bulunduğu gözlenmiştir. Böylece analizler sırasında betimsel istatistik ve tek yönlü ANOVA kullanılarak elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 43**Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeylerinin onların babalarının eğitim seviyelerine ait betimsel istatistik sonuçları**

Değişkenler	Baba eğitim seviyesi	<i>n</i>		ss.
Problem çözme	İlkokul	227	1,64	,51
	Ortaokul	77	1,67	,45
	Lise	72	1,50	,45
	Üniversite	47	1,56	,53
	Toplam	423	1,61	,50
İletişim	İlkokul	227	2,19	,50
	Ortaokul	77	2,19	,45
	Lise	72	1,94	,46
	Üniversite	47	2,12	,49
	Toplam	423	2,14	,49

Roller	İlkokul	227	2,08	,41
	Ortaokul	77	2,11	,44
	Lise	72	1,97	,39
	Üniversite	47	1,98	,44
	Toplam	423	2,05	,42
Duygusal tepki verme	İlkokul	227	2,03	,57
	Ortaokul	77	2,02	,58
	Lise	72	1,85	,61
	Üniversite	47	1,80	,51
	Toplam	423	1,97	,58
Gereken ilgiyi gösterme	İlkokul	227	2,39	,45
	Ortaokul	77	2,26	,41
	Lise	72	2,33	,40
	Üniversite	47	2,29	,33
	Toplam	423	2,35	,42
Davranış kontrolü	İlkokul	227	2,03	,36
	Ortaokul	77	2,05	,37
	Lise	72	1,96	,37
	Üniversite	47	1,93	,27
	Toplam	423	2,01	,35
Genel işlevler	İlkokul	227	2,04	,57
	Ortaokul	77	1,89	,51
	Lise	72	1,80	,56
	Üniversite	47	1,79	,53
	Toplam	423	1,95	,56

Betimsel istatistik sonucunda baba eğitim seviyelerine göre Öğrencilerin aile işlevleri alt boyutlarında ortalama puanlar arasında farklılıklar gözlenmiştir. Bu farklılıkların önemliliğini incelemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 44

Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeylerinin onların babalarının eğitim seviyelerine ait ANOVA sonuçları

Değişkenler	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p	Farkın kaynağı
Problem çözme	Gruplar arası	1,354	3	,451	1,804	,146	
	Grup içi	104,808	419	,250			
	Toplam	106,162	422				
İletişim	Gruplar arası	3,737	3	1,246	5,229	,001*	İlkokul-Lise
	Grup içi	99,809	419	,238			Ortaokul-Lise
	Toplam	103,546	422				
Roller	Gruplar arası	1,207	3	,402	2,256	,081	
	Grup içi	74,761	419	,178			
	Toplam	75,969	422				

Duygusal tepki verme	Gruplar arası	3,477	3	1,159	2,466	,086	
	Grup içi	140,115	419	,334			
	Toplam	143,592	422				
Gereken ilgiyi gösterme	Gruplar arası	1,243	3	,414	2,285	,078	
	Grup içi	75,998	419	,181			
	Toplam	77,242	422				
Davranış kontrolü	Gruplar arası	,698	3	,233	1,828	,141	
	Grup içi	53,340	419	,127			
	Toplam	54,038	422				
Genel işlevler	Gruplar arası	4,831	3	1,610	5,204	,002*	İlkokul - Lise
	Grup içi	129,656	419	,309			İlkokul - Üniv.
	Toplam	134,487	422				

* $p < .05$

Öğrencilerin babalarının eğitim seviyelerine göre aile işlevleri alt boyutlarında ve atılganlık düzeylerindeki olası farklılıklar incelemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizleri sonucunda problem çözme ($F_{3-419} = 1,804$, $p = ,146$), roller ($F_{3-419} = 2,256$, $p = ,081$), duygusal tepki verme ($F_{3-419} = 2,466$, $p = ,086$), gereken ilgiyi gösterme ($F_{3-419} = 2,285$, $p = ,078$), davranış kontrolü ($F_{3-419} = 1,828$, $p = ,141$) boyutlarında önemli farklılıkların olmadığı gözlenmiştir. Aile işlevleri alt boyutlarında önemli farklılık gözlenen alan olan iletişim de ($F_{3-419} = 5,229$, $p = ,001$) babası lise mezunu olanların ilkokul ve ortaokul mezunu olanlara göre önemli oranda daha düşük (sağlıklı) düzeylere sahip oldukları bulunmuştur. Bir diğer önemli farklılık ise genel işlevler boyutunda tespit edilmiştir ($F_{3-419} = 5,304$, $p = ,002$). Bu farklılığa ait kaynağın belirlenmesinde Scheffe testi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin genel işlevlerin babası lise ve üniversite mezunu olanlara göre önemli oranda daha sağlıksız olduğu bulunmuştur.

4.1.23. Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeylerinin onların anne-baba medeni durumuna göre incelenmesi

Araştırmanın yedinci alt problemi olan “Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeyleri onların anne-baba medeni durumuna göre önemli farklılıklar göstermekte midir?” sorusuna ait analizler parametrik teknikler için yeterliliğin sağlanmamasından dolayı parametrik olmayan tekniklerden olan Mann Whitney U testleriyle incelenerek elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 45

Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeylerinin onların anne-baba medeni durumuna ait Mann Whitney *U* sonuçları

Değişkenler	Medeni durum	<i>n</i>	Kareler r ort.	Kareler toplamı	<i>U</i>	<i>p</i>
Problem çözme	Evli	400	214,79	85915,00	5715,000	,466
	Boşanmış	31	231,65	7181,00		
İletişim	Evli	400	215,28	86112,50	5912,500	,666
	Boşanmış	31	225,27	6983,50		
Roller	Evli	400	214,76	85905,50	5705,500	,458
	Boşanmış	31	231,95	7190,50		
Duygusal tepki verme	Evli	400	215,01	86003,50	5803,500	,551
	Boşanmış	31	228,79	7092,50		
Gereken ilgiyi gösterme	Evli	400	216,09	86435,00	6165,000	,958
	Boşanmış	31	214,87	6661,00		
Davranış kontrolü	Evli	400	216,12	86447,50	6152,500	,943
	Boşanmış	31	214,47	6648,50		
Genel işlevler	Evli	400	213,72	85486,00	5286,000	,171
	Boşanmış	31	245,48	7610,00		

Öğrencilerin ebeveynlerinin medeni durumlarına göre aile işlevleri alt boyutlarına ait farklılıkların olup olmadığını incelemek amacıyla yapılan Mann Whitney *U* analizleri sonuçlarına göre aile işlevleri alt boyutları olan problem çözme ($U= 5715,00$, $p= ,466$), iletişim ($U= 5912,50$, $p= ,666$), roller ($U= 5705,50$, $p= ,458$), duygusal tepki verme ($U= 5803,50$, $p= ,551$), gereken ilgiyi gösterme ($U= 6165,00$, $p= ,958$), davranış kontrolü ($U= 6152,50$, $p= ,943$) ve genel işlevler boyutlarıyla ($U= 5286,00$, $p= ,171$) boyutunda önemli farklılık olmadığı bulunmuştur. Başka bir ifadeyle Öğrencilerin aile işlevleri alt boyutlarının tümünde onların ebeveynlerinin medeni durumlarına göre önemli farklılık bulunmamıştır.

4.1.24.Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeylerini onların sosyo-ekonomik düzeylerine göre incelenmesi

Araştırmanın sekizinci alt problemi olan “Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeyleri onların sosyo-ekonomik düzeylerine göre önemli

farklılıklar göstermekte midir?" sorusuna ait istatistiksel analizler parametrik teknikler kullanılarak elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 46

Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeylerinin onların sosyo-ekonomik düzeylerine ait aritmetik ortalamaları

Değişkenler	SED	n	$\bar{x}$	ss.
Problem çözme	Alt	109	1,72	,53
	Orta	245	1,59	,48
	Üst	77	1,57	,50
	Toplam	431	1,62	,50
İletişim	Alt	109	2,31	,50
	Orta	245	2,09	,49
	Üst	77	2,11	,44
	Toplam	431	2,15	,49
Roller	Alt	109	2,06	,45
	Orta	245	2,06	,40
	Üst	77	2,03	,43
	Toplam	431	2,06	,42
Duygusal tepki verme	Alt	109	2,16	,63
	Orta	245	1,93	,55
	Üst	77	1,88	,57
	Toplam	431	1,98	,58
Gereken ilgiyi gösterme	Alt	109	2,42	,48
	Orta	245	2,32	,41
	Üst	77	2,33	,39
	Toplam	431	2,35	,42
Davranış kontrolü	Alt	109	2,07	,37
	Orta	245	2,00	,36
	Üst	77	1,99	,30
	Toplam	431	2,02	,35
Genel işlevler	Alt	109	2,19	,64
	Orta	245	1,87	,50
	Üst	77	1,90	,57
Toplam		431	1,96	,57

Öğrencilerin SED'lerine göre aile işlevleri alt boyutlarına ait ortalama puanlar incelendiğinde SED'ler arasında bir dizi puan farklılıklarının olduğu görülmektedir. Bunun içinde bu farklılıkların anlamlı olup olmadığı tek yönlü varyans analizleriyle incelenerek elde edilen bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 47

Öğrencilerin ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeylerinin onların sosyo-ekonomik düzeylerine ait ANOVA sonuçları

Değişkenler	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p	Farkın kaynağı
Problem çözme	Gruplar arası	1,535	2	,767	3,071	,047*	Alt – orta Alt – üst
	Grup içi	106,975	428	,250			
	Toplam	108,510	430				
İletişim	Gruplar arası	3,945	2	1,973	8,268	,000*	Alt – orta Alt – üst
	Grup içi	102,109	428	,239			
	Toplam	106,054	430				
Roller	Gruplar arası	,053	2	,026	,146	,864	
	Grup içi	76,942	428	,180			
	Toplam	76,995	430				
Duygusal tepki verme	Gruplar arası	4,878	2	2,439	7,279	,001*	Alt – orta Alt – üst
	Grup içi	143,421	428	,335			
	Toplam	148,299	430				
Gereken ilgiyi gösterme	Gruplar arası	,752	2	,376	2,057	,129	
	Grup içi	78,175	428	,183			
	Toplam	78,926	430				
Davranış kontrolü	Gruplar arası	,387	2	,194	1,521	,220	
	Grup içi	54,442	428	,127			
	Toplam	54,829	430				
Genel işlevler	Gruplar arası	7,927	2	3,963	12,87	,000*	Alt – orta Alt – üst
	Grup içi	131,787	428	,308	2		
	Toplam	139,714	430				

* $p < .05$

Öğrencilerin sosyo-ekonomik seviyelerine göre aile işlevleri alt boyutları ve atılganlık düzeylerine ait tek yönlü ANOVA’i sonuçlarına göre aile işlevleri alt boyutlarından roller ($F_{2-428} = ,146$, $p = ,864$), gereken ilgiyi gösterme ($F_{2-428} = 2,057$, $p = ,129$) ve davranış kontrolü ($F_{2-428} = 1,521$, $p = ,220$) boyutlarında önemli farklılıkların olmadığı belirlenmiştir. Problem çözme ($F_{2-428} = 3,071$, $p = ,047$), iletişim ($F_{2-428} = 8,268$, $p = ,000$), duygusal tepki verme ($F_{2-428} = 7,279$, $p = ,001$),

genel işlevler ($F_{2-428} = 12,872$, $p = ,000$) boyutlarında) Öğrencilerin sosyo-ekonomik seviyelerine göre önemli farklılıkların bulunduğu anlaşılmıştır. Bu boyutlarda gözlenen farklılıkların kaynaklarını incelemek amacıyla yapılan Scheffe testlerin de önemli farklılıklar gözlenen aile işlevleri alt boyutlarında, alt sosyo-ekonomik seviyedeki öğrencilerin orta ve üst sosyo-ekonomik seviyedeki öğrencilere göre daha sağlıksız aile ilişkilerine sahip olmasından, atılganlıkta ise alt sosyo-ekonomik seviyedeki öğrencileri orta ve üst sosyo-ekonomik seviyedeki öğrencilere göre önemli oranda daha düşük ortalama puanlara sahip olmalarından kaynaklandığı bulunmuştur.

BÖLÜM V

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Araştırmanın bu bölümünde araştırma alt problemlerine yönelik istatistiksel analizler sonucunda elde edilen bulgular, alan yazındaki benzer ve farklı araştırma bulgularıyla karşılaştırılarak sonuç, tartışma ve öneriler sunulmuştur.

5.1.Sonuçlar ve Tartışma:

Çeşitli Aile İşlevleri ve Atılganlık

5.1.1.Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin aile işlevleri alt boyutlarından olan problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevler işlevlerini gerçekleştirme düzeyi arasında önemli ilişki var mıdır?

Bu alt problemler doğrultusunda yapılan korelasyon analizleri sonucunda öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevler işlevlerini gerçekleştirme düzeyleri arasında negatif yönde düşük düzeyde önemli bir ilişkinin var olduğu bulunmuştur ($p= ,000$).

5.1.2.Öğrencilerin atılganlık düzeyleri ile ailelerinin çeşitli aile işlevlerini gerçekleştirme düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?

Çoklu regresyon analizi sonucunda elde edilen sonuçlar incelendiğinde aile işlevleri alt boyutlarının tümünün regresyon modeline girdiği görülmektedir. Bağımsız değişkenler olarak aile işlevleri alt boyutlarının bağımlı değişken olan atılganlığı yordama etkisinin bir bütün olarak var olduğu ANOVA sonucuyla tespit edilmiştir. Her ne kadar aile işlevleri alt boyutları bir bütün olarak atılganlığı yordamada önemli bulunsa da her bir bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni önemli

oranda yordayıp yordamadığını gösteren *t*-testi sonuçlarına göre iletişim ($t= 2,546$, $p= ,011$), roller ($t= 3,193$, $p= ,002$) ve genel işlevlerin ($t= 2,409$, $p= ,016$) önemli birer yordayıcı değişken oldukları tespit edilmiştir. Bu boyutlara ait standartlaştırılmış regresyon katsayıları ve yönleri incelendiğinde iletişimin ($\beta= -,14$), rollerin ($\beta= -,19$) ve genel işlevlerin ($\beta= -,18$) atılganlığın negatif yönde önemli yordayıcıları oldukları görülmektedir. Aile değerlendirme ölçeğinden alınan yüksek puanların sağlıksız göstergesi oldukları göz önüne alındığında aile işlevleri alt boyutlarından iletişimin, rollerin ve genel işlevlerinin sağlıksız olması ilköğretim 8. Sınıf öğrencilerinin atılganlık düzeylerinin azalmasına neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sosyo-Demografik Özellikler ve Atılganlık

5.1.3.Öğrencilerin atılganlık düzeylerinin onların cinsiyetlerine göre incelenmesi:

Bu araştırmada atılganlık düzeyinin cinsiyet değişkenine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Konu ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde: Alan yazında cinsiyet farklılıkları ve atılganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmalarda (Aytar ve İnceoğlu, 1987; Tegin, 1990; Akıncı, 2006:102; Tucker ve Weaver, 1983; Bal, 2006:86; Aydın, 1991; Appelbaum, 1976;Akt.: Balkancı, 2009) cinsiyetin, atılganlık düzeyi üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığı bulunmuştur.

Ayrıca erkeklerin kızlara göre daha atılgan olduğu (Chander ve diğerleri 1978; Akt.:Bal, 2006:86; Gökalan, 2000; Tegin, 1991; Arı, 1989; Oral, 1986; Akt.:Deniz, 1997:29); bunun yanında kızların erkeklere göre daha atılgan olduğunu (Akıncı, 2006:103; Onyeizugbo, 2003:12-16) gösteren araştırma sonuçlarına rastlanmıştır. Atılganlık ve cinsiyetle ilgili bulguların tutarsızlığına değinen araştırmacılar atılganlığın, kültürel açıdan değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamışlardır (Florian, Zernitsky ve Schurka, 1987;Akt.: Gemi, 1997:36). Örneğin; cinsiyet rol-kalıp davranışları üzerinde yapılan araştırmalara bakıldığında atılgan davranışın erkekler için uygun tepki, kadınlar için ise uygun olmayan tepki biçimi olabileceğini göstermiştir. Aynı tepki verildiğinde erkek atılgan olarak nitelendirilirken kadının saldırgan olarak nitelendirilmektedir (Brownman,

Clarkson, Rosenkrants ve Wagel'in 1970; Akt.:Ünal, 2007:65). 100'den fazla yayının tarandığı bir araştırmada çalışmaların yalnızca 14'ünde cinsiyet farklılığının incelendiği saptanmıştır. Bunlarda erkeklerin kadınlara oranla daha atılgan tepkiler vermelerine karşın; bu bulguların, araştırmaların yalnızca üçte birinden azında anlamlı düzeyde olduğu görülmüştür (Hollanworth ve Woll 1977; Akt.:Akıncı, 2006:103).

5.1.4.Öğrencilerin atılganlık düzeylerinin onların kardeş sayılarına göre incelenmesi

Bu araştırmada öğrencilerin kardeş sayılarına göre atılganlık düzeylerinde önemli farklılıkların bulunmadığı belirlenmiştir. Kardeş sayıları ve atılganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmalarda (Uğurluoğlu, 1996;Akt.:Ünal, 2007:74;Saruhan 1996; Yatağan, 2005:38; Kılıç, 2009:80) kardeş sayısının, atılganlık düzeyi üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığı bulunmuştur. Balkancı, (2009) tarafından yapılan araştırmada, kardeş sayısı azaldıkça bireyin atılganlık düzeyinin arttığı sonucuna varılmıştır (Balkancı, 2009:62).

5.1.5.Öğrencilerin atılganlık düzeylerinin onların doğum sırasına göre incelenmesi

Bu araştırmada öğrencilerin doğum sıralarına göre atılganlık düzeyleri incelendiğinde, atılganlık düzeylerinde doğum sıralarına göre önemli farklılıkların bulunmadığı görülmektedir. Doğum sırası ile atılganlık arasında ilişkinin araştırıldığı diğer çalışmalarda (Uğurluoğlu, 1996; Akt.:Ünal, 2007:74; Saruhan 1996;Akt.: Yatağan, 2005:38; Kılıç, 2009:80) öğrencilerin doğum sırasının atılganlık düzeyi üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığı bulunmuştur.

5.1.6.Öğrencilerin, atılganlık düzeylerinin onların kendilerine güvenip güvenmemelerine göre incelenmesi:

Atılganlık düzeyleri incelendiğinde kendine her zaman güvenen öğrencilerin atılganlık puanlarının bazen güvenen öğrencilere göre önemli düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Friedman ve diğerleri (1978), gibi araştırmacılar atılganlık

eğitimi yöntemini geliştirmişlerdir. Bu eğitimle katılımcıların atılgan davranışı kaygılanmadan yapması ve uygulama sırasında kendine güveninin artması amaçlanmıştır (Akt.:Zengin, 2008:88-89). Atılganlık eğitimine yönelik yapılan çalışmalara bakıldığında atılganlıkla birlikte kendine güveninde oluşturulmasının hedeflemesi atılganlık ile kendine güvenin i ie olduğunu göstermektedir. Hersen ve arkadaşları (1973), atılgan olmayan kişilerin diğer insanlara olumlu-olumsuz duygularını ifade edemediğini, haklarını istemeyen çekingen kişiler olduklarını saptamışlardır (zen, 2001; Akt.:Zengin, 2008:90).

5.1.7.Öğrencilerin atılganlık düzeylerinin onların annelerinin eğitim seviyelerine göre incelenmesi

Bu araştırma sonucunda öğrencilerin annelerinin eğitim seviyelerine göre atılganlık düzeylerinde önemli farklılıkların bulunmadığı tespit edilmiştir. Saruhan'ın (1996), lise son sınıf ğrencilerinin atılganlık düzeyleri ile ilgili yaptığı çalışmada annelerin öğrenim durumunun, atılganlık düzeyi üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığı tespit edilmiştir (Yatağan, 2005:38). Annelerin eğitim seviyeleri ve atılganlık ilişkisi üzerine yapılan araştırmalarda (Bozkurt, 1989; Kapıkıran 1993; stn, 1995; ngn 2000; Kaya, 2001;Akt.:Yatağan, 2005:39; Bal, 2006:74) ğrencilerin anne öğrenimleri ile atılganlık düzeyleri arasında önemli bir ilişki saptanmıştır. Eğitim düzeyi yüksek olan annelerin çocuklarının atılganlık düzeylerinin diğerlerine göre yüksek olduğu bulgusuna varılmıştır.

5.1.8.Öğrencilerin atılganlık düzeylerinin onların babalarının eğitim seviyelerine göre incelenmesi

Bu araştırmada öğrencilerin babalarının eğitim seviyelerine göre atılganlık düzeylerinde önemli farklılıkların olmadığı bulunmuştur. Babaların eğitim seviyeleri ve atılganlık ilişkisi üzerine yapılan diğer araştırmalarda (Saruhan, 1996;Akt.:Yatağan, 2005:38; Bal, 2006:74; Kılıç, 2009:80) ğrencilerin baba öğrenimleri ile atılganlık düzeyleri arasında önemli bir ilişki saptanmamıştır. Bu veriler araştırma sonucuyla tutarlılık göstermektedir. Babaların eğitim seviyeleri ve atılganlık ilişkisi üzerine yapılan diğer araştırmalarda ise (Bozkurt, 1989; Uğurluoğlu, 1996;Akt.:nal, 2007:74) ğrencilerin baba eğitim düzeyi yüksek olan

çocuklarının atılganlık puan düzeylerinin diğerlerine göre yüksek olduğu bulgusuna varılmıştır.

5.1.9.Öğrencilerin atılganlık düzeylerinin onların ebeveynlerinin medeni durumuna göre incelenmesi

Bu araştırmada öğrencilerin atılganlık düzeylerinde ebeveynlerinin medeni durumlarına göre farklılıkların olmadığı bulunmuştur. Yapılan benzer araştırmalarda (Balkancı, 2009:63; Kılıç, 2009:80) araştırmaya katılan öğrencilerin atılganlık düzeylerinde anne ve babalarının medeni durumuna göre anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu iki bulgu araştırmanın sonucuyla tutarlılık göstermektedir. Mete tarafından yapılan çalışmada anne-babası birlikte olan öğrencilerin anne babası ayrı olan öğrencilere göre sadece davranış kontrolü boyutu açısından daha sağlıklı olduğu görülmüştür (Mete, 2005:111).

5.1.10.Öğrencilerin atılganlık düzeylerinin onların ailelerinin sosyo-ekonomik seviyelerine göre incelenmesi

Bu araştırmada alt sosyo-ekonomik seviyedeki öğrencilerin orta ve üst sosyo-ekonomik seviyedeki öğrencilere göre önemli oranda daha düşük atılganlık ortalama puanlara sahip olduğu tespit edilmiştir. Atılganlık ve sosyo-ekonomik düzey arasındaki ilişkinin incelendiği diğer araştırmalarda (Yatağan, 2005:40; Gemi, 1997; Kapıkıran, 1993) üst sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilerinin atılganlık düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır. Yukarıdaki araştırmalardan elde edilen sonuçlar bu araştırmanın sonuçlarıyla tutarlılık göstermemektedir. Saruhan'ın 1996'da yaptığı çalışmada, alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilerin üst sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilere oranla daha çok atılgan davranış özellikleri sergilediği ortaya çıkmıştır (Yatağan, 2005:38). Atılganlık üzerine yapılan bir başka araştırmada, (Uğurluoğlu, 1996;Akt.:Ünal, 2007:74) ailelerinin sosyo-ekonomik düzeylerinin öğrencilerin atılganlık düzeylerinde herhangi bir farklılaşma yaratmadığı bulunmuştur.

Sosyo-Demografik Özellikler ve Aile İşlevleri

5.1.11.Öğrencilerin aile işlevleri alt boyutlarının onların cinsiyetlerine göre incelenmesi:

Yapılan analiz sonucunda öğrencilerin aile işlevleri alt boyutlarından olan problem çözme, iletişim, duygusal tepki verme, genel işlevler boyutlarında öğrencilerin cinsiyetlerine göre önemli farklılık tespit edilmemiştir. Ancak diğer aile işlevleri alt boyutları olan roller, gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolü boyutlarında erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha yüksek ortalama puanlara sahip oldukları belirlenmiştir. Diğer bir deyişle İlköğretim 8. Sınıftaki erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla aile işlevleri alt boyutlarından roller, gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolü boyutlarında daha yüksek oranda sağlıklı işlevlere sahip oldukları söylenebilir. Doğan (2006) tarafından yapılan bir çalışmada Erkeklerin roller ve davranış kontrolü boyutlarında kızlara göre daha sağlıklı işlevler gösterdikleri tespit edilmiştir(Doğan, 2006:82).

5.1.12.Öğrencilerin aile işlevleri alt boyutlarının onların kardeş sayılarına göre incelenmesi:

Öğrencilerin kardeş sayıları ile aile işlevleri alt boyutlarında önemli farklılıkların olup olmadığının incelendiğinde problem çözme, roller, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü alt boyutlarında kardeş sayısına göre önemli farklılıkların bulunmadığı belirlenmiştir. Bu konuda yapılmış diğer araştırmalarda (Çakıcı, 2006:149;İşmen, 2002:64) ailede çocuk sayısı ile aile işlevleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı belirlenmiştir.Bunun yanında ikili karşılaştırmalar sonucunda kardeş sayısı 2 olanların kardeş sayısı 1, 3, 4 ve 6 olanlara göre aile işlevleri alt boyutlarından olan iletişim boyutuna ait seviyelerinin önemli oranda daha düşük (sağlıklı) olduğu tespit edilmiştir. Duygusal tepki verme boyutunda ise kardeş sayısı 1 olanların 6 olanlara göre, kardeş sayısı 2 olanların kardeş sayısı 5 ve 6 olanlara göre; kardeş sayısı 3 olanların kardeş sayısı 6 olanlara göre, kardeş sayısı 4 olanların kardeş sayısı 6 olanlara göre duygusal tepki verme seviyelerinin önemli düzeyde daha düşük olduğu tespit edilmiştir,

Yapılan diğer çalışmalarda da (Özcan, 2002:65; İşmen, 2002:64) ailedeki çocuk sayısı arttıkça, aile işlevleri alt boyutu olan duygusal tepki verebilme puanlarında sağlıksızlık yönünde artış olduğu tespit edilmiştir. Kardeş sayısı 2 olanların kardeş sayısı 3 ve 6 olanlara göre genel işlevler boyutunda sağlıklı işlevlere sahip olduğu bulunmuştur. Analiz sonucunda genel olarak kardeş sayısı 2 olanların diğer kardeş sayısı gruplarına göre iletişim, duygusal tepki verme ve genel işlev düzeylerinin daha düşük (sağlıklı) olduğu söylenebilir.

5.1.13.Öğrencilerin aile işlevleri alt boyutlarının onların doğum sırasına göre incelenmesi:

Bu araştırmada öğrencilerin doğum sıralarına göre aile işlevleri alt boyutları incelendiğinde problem çözme, roller, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü boyutlarında önemli farklılıkların bulunmadığı görülmektedir.

Bununla birlikte aile işlevleri alt boyutlarından iletişim, duygusal tepki verme ve genel işlevler boyutlarında doğum sırası 2 olan öğrencilerin doğum sırası 3 olanlara göre daha sağlıklı işlevlere sahip olduğu anlaşılmıştır. Doğan'ın yaptığı araştırmada aile işlevlerinin doğum sırası değişkenine göre farklılaştığı belirlenmiştir. Tek çocuklar iletişim işlevini ortanca ve sonuncu çocuğa göre daha sağlıklı algılarken, aynı şekilde duygusal tepki verebilme işlevini de birinci ve ortanca çocuğa göre daha sağlıklı algıladıkları söylenebilir (Doğan, 2006:82).

5.1.14.Öğrencilerin aile işlevleri alt boyutlarının onların kendine güven düzeyine göre incelenmesi:

İlköğretim 8. Sınıf öğrencilerinden kendine her zaman güvenen öğrencilerin aile işlevleri alt boyutlarındaki ortalama puanları, kendilerine bazen güvenen öğrencilere göre problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verme, davranış kontrolü ve genel işlevler boyutlarında önemli düzeyde daha düşük (sağlıklı) işlevlere sahip oldukları bulunmuştur. Gereken ilgiyi gösterme boyutunda ise kendine güven seviyesine göre önemli farklılığın olmadığı tespit edilmiştir.

5.1.15.Öğrencilerin aile işlevleri alt boyutlarının onların annelerinin eğitim seviyesine göre incelenmesi:

Öğrencilerin annelerinin eğitim seviyelerine göre aile işlevleri alt boyutlarından problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verme, gereken ilgiyi gösterme ve genel işlevler boyutlarında anne eğitimi daha düşük seviyede olan öğrencilerin, anneleri daha yüksek seviye de eğitim alanlara göre önemli oranda daha yüksek (sağlıksız) işlevlere sahip oldukları bulunmuştur. Ancak davranış kontrolünde önemli farklılığın bulunmadığı tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalar incelendiğinde (Özcan, 2002:65; Mete, 2005:80), anne eğitim seviyesiyle, aile işlevleri alt boyut puanları arasında bir ilişki bulunmamıştır. Çakıcı tarafından yapılan çalışmada ise, aile işlevleri alt boyut puanlarının annelerin öğrenim düzeyleri açısından incelediği araştırmasında, duygusal tepki verme boyutunda, ortaokul mezunu olan annelerin; diğer öğrenim düzeylerindeki annelere göre daha sağlıksız işlevler gösterdikleri belirlenmiştir (Çakıcı, 2006:148).

5.1.16.Öğrencilerin aile işlevleri alt boyutlarının onların babalarının eğitim seviyeleri göre incelenmesi:

Bu araştırmada öğrencilerin babalarının eğitim seviyelerine göre aile işlevleri alt boyutlarından olan problem çözme, roller, duygusal tepki verme, gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolü düzeylerinde önemli farklılıkların olmadığı bulunmuştur. Babaların eğitim seviyeleri ve aile işlevleri alt boyutları ilişkisi üzerine yapılan araştırmalarda (Özcan, 2002:65; Mete, 2005:80) öğrencilerin baba öğrenimleri ile aile değerlendirme ölçeğinden aldıkları puanları arasında önemli bir farklılaşma saptanmamıştır. Eğitim düzeyi yüksek olan babaların çocuklarının aile değerlendirme ölçeği puanlarının diğerlerine göre farklılaşmadığı bulgusuna varılmıştır. Aile işlevleri alt boyutlarından önemli farklılık gözlenen alan olan iletişimde, genel işlevler boyutunda baba eğitim seviyesi düştükçe öğrencilerin daha sağlıksız işlevlere sahip olduğu bulunmuştur. Babaların eğitim seviyeleri ve aile işlevleri alt boyutları ilişkisi üzerine yapılan diğer araştırmalarda (Doğan, 2006:82; Çakıcı, 2006:148) öğrencilerin baba eğitimi arttıkça çocukların aile değerlendirme alt boyutlarında daha sağlıklı işlevlere sahip olduğu görülmüştür.

5.1.17.Öğrencilerin aile işlevleri alt boyutlarının onların ebeveynlerinin medeni durumuna göre incelenmesi

Bu araştırmada öğrencilerin aile işlevleri alt boyutlarında ebeveynlerinin medeni durumlarına göre farklılıkların olmadığı bulunmuştur. Yapılan benzer araştırmalarda (Balkancı, 2009:63; Kılıç, 2009:80) araştırmaya katılan öğrencilerin atılganlık düzeylerinde anne ve babalarının medeni durumuna göre anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu iki bulgu araştırmanın sonucuyla tutarlılık göstermektedir. Mete tarafından yapılan çalışmada anne-babası birlikte olan öğrencilerin anne babası ayrı olan öğrencilere göre sadece davranış kontrolü boyutu açısından daha sağlıklı olduğu görülmüştür (Mete, 2005:111).

5.1.18.Öğrencilerin aile işlevleri alt boyutlarının onların ailelerinin sosyo-ekonomik seviyelerine göre incelenmesi

Bu araştırmada öğrencilerin sosyo-ekonomik seviyeleri ile aile değerlendirme boyutlarından roller, gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolü boyutlarında önemli farklılıkların olmadığı belirlenmiştir. Aile işlevleri alt boyutlarından problem çözme, iletişim, duygusal tepki verme, genel işlevler boyutlarında alt sosyo-ekonomik seviyedeki öğrencilerin orta ve üst sosyo-ekonomik seviyedeki öğrencilere göre daha sağlıklı aile işlevlerine sahip olduğu tespit edilmiştir. Mete tarafından yapılan çalışmada gelir düzeyi yüksek ve orta olan ailelerin aile işlevleri roller, duygusal tepki verebilme ve genel işlevler boyutu alt düzeydeki ailelere göre daha sağlıklı bulunmuştur (Mete, 2005:114). Çakıcı tarafından yapılan çalışmada alt sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin problem çözme ve gereken ilgiyi gösterme boyutlarında; üst sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin ise iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar boyutlarında daha sağlıklı puanlara sahip oldukları belirlenmiştir (Çakıcı, 2006:147-148).

5.2.Öneriler

Araştırmanın bulgu, sonuç ve tartışmasından yola çıkarak Aile Eğitimi ve Danışmanlığı alanında getirilebilecek öneriler aşağıda sunulmuştur.

5.2.1. Aile işlevleri alt boyutlarından olan roller, gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolü boyutlarında erkek öğrencilerin, kız öğrencilere oranla daha yüksek ortalama puanlara sahip olmaları bu boyutlarda erkeklere yönelik yaklaşımlarda daha özenli olunması, ayrıca burada oluşan sağlıksızlığın hangi ana-baba tutumundan kaynaklandığı tespit edilmelidir.

5.2.2.İletişim, duygusal tepki verme ve genel işlevler boyutlarında bir ve ikiden fazla kardeş sayılarında oluşan olumsuz farklılıklara bakarak, bu sayıda kardeşe sahip olunan ailelere gerekli bilgiler sunulmalıdır.

5.2.3. Araştırma sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda iletişim, duygusal tepki verme ve genel işlevler boyutunda doğum sırası değişkeni bakımından önemli farklılıkların olduğu ve farklılıkların kaynağı olarak doğum sırası iki olan öğrencilerin doğum sırası üçüncü olanlara göre önemli daha sağlıklı puan ortalamalarına sahip olduğu gözlemlendiğinden özellikle üçüncü sıradaki çocuklar açısından daha dikkatli olunması önerilmektedir.

5.2.4. Atılganlık ve kendine güven arasında çıkan yüksek ilişkiye bakıldığında özgüvenin öneminin ailelere kavratılması için bu konuda gerekli bilgilendirmelerin yapılması gerekebilir.

5.2.5. Anne ve babaların eğitim seviyesinin aile işlevlerini etkilediği düşünülürse, sağlıklı aile işlevleri konusunda ana-baba eğitimleri düzenlenebilir.

5.2.6. Alt sosyo-ekonomik seviye, hem atılganlığı hem de bazı aile işlevlerini olumsuz etkilediği için bu grupta olan dezavantajlı bireylere kamu kaynaklı eğitim v.b. imkânların sağlanması gerekmektedir.

5.2.7. Aile işlevleri alt boyutlarından iletişimin, rollerin ve genel işlevlerin sağlıksızlık olmasının öğrencilerin atılganlık düzeylerinin azalmasına neden olduğu sonucundan hareketle aile eğitimlerinin yapılması gerekmektedir. Ergenlerde görülen atılgan davranışının, aile işlevleri ile ilişkili olduğu bulgularından yola çıkılarak ergenlerdeki atılganlık davranışını geliştirmek için sivil toplum kuruluşları, okul psikolojik danışmanları ve diğer uygulamacılar tarafından aileye yönelik olarak kendini ifade, diğerlerinin haklarına saygı, problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme, rol dağılımları, davranışları kontrol edebilme, ergene gereken ilgiyi gösterebilmeyi içeren koruyucu, önleyici ve müdahale programları düzenlenebilir.

5.2.8. Araştırma İzmir ili Torbalı ilçesinde eğitim gören ilköğretim 8. sınıf öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Ayrıca farklı okul türlerinde öğrenim gören öğrenciler üzerinde de yapılabilir.

5.2.9. Araştırmada sadece öğrencilerin aile işlevlerini nasıl algıladıkları incelenmiştir. Tüm aile işlevlerinin daha iyi anlaşılabilmesi için araştırma tüm aile üyeleri üzerinde yapılabilir.

5.2.10. Okul psikolojik danışmanları ve diğer uygulamacılar tarafından atılganlık anlamında zayıf olan ergenlere problem çözme ve iletişim becerilerini ve sorunlarla sağlıklı baş etme becerilerini kazandırmaya yönelik beceri eğitimi programları düzenlenebilir.

5.2.11. Bu çalışma kapsamında aile işlevleri atılgan olan ve olamayan ergenlerin aileleri karşılaştırılabilir.

5.2.12. Aile işlevleri ve atılganlık ile ilgili olarak İnternet üzerinden anne ve babalara yönelik bilgilendirme eğitimleri ve “e danışmalık” uzaktan danışmanlık hizmetleri de sağlanabilir.

5.2.13. Okullardaki rehberlik servisi aracılığıyla ergenlerde çekingenliğe neden olabileceği düşünülen konularda beceri eğitim programları düzenlenebilir.

5.2.14.Çalışan anne ve babalara işyerlerinde bilgilendirme amaçlı kurs ve toplantılar düzenlenerek aile yaşamlarının daha kaliteli hale getirilmesi sağlanabilir. Ayrıca, okullarda öğretmenler aracılığıyla daha fazla anne–babaya ulaşılarak ailelerin bilgi düzeyleri ve ihtiyaçlarının belirlenmesi ve eğitilmelerine katkıda bulunulması önerilebilir.

5.2.15. Halk Eğitim Merkezleri gibi kurumlar ve kitle iletişim araçları yoluyla anne–baba okulları kurularak, ebeveynlerin çocuk yetiştirilme, kendilerini daha fazla ifade etme ve geliştirme imkânı bulmalarına yardımcı olunması, daha çok bireye ulaşılarak ailelerin bilgilendirilmesi sağlanabilir. Televizyon ve gazetelerde çocuğun gelişim dönemleri ve özellikleri, ihtiyaçları ve ailenin önemi konularını içeren kısa ve öz içerikli, anlaşılır programlara daha fazla yer verilmesi önerilebilir.

Unutulmamalıdır ki sağlıklı bireylerin yetişmesinin ön koşulu sağlıklı ailelerdir. Eşlerin birbirleriyle sürdürdükleri dolaysız, açık ve sevgi dolu ilişkiler çocukların gelişimine yansiyacak ve onları daha sağlıklı kılacaktır. Çocuklar ailelerinin aynası gibidir. Ailede gördükleri her şey çocukların her türlü tutum ve davranışına yansiyacaktır. Ebeveynlerin çocuklarına sunacakları mutlu, huzurlu, sağlıklı ve işlevsel bir aile ortamı, onların tüm yaşamını olumlu olarak etkileyecek ve kültürlenme yoluyla kendinden sonraki kuşaklara aktarılmasını sağlayacaktır.

Kaynakça

- Akıncı D. A. (2006). *İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin atılganlık puanları ile algılanan ana-baba tutumları ve annelerin sürekli kaygı puanları arasındaki ilişkinin ve cinsiyete göre atılganlık puanlarının farklılaşmasının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Akıncı, G. (2007). *Engelli çocuğa sahip olan ve olmayan babaların aile işlevlerini algılamaları ile sosyal uyum düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aksakal, N. (1997). *Üniversite sınavına giren lise son sınıf öğrencilerinin atılganlık ve depresyon düzeylerinin araştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Altıntaş, E., Güntekin M. (2003). *Psikolojik danışma kuramları*. İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Arı, R. (1989). *Üniversite Öğrencilerinin Baskın Ben Durumları ile Bazı Özlük Niteliklerinin Ben Durumlarına, Atılganlık ve Uyum Düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Avcı, R. (2006). *Şiddet davranışı gösteren ve göstermeyen ergenlerin ailelerinin aile işlevleri, öfke ve öfke ifade tarzları açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Ay, S. (2000). *Birliktelikleri Devam Eden Ailelerle Boşanmış Ailelerin Yapı ve İşlevlerinin Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

- Aydın A. (2000). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Aydın, B. (1991). *Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerini Açısından Atılganlık Seviyesinin İncelenmesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi.
- Aypay, A., Cemaloğlu, N., Sarpkaya, R., Ellez, M. A., Şahin, B., Tombul, E., Yolcu, H., Karakaya, İ., Baştürk, R., ve Turgut, Y. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. A. Tanrıoğen (Ed). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bal, E. (2006). *İlköğretim öğrencilerinin benlik algıları ile atılganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Balcı, A. (2004). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem ve metotlarına giriş*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Balkancı Ö. (2009). *Atılganlık düzeyleri farklı ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinde stres yaratan yönetici davranışları ve öğrencilerin başa çıkma davranışlarının belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Baltaş, A. (1990). *Stresle Basa Çıkma Yolları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Bulut, I. (1990). *Aile değerlendirme ölçeği el kitabı*. Ankara: Özgüneliş Matbaası.
- Bulut, I. (1993). *Ruh hastalığının aile işlevlerine etkisi*. Ankara: Başbakanlık Kadın Ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları.
- Büküşoğlu, N., Aysan, F., Eremiş, S. (2001). *Okul fobisi olan çocukların davranışsal özellikleri, annelerinin ruhsal belirti düzeyleri ve aile fonksiyonlarının incelenmesi*. Ege Tıp Dergisi.

- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, K. E., Akgün, E. Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan Hizm. Ltd. Şti.
- Clifford, T. (1987). *Assertiveness training for parents. journal of counseling & development. 65 (10),552.*
- Çağdaş, A., Seçer, Z. (2006). *Anne-baba eğitimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Çakıcı, S. (2006). *Alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin aile işlevlerinin, anne-çocuk ilişkilerinin ve aile işlevlerinin anne-çocuk ilişkilerine etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Gazı Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- David, S., Diane, M. I. (1990). *Assertiveness and social anxiety in Chinese-American Women. Journal of Psychology. 124 (2),155-159*
- Deniz, M. E. (1997). *Üniversite öğrencilerinin cinsiyet ve kültürel farklara dayalı atılganlıkları üzerinde bir atılganlık eğitimi denemesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Doğan, M. (2006). *Genel lise öğrencilerinin aile işlevlerinin ve denetim odaklarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Dönmezer, İ. (1999). *Ailede iletişim ve etkileşim*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Duyan, G. C. (2000). *Aile işlevleri ile ailenin sosyal, demografik ve ekonomik nitelikleri ve yaşam döngüsü arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi Ankara.
- Ekşi, A. (1985). *Gençlik döneminde uyum ve davranış sorunları*. (Gençlik Yılı Konferansları), İstanbul: Hilal Matbaası.

- Eıgıuer, A. (2007). *Ergenin ailesi ve ataları*. (Çev:Sönmez A.B., Kolbay B.)Ankara: Bağlam Yayınları, Psikanaliz Yazıları:15.
- Erdoğdu, M. Y. (2005). *Suça önlendirilen ve yönlendirilmeyen çocukların aile ilişkileri ile saldırganlık davranışlarının karşılaştırılması*. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi (12).
- Erürker, B. (2007). *Aileye ve Parçalanmış aileye sahip 5-6 yaş çocuklarının bilişsel işlevlerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Eryüksel, G. (1996). *Ana-baba ve ergen ilişkilerinin davranışsal aile sistemleri modeline göre değerlendirilmesi*. Türk psikoloji Dergisi.
- Eskin, M. (2003). *Self-reported assertiveness in swedish and turkish adolescents: a cross-cultural comparison*. *Scandinavian Journal of Psychology*. 44 (1),7- 6.
- Gander, M. J. ve Gardiner, H. W. (2001). *Çocuk ve ergen gelişimi*. (Yayına Hazırlayan Bekir Onur, Çev. Ali Dönmez, Nermin Çelen ve Bekir Onur). Ankara: İmge Kitabevi.
- Gemi, A. (1997). *Lise son sınıf öğrencilerinin atılganlık düzeyini etkileyen bazı faktörler*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Gençtan, E. (1995). *Psikanaliz ve sonrası*. İstanbul: Remzi Kitabevi. A.Ş.
- Gordon, T. (2005). *Etkili ana baba eğitimi, aile iletişim dili*. İstanbul: Sistem Yayıncılık Mat. San. Ve Tic. A.Ş.
- Gordon, T. (2005). *Etkili ana baba eğitimi, uygulamalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık Mat. San. Ve Tic. A.Ş.

- Gökalan, Z. B. (2000). *İlköğretim okulu öğrencilerinin (12- 14 yaş) benlik tasarımı, atılganlık ve kendini açma düzeyleri ile akademik başarıları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Konya.
- Göktürk, Ö. G. (2009). *İlköğretim 5. sınıf öğrencilerine uygulanan atılganlık eğitimi programının öğrencilerin atılganlık düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Görüş, Y. (1999). *Bir grup lise öğrencisinin atılganlık düzeyi ile stresle başa çıkma yolları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Güler, Ö. (2006). *İlköğretim 5. ve 8. sınıf öğrencilerinin atılganlık düzeyi ile akademik başarı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Gürakar, L. (1991). *İntihar ve aile işlevleri üzerinde karşılaştırmalı bir çalışma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hersen, M., Kabacoff, R. I. (1995). *Assertiveness, depression, and social support in older visually impaired adults*. Journal of Visual Impairment & Blindness. 89 (6),524.
- Hortaçsu, N. (1997). *İnsan ilişkileri*. Ankara: İmge Kitabevi
- Johnson, C. C., Myers, L. W., Larry, S. G., Kurt, J. B., Gerald, S. (1997). *Assertiveness and cardiovascular disease risk factors in children and adolescents: The Bogalusa Heart Study*. Journal of Social Behavior & Personality. 12 (1),243–255.

- Kabasakal, H. Z. (2001). *Uyum sorunlu çocukların aile işlevlerini iyileştirmede anne eğitim gruplarının etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kahraman, H. (2000). *Aile yaşamlarında şiddet olan ergenlerin ana-babalarıyla olan ilişkilerini ve kendilerini değerlendirmeleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kapıkıran, S. (1993). *İçten ve dıştan denetimliliğe sahip ergenlerin atılganlık düzeylerinin saptanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Kaptan, S. (1973). *Bilimsel araştırma teknikleri*. Ankara: Rehber Dağıtım.
- Karahan, F.T., Sardoğan E. M. (1994). *Psikolojik danışma kuramları*. İstanbul: Birsen Yayınevi Ltd. Şti.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Tic. Ltd. Şti.
- Kaya, Z. (2001). *Meslek lisesi öğrencilerinin atılganlık ve sürekli kaygı düzeylerinin karşılaştırılması üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Kleinman, S. L., Paul J. H., Enos, S. H., Russell, D., Michael J. R. (1989). *Relationship between perceived family climate and adolescent adjustment*. Journal Of Clinical Child Psychology. 14 (4),351-359.
- Kılıç, G. (2009). *Lise öğrenimi görmekte olan ergenlerin atılganlık düzeylerinin ebeveynlerine bağlanma örüntülerine ve bazı demografik değişkenlere göre incelenmesi: darıca ilçesi örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kulaksızoğlu, A. (2001). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul:Remzi Kitabevi.

Lazarus, A. A. (1973). *On assertive behavior*. Behavior Therapy.

Mete, B. (2005). *Lise son sınıf öğrencilerinin empatik becerileri ile aile işlevleri arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Nazlı, S. (1997). *Aile fonksiyonlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Nazlı, S. (2000). *Aile danışması*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

İşmen, E. A. (2002). *Duygusal zeka ile aile işlevleri arasındaki ilişki*. İstanbul: Sosyal Bilimler Dergisi.

Onyeizugbo, E. U. (2003). *Effects of gender, age, and education on assertiveness in a nigerian sample*. Psychology of Women Quarterly. Vol. 27 (1):12-16.

Onuoha, F. N., Munakata, T. (2005). *Correlates of adolescent assertiveness with hiv avoidance in a four-nation sample*. Adolescence. 40 (159),525-532.

Ökte, M. (2001). *Ergenlerde içe dönüklük – dışa dönüklük kişilik özelliği ile aile işlevleri arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Öner, N. (1997). *Türkiye’de kullanılan psikolojik testler*. İstanbul:Boğaziçi Üniversitesi Matbaası.

Öngün, S. K. (2000). *Anne-baba tutumları ile 8. sınıf öğrencilerinin benlik saygıları ve atılganlıkları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Özatça, A. (2009). *Ergenlerde sosyal ve duygusal yalnızlığın yordayıcısı olarak aile işlevleri*. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Özcan, T. C. (2002). *Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan çocukların anne babalarının empati düzeyi ile aile işlevlerinin incelenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Gülhane Askeri Tıp Akademisi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özen, F. F. (2001). *Anaokuluna giden ve gitmeyen ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin atılganlık düzeyi ve bağımlılık eğilimlerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Özgüven, E. İ. (2001). *Ailede iletişim ve yaşam*. Ankara: Pdrem Yayınları.
- Özgüven, E. İ. (2009). *Evlilik ve aile terapisi*. Ankara: Pdrem Yayınları.
- Özodaşık, M. (1989). *Yalnızlığın çeşitli değişkenlerle ilişkisi atılganlık, sürekli kaygı, depresyon ve akademik başarı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Öztan, B. (2009). *Medeni hukukun temel kavramları*. Ankara: Turhan Kitapevi
- Pease, A. (2003). *Beden dili*. İstanbul: Rota Yayınları-Siyah Beyaz Serisi.
- Peseschkian, N. (2005). *Pozitif aile terapisi*. İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Sarıhan, Ö. C. (2007). *Engelli çocuğa sahip olan ve olmayan annelerin aile işlevlerini algılamaları ile yalnızlık düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Savi, F. (2008). *12–15 yaş arası ilköğretim öğrencilerinin davranış sorunları ile aile işlevleri ve anne-baba kişilik özellikleri arasındaki ilişkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Senemoğlu, N. (2001). *Gelişim, öğrenme ve öğretim*. Ankara: Gazi Kitapevi Tic. Ltd. Şti.
- Sümer, N., Güngör, D. (1999). *Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkileri*. Türk Psikoloji Dergisi.
- Şahin, N. (2001). *Eğitim yöneticisi adaylarının özellikleri ile başarı ve atılganlık düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Şahiner, B. (1994). *Atılganlık düzeyi ve benlik kavramı arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şimşek, N. (2005). *Nevşehir il merkezindeki lise öğrencilerinde intihar girişimi yaygınlığı ve ilişkili ailesel faktörlerin belirlenmesi*. Sağlık Bilimleri Dergisi.
- Tataker, T. (2003). *Ergenlerin atılganlık düzeyleri ile ruhsal sorunları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Tolor, A. (1989). *Boredom as related to alienation, assertiveness, internal-external expectancy, and sleep patterns*. Journal of Clinical Psychology. 45 (2), 260–265
- Topçugil, N. (2002). *Ankara defterdarlığı gündüz bakım evine devam eden 3-6 yaş grubundaki çocukların aile işlevselliğinin değerlendirilmesi ve aile işlevlerinin çocukların psikolojik, sosyal ve fiziksel gelişimleri üzerindeki*

etkisinin araştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Torucu, K. B. (1994). *Eğitim sürecinde, gurupla danışma uygulamalarının gençlerin girişimcilik gelişimine etkisi (Yenişehir Sağlık Meslek Lisesinde Deneysel Bir Uygulama)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Turner, B. F. (1992). Gender differences in old age in ratings of aggression/assertiveness. *Current Psychology*. 11 (2),122.

Uluğtekin, S. (1984). *Çocuk Yetiştirme Açısından Ana-Baba-Çocuk İlişkileri*. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi.

Ünal, S. (2007). *Atılganlık becerileri eğitim programının ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin atılganlık düzeyi ve benlik saygısı üzerindeki etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Voltan, N. (2003). *Pdr' de yirmi beş yıl (Makaleler)*. Ankara: Nobel yayıncılık.

Williams, G. J., Power, K. G., Millar, H. R., Freeman, C. P., Yellowlees, A., Dowds, T. Walker, M., Campsie, L., MacPherson, F., Jackson, M. A. (1993). *Comparison of eating disorders and other dietary/weight groups on measures of perceived control, assertiveness, self-esteem, and self-directed hostility*. *International Journal of Eating Disorders*. 14 (1),27-32.

Yatağan, T. (2005). *Atılganlık eğitimi programının ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin atılganlık düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yavuzer, H. (1999). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yılmaz, A. (2001). *Eşler arasındaki uyum, anne-baba tutumu ve benlik algısı arasındaki ilişkilerin gelişimsel olarak incelenmesi. Türk Psikoloji Dergisi*, (16).

Yörükoğlu, A. (1998). *Gençlik çağı ruh sağlığı ve ruhsal sorunları*. Ankara: Özgür Yayınları.

Zengin, F. (2008). *Müzakere (problem çözme) ve arabuluculuk eğitim programının ilköğretim 4.-5. sınıf öğrencilerinin çatılma çözüm stilleri ve atılganlık becerileri üzerindeki etkilerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

T.C.
İZMİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

25 Kasım 2010

Sayı : B.08.4.MEM.4.35.00.29/ 77241
Konu : Kemal KARAKOYUN'un
Araştırma İzni

VALİLİK MAKAMINA
İZMİR

İlgi: a) 28/02/2007 tarihli ve B.08.4.EDG.0.33.03.311/1084 sayılı Makam Onayı.
b) Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün 08/11/2010 tarih ve 2638 sayılı yazısı.

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Aile Eğitimi ve Danışmanlığı ABD Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Kemal KARAKOYUN'un "İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Atılganlık Düzeyleri ile Aile İşlevleri Arasındaki İlişkinin Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi" konulu tez çalışması için kullanacağı ölçekleri, Torbalı ilçesine bağlı ekli listedeki okulların 8. sınıf öğrencilerine uygulamak istediği belirtilmektedir.

Söz konusu ölçeklerin uygulamasının, ekli listedeki ilçelerin ilköğretim kurumlarında, 2010-2011 eğitim-öğretim yılında eğitim-öğretimi aksatmadan yapılması, araştırma sonucunun bir örneğinin Müdürlüğümüze verilmesi kaydıyla uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde Olur'larınızı arz ederim.

M. Ragıp ÜYE
Müdür

OLUR

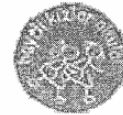
08/11/2010
İbrahim BALLI
Vak. a.
Vali Yardımcısı

EKLER:

- 1) Araştırma Değerlendirme Formu (1 Sayfa)
- 2) Okul listesi (1 Sayfa)

35268 Konak / İZMİR
Telefon : (0 232) 4410332/208
Faks : (0 232) 4893069
E-Posta : arge35@meb.gov.tr
İnt. Adresi : <http://izmir.meb.gov.tr>

T.C.
İZMİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4.35.00.29/77477
Konu : Kemal KARAKOYUN'un
Araştırma İzni

25 Kasım 2010

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜNE

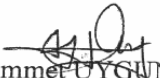
- İlgi: a) 28/02/2007 tarihli ve B.08.4.EGD.0.33.03.311-311/1084 sayılı Makam Onayı.
b) Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün 08/11/2010 tarih ve 2638 sayılı yazısı.
c) Valilik Makamı'nın 25/11/2010 tarihli ve 77241 sayılı Makam Onayı.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Aile Eğitimi ve Danışmanlığı ABD Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Kemal KARAKOYUN'un "İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Atılganlık Düzeyleri ile Aile İşlevleri Arasındaki İlişkinin Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi" konulu tez çalışması için kullanacağı ölçekleri, Torbalı ilçesine bağlı ekli listedeki okulların 8. sınıf öğrencilerine uygulaması Valilik Makamının ilgi (c) onayı ile uygun görülmüştür.

Araştırmacı tarafından yapılan sunu çalışmasının tamamlanmasından itibaren en geç iki hafta içinde, ilgi (a) Makam Onayı ile yürürlüğe giren Yönerge kapsamında "Araştırmanın Teslimine İlişkin Taahhütname Tutanağı" doldurularak çalışmanın iki örneğinin CD'ye aktarılarak Müdürlüğümüze gönderilmesi gerekmektedir.

Gereğini ve bilgilerinizi rica ederim.

GİLEN EVRAK	
Tarih:	14 ARALIK 2010
İşletme No:	2814
İşletme No:	

Himmet UYGUN
Vali a.
Müdür Yardımcısı

EKLER:

- 1) Valilik Onayı (1 Sayfa)
- 2) Araştırma Değerlendirme Formu (1 Sayfa)
- 3) Onaylı Veri Araçları (3 adet 6 sayfa)
- 4) Okul Listesi (1 Sayfa)
- 5) Araştırma Tamamlandıktan Sonra, Araştırmanın Teslimine İlişkin Taahhütname Tutanağı (1 Sayfa)

35268 Konak / İZMİR
Telefon : (0 232) 4410332/208
Faks : (0 232) 4893069
E-Posta : arge35@meb.gov.tr
İnt. Adresi : <http://izmir.meb.gov.tr>

EĞİTİME
%100
DESTEK

EĞİTİMDE REFORM
Daha aydınlık
gelecek!

AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

AÇIKLAMA:

Aşağıda aileler hakkında 60 cümle bulunmaktadır. Lütfen her cümleyi dikkatlice okuduktan sonra, sizin ailenize ne derecede uyduğuna karar veriniz. Önemli olan, sizin ailenizi nasıl gördüğünüzdür. Her cümle için 4 seçenek söz konusudur.

Aynen Katlıyorum	Eğer cümle sizin ailenize tamamen uyuyorsa işaretleyiniz
Büyük Ölçüde Katlıyorum	Eğer cümle sizin ailenize çoğunlukla uyuyorsa işaretleyiniz
Biraz Katlıyorum	Eğer cümle sizin ailenize tamamen uymuyorsa işaretleyiniz
Hiç Katılmıyorum	Eğer cümle sizin ailenize tamamen uymuyorsa işaretleyiniz

Her cümlenin yanında 4 seçenek için de ayrı yerler ayrılmıştır. Size uygun seçeneğe (X) işareti koyunuz. Her cümle için uzun, uzun düşünmeyiniz. Mümkün olduğu kadar çabuk ve samimi cevaplar veriniz. Kararsızlığa düşerseniz, ilk aklınıza gelen doğrultusunda hareket ediniz. Lütfen her cümleyi cevapladığınızdan emin olunuz.

CÜMLELER:	Aynen Katlıyorum	Büyük Ölçüde Katlıyorum	Biraz Katlıyorum	Hiç Katılmıyorum
1.Ailece ev dışında program yapmada güçlük çekeriz, çünkü aramızda fikir birliği sağlayamayız.	( )	( )	( )	( )
2.Günlük hayatımızdaki sorunların (problemlerin) hemen hepsini aile içinde hallederiz.	( )	( )	( )	( )
4.Bizim evde, kişiler verilen her görevi düzenli bir şekilde yerine getirmezler.	( )	( )	( )	( )
7.Ailemizde acil bir durum olsa, şaşırıp kalırız.	( )	( )	( )	( )
15.Ailemizde eşit bir görev dağılımı yoktur.	( )	( )	( )	( )
19.Ailede bazılarımız, duygularımızı belli etmeyiz.	( )	( )	( )	( )
25.Bizim ailede herkes kendini düşünür.	( )	( )	( )	( )
27.Evimizde banyo ve tuvalet bir türlü temiz durmaz.	( )	( )	( )	( )
28.Aile içinde birbirimize sevgimizi göstermeyiz.	( )	( )	( )	( )
33.Ancak hepimizi ilgilendiren bir durum olduğu zaman birbirimizin işine karışırız.	( )	( )	( )	( )
44.Ailemizde hiçbir kural yoktur.	( )	( )	( )	( )
52.Sinirlenince birbirimize küseriz.	( )	( )	( )	( )
60.Problemimizi çözmek için ailecek çeşitli yollar bulmaya çalışırız.	( )	( )	( )	( )

Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özellikleri Anketi

1- Cinsiyetiniz: Kız, Erkek

2- Siz dahil kaç kardeşsiniz? 1, 2, 3, 4, 5, 6 ve üstü

3-Doğum Sıranız Nedir? 1. 2. 3. 4. 5. 6. ve üstü

4-Kendinize güvenir misiniz? Her zaman, Bazen, Hiçbir zaman

5- Babanızın eğitim durumu: Hiç okumamış,
 İlkokul,
 Ortaokul,
 Lise,
 Üniversite.

6-Anninizin eğitim durumu: Hiç okumamış,
 İlkokul,
 Ortaokul,
 Lise,
 Üniversite.

7- Anne-babanın medeni durumu: Evli , Boşanmış

8-Ekonomik durumunuz: Alt Orta Üst